

**SEMINARIUM DIECEZJALNE W PRZEMYŚLU
POD KIEROWNICTWEM KSIĘŻY MISJONARZY
(1687—1783)**

ZAŁOŻENIE I UPOSAŻENIE SEMINARIUM

Sprawa realizacji uchwał Soboru Trydenckiego o zakładaniu seminariów diecezjalnych, podjętej na XXIII sesji dnia 15 lipca 1563 r., nie schodziła z uwagi biskupów polskich.

Prowincjalny synod polski w 1561 r. — a więc jeszcze przed uchwałą trydencką — postanowił, by biskupi w swych diecezjach zakładali seminaria duchowne¹. Diecezja przemyska w owym czasie odczuwała brak duchowieństwa, na co żalił się na sejmie warszawskim w 1596 r. bp Wawrzyniec Goślicki (1591—1601). Na jego prośbę, za zgodą sejmu i senatu, król Zygmunt III wcielił do dochodów mensy biskupiej probostwo w Lubaczowie. Z dochodów tegoż probostwa zamierzał bp Goślicki założyć i utrzymać seminarium diecezjalne w Przemyślu, w Jarosławiu lub w innej miejscowości. W parafii lubaczowskiej miał biskup utrzymać komendarza i dotychczasową liczbę duchowieństwa².

¹ Ks. Z. Chodyński, ks. E. Likowski, *Decretales Summorum Pontificum pro Regno Poloniae et constitutiones synodorum prov. et dioec. Regni eiusdem ad summam collectae*. Poznaniae 1869, T. III, s. 64.

² Acta Eppli Goślicki 1591—1601 (Archiwum Diecezjalne w Przemyślu — skrót: ADP, rkps ks. 27, s. 173—176); Visitatio ecclesiae cathedralis r. l. premisl. ex anno 1780 (ADP, rkps ks. 90, s. 193); Litterae guberniales 1783—1784 (ADP, rkps ks. 90, T. V, s. 379—381), pismo bpa Betańskiego do gubernium we Lwowie z 23 III 1784 r.; ks. W. Sarna, *Biskupi przemyscy obrz. lac. T. I*, s. 209; ks. W. Kochowski, *Kronika Seminarium Duchownego diecezji przemyskiej obrz. lac. 1687—1895* — manuskrypt i maszynopis w Archiwum Seminarium Duchownego w Przemyślu, s. 5; Acta Eppli Goślicki 1591—1601 (ADP, rkps ks. 27, s. 170—173); Przemyśl 10 VI 1597 — Recognitio per

Bp Maciej Pstrokoński (1601—1608) także myślał o założeniu seminarium, ale zanim przystąpił do realizacji tego zamiaru przejął się na biskupstwo do Włocławka². Następni biskupi przemyscy: Stanisław Sieciński (1609—1619), Jan Węzyk (1620—1624), Achacy Grochowski (1624—1627), Adam Nowodworski (1628—1631), Henryk Firlej (1631—1635), Andrzej Szoldrski (1635—1636), Piotr Gembicki (1636—1643), Aleksander Trzebieński (1643—1644), Paweł Piasecki (1644—1649), Jan Zamojski (1649—1654), Andrzej Trzebicki (1655—1658) nie zrealizowali założenia seminarium; zarządzili diecezją przemyską krótko, bo przenosili się na lepsze biskupstwa. Zresztą żal im było oddać bogate beneficjum lubaczowskie na rzecz seminarium.

Sprawę seminarium energiczniej podjął dopiero bp Stanisław Sarnowski (1658—1676), który nadal — jak jego poprzednicy — zatrzymał wieś Łukawiec, należącą do beneficjum lubaczowskiego, przy dochodach mensy biskupiej, ale *conscientia motus* na uposażenie seminarium przeznaczył dwie sumy: 13 400 złp i 10 000 złp. Suma 13 400 złp pochodziła z testamentu ks. Stanisława Stramszewicza, archidiakona przemyskiego, zmarłego w 1666 r., który część swego majątku zapisał na erekcję seminarium. Sumę tę w 1677 r. ulokowano na 8% na synagodze przemyskiej. Suma zaś 10 000 złp, to spadek po ks. Stanisławie Leńczowskim, kustoszu przemyskim, prepozycie dynowskim, proboszczu krzywieckim. Sumę tę ulokowano w 1678 r. na wsi Pielnia pod Sanokiem, własności Szymona Romera, który miał płacić od niej 7% rocznie. Nadto na tej wsi miała kapituła ulokowaną sumę 1000 złp, którą zastrzegła dla siebie. Zapis był dokonany w Aktach Ziemskich Przemyskich we wtorek po św. Agnieszce 1678 r.⁴

Instrumentum publicum intromissionis in ecclesiam parochialem Lubaczowiensem Rmo Dno Eppo Premisl. facta.

² Status et visitatio ecclesiae cathedralis premisl. anni 1744 (ADP, rkps ks. 163, s. 631); Historia Congregationis Missionis in Polonia (Archiwum Księży Misjonarzy w Krakowie na Stradomiu — skrót: AMS — rkps s. 297); ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, *Mémoires de la Congrégation de la Mission*, Paris 1863 T. I s. 167.

⁴ Acta causarum in Tribunali Illmi Dni St. Sarnowski etc. 1668—1677 (ADP, rkps ks. 67, k. 618); Status et vis. eccl. cathedr. premisl. (ADP, rkps ks. 163, k. 632); Visitatio eccl. cathedr. premisl. 1780, (ADP, rkps ks. 190, s. 193); Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 297); ks. M. Kamocki.

Bp Sarnowski w 1677 r. odszedł na biskupstwo do Włocławka i dopiero jego następcą, bp Jan Zbąski (1678—1679), erygował wreszcie seminarium duchowne diecezji przemyskiej.

Kierownictwo seminarium diecezjalnego postanowił bp Zbąski oddać księżom misjonarzom św. Wincentego a Paulo, których w 1651 r. sprowadziła do Warszawy Ludwika Maria Gonzaga, żona Władysława IV, a potem — Jana Kazimierza. W krótkim czasie księża misjonarze objęli kierownictwo 22 seminariów diecezjalnych w Polsce na ich ogólną liczbę 31. Biskupi polscy bardzo chętnie oddawali zarząd seminariów księżom misjonarzom, kiedy zalecił ich biskupom Innocenty XI⁵.

W tym to czasie ks. Paweł Godquin, misjonarz, z wielkim skutkiem głosił misję ludową w diecezji przemyskiej i to podsunęło bpwi Zbąskiemu myśl o powierzeniu kierownictwa seminarium misjonarzom. Na utrzymanie księży misjonarzy, jako kierowników seminariów, przeznaczył bp Zbąski dochody probostwa w Sam-

ks. G. Perboyre, *o. c.*, T. II s. 168; ks. W. Sarna, *dz. c.*, s. 364 i 367; ks. W. Kochowski, *rkps cyt.*, s. 10.

⁵ Historia Congr. Miss. Pol. (AMS, rkps s. 3) — wlicza 41 placówek księży misjonarzy w Polsce, w tym i seminaria diecezjalne pod ich zarządem; *Catalogus Congregationis Missionis ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae ab a. 1686* (AMS, rkps s. 1—17) wlicza domy misjonarskie do końca XVIII w., wymienia przy tym i seminaria pod zarządem misjonarzy; ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, *o. c.*, s. 114—270 — wlicza domy ufundowane w Polsce od 1739—1751, s. 334—428 w latach 1739—1744; ks. A. Schletz, *Józef Jakubowski*, Kraków 1945, s. 117—119 — biskupi francuscy i polscy oddają kierownictwo seminariów misjonarzom; A. Schletz, *L'activité culturelle des prêtres de la Mission en Pologne (1651—1864)*, Paris 1954 (*Annales de la Congrégation de la Mission*, s. 113—133); o przybyciu księży misjonarzy do Polski, o ich misjach, szkołach i seminariach prowadzonych przez nich w Polsce; ten sam artykuł w „*Polonia Sacra*”, 1957, z. 2—3, s. 263—300; ks. M. Nowodworski, *Misjonarze w Polsce* (Encyklop. kośc., T. XIV, 1881, s. 432—451 i T. XXV, 1902, s. 41); ks. Józef Gaworzewski, *Zgromadzenie księży misjonarzy w Polsce, okres I 1651—1864* (Księga Pamiątkowa trzechsetlecia Zgromadzenia Księży Misjonarzy, Kraków 1925, s. 66—166); ks. W. Wdowicki, *Historia Zgromadzenia księży misjonarzy w Polsce (Pierwszych lat 10 od r. 1651—1660)*, Kraków 1902; ks. J. Weissman, *Początek, rozwój i stan obecny Zgromadzenia Księży Misjonarzy* (Księga Pamiątkowa, Kraków 1925, s. 21—65); ks. P. Dylla, *Działalność oświatowa Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Polsce* (Księga Pamiątkowa, Kraków 1925, s. 183—220); ks. Jan Kitowicz, *Opis obyczajów za panowania Augusta III*, Wrocław 1951, s. 120—127.

borze. Po śmierci prepozyta samborskiego, ks. Aleksandra a Ludenhas Wolff-Wolskiego, biskupa-nominata inflandzkiego, opata pelplińskiego, uzyskał bp Zbąski zgodę króla Jana III na inkorporację beneficjum samborskiego do seminarium przemyskiego na utrzymanie jego kierowników. Przełożony tego seminarium równocześnie miał być prepozytem samborskim. Inkorporację tę zatwierdził sejm w 1685 r.⁶

Kiedy były przygotowane podstawy materialne na utrzymanie seminarium i jego kierowników, zwrócił się bp Zbąski do generalnego przełożonego księży misjonarzy w Paryżu, ks. Jolly, by przyjął tę fundację. Ks. Jolly zgodził się i wyznaczył na prepozyta samborskiego ks. Jana Fondelin, któremu w listopadzie 1681 r. nadał biskup kanoniczną instytucję. Ks. Fondelin rezydował częściowo w Przemyślu, a częściowo w Samborze. Jego następcą na prepozyturze samborskiej, a zarazem na prefekturze seminarium przemyskiego, był ks. Jan Antoni Fabri⁷.

Kapituła jednak katedralna nie dopomagała biskupowi w erekcji seminarium, gdyż uważała, że za małe są fundusze na utrzymanie kleryków, a po drugie kanonicy przemyscy nie byli zadowoleni, że biskup powierzył intratne beneficjum samborskie zakonnikom i to obcokrajowcom. A przecież dotąd to niejedyn kanonik przemyski był prepozytem samborskim.

⁶ „Fundacyą seminarii pro eruditione et disciplina Cleri przy Katedrze przemyskiej przez Wieleb. w Bogu Jana Zbąskiego Biskupa Przemyskiego, destinowaną praesenti lege approbujemy, y uważając tenuitatem subsistencji Cleri, Probostwo Samborskie do tegoż Seminarium inkorporujemy”. Volumina legum, T. V., s. 723; Visitatio eccl. cathedr. premisl. 1780 (ADP, rkps ks. 190, s. 193); Status ecclesiae Praepositorialis in Nowa Sambor simul et ecclesiarum filialis Strzałkoviensis sub tempus Visitationis Personalis Illmi et Rdmi Venerabilis Hieronymi de Bogusławice Eppi Premisl. confectus una cum ordinatione pro eadem ecclesia praepositoriali ac Domo Samboriensi Congregationis Missionis hic inscriptus (ADP, rkps ks. 1609, s. 22); Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 257—258, 298); ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 44—53 i s. 167—168; ks. J. Gaworzewski, art. cyt., s. 71 i s. 97—98; ks. W. Sarna, dz. c., T. II, s. 372—373; ks. Kochowski, rkps cyt., s. 10—11.

⁷ Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163; k. 632); Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 298 i s. 257—285); Initia, progressus et status praesens Domus Samboriensis Congr. Miss. anno 1734 conscriptus; ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 11.

Wobec tego biskup Zbąski do dotychczasowej sumy 23 400 złp przeznaczonej na uposażenie seminarium, chciał dołączyć sumę 17 200 złp, która to suma pochodziła z fundacji Katarzyny Marii Humnickiej w 1618 r. Sumę tę ofiarowała ona na utrzymanie przy katedrze psalterzystów, a zarząd tą sumą należał do kapituły. I kiedy bp Zbąski zamierzał przydzielić tę sumę na utrzymanie seminarium i równocześnie przenieść część obowiązków psalterzystów na seminarium, kapituła odwlekała ostateczną decyzję w tej sprawie⁸.

Projekt swój przedstawił biskup kapitule w swych punktach na sesję 25 VI 1680 r.⁹ i na sesję noworoczną 2 I 1681 r.¹⁰. Wreszcie na sesję świętojańską 25 VI 1681 r. przedłożył biskup kapitule 9 punktów, z których trzeci odnosił się do założenia seminarium¹¹. Mimo jednak nalegań biskupa sesja noworoczna 2 stycznia 1784 r. znowu decyzję w sprawie seminarium odłożyła na dalszą sesję¹². Ostateczną zgodę na erekcję seminarium wyraziła kapituła na sesji świętojańskiej 26 VI 1684 r.¹³. Zgodziła się też na powierzenie kierownictwa seminarium księżom misjonarzom z tym zastrzeżeniem, by ściśle zachowali przepisy Soboru Trydenckiego w sprawie seminariów oraz wszystkie punkty umowy, zawartej między biskupem i kapitułą z jednej strony, a księżmi misjonarzami z drugiej strony.

Zanim doszło do owej uchwały z 26 VI 1684 r., biskup Zbąski na żądanie kapituły przedłożył księżom misjonarzom warunki zgodne z postanowieniami Soboru Trydenckiego. Księża misjo-

⁸ Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 357—361); ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 13—14.

⁹ Acta conclusionum V. Capituli Ecclesiae Cathedr. Premisliensis 1678—1686 (ADP, rkps T. VII, k. 66).

¹⁰ Tamże, k. 79.

¹¹ „Więc że numerus ten kapłanów commodius augeri et Gloria Dei propagari nie może, iako kiedy Seminarium ad normam et praescriptum Sa. Concilii Tridentini instituetur, proponitur eidem vnblri Capitulo, aby inhaerendo huiusmodi Concilio Trid. Seminarium ordinandorum ad Eccliam Cathedralē erigatur, pro quo erigendo, aby conclusia na terażniejszey Kapitulie stanęła, y Capitulum partiale in vim Garls złożone było, za oznajmieniem moim in eum finem, aby to negotium quantocius ukończyć się mogło”. — Tamże, k. 85.

¹² Tamże, k. 133.

¹³ Tamże, k. 137.

narze w pisemnej odpowiedzi podziękowali biskupowi za powołanie ich do kierownictwa seminarium, oświadczając, że chętnie podejmą się tej pracy, ale na warunkach następujących¹⁴:

1. Misjonarze, którzy będą prowadzić seminarium, będą w zupełności zależni od swoich przełożonych, którzy będą mianować i odwoływać tak prefekta seminarium jak i profesorów.

2. Misjonarze, którzy będą prowadzić seminarium, muszą otrzymać wystarczające uposażenie.

3. Biskup ustali liczbę alumnów *ex provisione Capituli alendorum*, a przy tym udzieli pozwolenia na przyjmowanie konwiktów, którzy będą sami opłacać za swe utrzymanie.

4. Kandydatów do seminarium może przyjmować tylko superior czyli przełożony seminarium.

5. On też może wywalić niepoprawnego alumna.

6. Do misjonarzy ma należeć kierownictwo duchowe alumnów, sprawy nauki, wychowania i porządku domowego.

7. Nie można seminarzystów nadmiernie zatrudniać w katedrze, bo na tym cierpi nauka i porządek domowy. W nabożeństwach w katedrze będą brali udział tylko w niedziele i święta i to w godzinach wyznaczonych przez przełożonego seminarium.

8. Dom seminarialny ma być obszerny, każdy alumn powinien mieć osobny pokój, gdyż inaczej będą sobie przeszkadzać w nauce i nie zachowają milczenia.

9. W seminarium powinna być kaplica, w której by się mogli uczyć świętych obrzędów.

10. Funduszami na utrzymanie alumnów zarządzać będzie kapituła i prowizorzy. Na utrzymanie alumnów trzeba zapewnić wystarczającą sumę. *Cognovimus enim, quod ait Propheta, quod si non fuerint saturati, murmurabunt et inhabiles fient ad discenda, quae statui necessaria.*

11. Zarząd majątku, przeznaczonego na utrzymanie misjonarzy, należeć będzie do nich samych.

Widocznie biskup Zbąski i kapituła mieli zastrzeżenia co do tych warunków, bo wkrótce misjonarze przekazują drugiej stronie nowe pismo: *Aliquae adnotationes ad maiorem elucidationem seu*

¹⁴ „Puncta et observantiones, quae in negotio Seminaris Cathedralis Przemislensis Sacerdotes Congr. Missionis Suae Illmae Excellentiae ... insinuant et exponunt”. Ks. W. Kochowski rkps cyt., s. 15—19.

modificationem responsi Illmi Dni nec non Vnblis Capituli — a później i trzecie pismo: *Responsum ad puncta ab Illmo Eppe una cum Vnblis Capitulo nobis proposita.*

Bp Zbąski na obu tych pismach poczynił dopiski i zatwierdził je własnoręcznym podpisem.

W drugim piśmie misjonarze dodali takie uzupełnienia i objaśnienia do owych 11 punktów swego pisma pierwszego:

ad 1. Byleby zostawiono swobodę decyzji Jeneralowi, *non ingratum erit*, gdy się drogą sekretną odniesie biskup do niego z żądaniem usunięcia superiora, gdyby ten okazał znaczne *defectus*. Dopisek biskupa: *eadem mens et nobis.*

ad 2. Wprawdzie dochody z prepozytury samborskiej po odciążeniu ciężarów będą nie wielkie, misjonarze jednak będą się nimi kontentować, jeżeli będą mieli tylko pracę w seminarium, bez innych obowiązków (np. dawanie misji), które zwykli spełniać bez zapłaty. Dopisek biskupa: *pro nunc ad solius seminaris curam obligari volumus.*

ad 3. Liczba seminarzystów i koszt ich utrzymania winny być ściśle określone. Dopisek biskupa: *determinabitur.*

ad 4 et 5. Przy przyjmowaniu alumnów będą się bardzo liczyć z rekomendacją biskupa lub kapituły. Proszą tylko, by bez przeszkód mogli wywalić alumna, który *post factum probationem* okaże się nieodpowiednim. Dopisek biskupa: *Idem sensus.*

ad 7. Seminarzyści będą brali udział w Mszach św., nieszpotaach, Jutrznii w niedzielę i święta, ale więcej ich obciążać nie trzeba. Dopisek biskupa: *Idem etiam.*

ad 8. Budynek seminarium będzie tak obszerny, by mógł pomieścić nie tylko seminarzystów, ale także osoby każdego stanu pragnące odprawić rekolekcje, a także ordynandów odprawiających ćwiczenia duchowne przed święczeniami. Dobrze byłoby zakupić za miastem dom położony w przyjemnym miejscu, by seminarzyści w wolne dni mogli tam przebywać na świeżym powietrzu.

ad 9. Proszą, by mogli w seminarialnej kaplicy śpiewać Msze św. gdy są ordynandzi, aby ci mogli się ćwiczyć w obrzędach. Dopisek biskupa: *Ut sacra decantentur in Ecclesia ad maiorem meditationem.*

W trzecim piśmie do biskupa i kapituły wysuwają misjonarze następujące postulaty:

1. Na przygotowanie do kapłaństwa wystarczy pobyt w seminarium około 15 miesięcy. Dopisek biskupa: *Quomodo expedierit, non ultra tamen triennium.*

2. Ponieważ fundusz psalterzystów ma być wcielony do uposażenia seminarium, wobec tego trzeba będzie codziennie odprawiać Mszę św., jak tego żąda powyższa fundacja. Odprawiać ją będzie jeden z seminarzystów mający święcenia kapłańskie. Na wypadek, gdyby takiego nie było, trzeba postanowić, kto będzie odprawiał Mszę św. i jakim kosztem. Obowiązku śpiewania psalterza seminarium przyjąć nie może. Proponują, by oddzielić na ten cel część funduszy. Dopisek biskupa: *Idem sentitur.*

3. Co do kierownictwa szkoły, czego żąda kapituła, gotowi są przyjąć tylko obowiązek nadzorowania, by wszystko było w porządku oraz udzielania chłopcom nauki religii raz na tydzień i nauk duchownych tak chłopcom jak i bakałarzom. Samo nauczanie trzeba zostawić bakałarzowi, którym może być później jeden z seminarzystów po ukończeniu nauki. Umieścić go jednak trzeba poza seminarium, bo wraz z seminarzystami nikt obcy mieszkać nie może. Dopisek biskupa: *Ita fiat, uti hic descriptum est.*

4. Zapewniają, że jurysdykcja biskupa przez nich nie ucierpi, bo nawet swoich członków Zgromadzenia nie spowiadają bez uprzedniej aprobaty biskupa. Na dawanie misji uzyskują najpierw pozwolenie biskupa, które przedkładają proboszczowi misjonarskiej parafii. Dopisek biskupa: *Contentamur.*

5. Proszą, aby w krótkim czasie zaczęto zwozić materiały do budowy domu, by już teraz wyznaczyć termin, w którym ma się zacząć budowa według przedłożonego planu. Dopisek biskupa: *Delineatio praecedere debet.*

Kiedy uzgodniono obustronnie kwestie związane z erekcją i prowadzeniem seminarium, biskup Zbąski — zgodnie z uchwałą kapituły z 26 VI 1684 r. — ogłosił 29 IV 1686 r. *Litteras Cridae*¹⁵. Nie mógł tego dokonać wcześniej, gdyż był zajęty sprawami diecezji, a jako senatora absorbowwały go także zajęcia państwowe.

W tych *Litterae Cridae* wylicza biskup fundusze przeznaczone

¹⁵ *Litterae Cridae* — to pismo, w którym biskup zapowiada, że ma zamiar dokonać jakiegoś aktu i wzywa wszystkich, którzy się czują pokrzywdzeni, by w oznaczonym terminie zgłosili swe pretensje.

na uposażenie seminarium i wzywa wszystkich zainteresowanych, by się stawili trzydziestego dnia po ogłoszeniu tego dekretu przed sądem biskupim w Radymnie. Dekret ten został ogłoszony 3 maja 1686 r. w katedrze, w kolegiacie jarosławskiej, w prepozyturalnym kościele samborskim i sanockim¹⁶. W Sanoku ogłoszono te *Litterae Cridae*, gdyż na wsi Pielnia była ulokowana suma po ks. St. Leńczowskim¹⁷, a na pobliskich miastach Lesku i Jaćmierzu sumy psalterzystów.

Na to wezwanie na 5 VI 1686 r. nikt się nie stawił przed sądem biskupim w Radymnie, wobec czego biskup polecił sporządzić dokument, zawierający uposażenie seminarium, z tym zastrzeżeniem, że sprawa funduszu psalterzystów, administracji majątku seminarium, kierownictwa i nauki ma być omówiona na najbliższej kapitule generalnej lub partykularnej¹⁸. Kapituła jednak żaliła się, że biskup nie przedstawił jej decyzji z 5 VI 1686 r., że tak ważne sprawy chce przeprowadzić na kapitule partykularnej, że ma zamiar oddać misjonarzom kamienicę psalterzystów, budynek szkoły katedralnej i dom stojący między nimi, a przeznaczony dla mansonarzy.

Kapituła prosi biskupa, by nie czynił tej alienacji, gdyż uważa to za sprzeczne z kanonami, prawami katedry i kapituły¹⁹. W początku 1687 r. kapituła wybrała dwóch prowizorów i poleciła im zebrać czynsze od sum przeznaczonych dla seminarium. Zebrano 2240 złp rocznego czynszu, tzn. brakowało jeszcze 760 złp, bo w seminarium miało być 6 alumnów, a na każdego liczy się rocznie 500 złp na wyżywienie, ubranie, opał itd.²⁰. Zaistniał więc

¹⁶ Hortus fructiferus — Iura Domus et Seminarii Premisliensis in se concludens, ab initio foundationis huius loci circumscriptus, elaboratus a 1720, sed continuandus sequentibus annis pro informatione Adm. Rev. DD. Sacerdotum Congr. Missionis Domus Premisliensis et Samboriensis perutilis et necessarius etc. (ADP, rkps ks. 2124, s. 16—19); ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 19—20.

¹⁷ Sesja kapituły w dniu 26 VI 1684 r. przeznaczyła tę sumę na seminarium. Acta conclusionum V. Capituli Eccl. Cathedr. Premisl. 1678—1686. (ADP, rkps T. VII, k. 137).

¹⁸ Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 19).

¹⁹ Acta conclusionum V. Capituli Eccl. Cathedr. Premisl. 1686—1724 (ADP, rkps T. VIII) — uchwała gen. kapituły świętojańskiej 25 VI 1686 r.

²⁰ Dochód z fundacji psalterzystów liczyła kapituła tylko z połowy sumy,

poważny problem, skąd wziąć dalsze fundusze na budowę i urządzenie budynku seminarialnego, na zaopatrzenie go w sprzęty itd. Mimo to kapituła zgodziła się, by tymczasem oddać na seminarium dom psalterzystów i misjonarzy oraz szkołę, ale pod tym warunkiem, że biskup w najbliższym czasie nabędzie odpowiedni plac i rozpocznie budowę domu seminarialnego. Kapituła prosiła biskupa, by wydał ostateczny akt erekcji seminarium²¹. Bp Zbąski wydał akt erekcji seminarium z datą: Przemyśl 7 lutego 1687 r.²². Obok bpa Zbąskiego jest na tym akcie podpisany sufragan przemyski i dziekan kapituły, Jan Dębski. W imieniu Zgromadzenia Misjonarzy podpisał go ks. Jan Antoni Fabri, prepozyt samborski. Fundację tę przyjął generalny przełożony, ks. Zygmunt Jolly, w Paryżu dnia 28 III 1687 r.²³. Wizytatorem zgromadzenia był wtedy ks. Michał Bartłomiej Tarło (1685—1710), późniejszy biskup poznański. Za niego to powstały domy misjonarskie w Krakowie na Stradomiu, we Wilnie, Przemyślu, Samborze i Łowiczu²⁴. Oto streszczenie tegoż aktu erekcyjnego²⁵:

1. Zarząd seminarium *in spiritualibus* oddaje się księżom misjonarzom.

2. Administracja temporalistów należy do kapituły, która ma

widocznie biskup odstąpił od zamiaru przekazania całej fundacji psalterzystów na rzecz seminarium. Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 20—21.

²¹ Tamże, s. 21.

²² Tamże, s. 21; Status ecclae Praep. in N. Sambor etc. (ADP, rkps ks. 1609, s. 22); ks. J. Ataman, *Wacław Hieronim Siorakowski i jego rzędy w diecezji przemyskiej*, Przemyśl 1936 s. 117. — Oryginał tego aktu znajdował się w Archiwum Księży Misjonarzy w Warszawie u św. Krzyża, ale zaginął. Mówi o tym Historia Congr. Missionis in Pol. (AMS, rkps s. 298—299) oraz Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 633—634 i 653). Zachowało się kilka kopii tegoż aktu erekcyjnego, przede wszystkim kopie autentyczne w Acta Eppi Zbąski (ADP, rkps, ks. 144, k. 206—211) oraz w aktach Visitatio Ecclae Cathedr. Eppi Szembek (ADP, rkps ks. 145). Nadto w Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 1—10) oraz u ks. W. Kochowskiego, rkps cyt., s. I—IX, a na s. X jest streszczenie aktu erekcji. Streszczenie aktu erekcyjnego jest też w Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 633—634).

²³ Historia Congr. Miss. in Pol. (ADP, rkps s. 299).

²⁴ Ks. J. Gaworzewski, art. cyt., s. 76.

²⁵ Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 633—634) oraz Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 298—299).

wybrać prowizorów. Co roku kapituła wpłaci przełożonemu seminarium na wyżywienie i ubranie 6 kleryków 3000 złp w 3 ratach po 1000 złp: na Boże Narodzenie, na Wielkanoc i na Ścięcie św. Jana.

3. Misjonarze mają w seminarium wyżywić i ubrać 6 kleryków.

4. W seminarium ma być dwóch lub trzech kapłanów misjonarzy oraz kleryk z dwoma braćmi laikami lub służącymi. Obowiązkiem misjonarzy jest kierownictwo seminarium, a do innych zajęć biskup ich nie zobowiązuje.

5. Biskup zobowiązuje się wybudować w ciągu roku mury gmach seminarium, a tymczasem na mieszkanie oddaje im dom psalterzystów przy katedrze.

6. Na utrzymanie księży misjonarzy prowadzących seminarium mają wystarczyć dochody prepozytury samborskiej.

7. Na utrzymanie i odzież alumnów będą fundusze z tych sum: I. czynsz 938 złp od sumy 13 400 złp ulokowanej na synagodze i majątkach Żydów przemyskich; II. czynsz 700 złp od sumy 10 000 złp, ulokowanej na wsi Pielnia w Ziemi Sanockiej, własności szlachcica Romera; III. czynsz 602 złp od sumy 8600 złp, tzn. z połowy fundacji Humnickiej dla psalterzystów; drugie 8600 złp pozostaje dla psalterzystów; IV. czynsz roczny 760 złp z parafii lubaczowskiej, inkorporowanej przez Zygmunta III do dóbr stołowych biskupa w celu założenia i utrzymania seminarium.

8. W seminarium należy uczyć filozofii, teologii spekulatywnej i moralnej, *casus conscientiae*, sposobu rozpraw z heretykami i schizmatykami, Pisma św., kazań, ceremonii kościelnych i śpiewu gregoriańskiego. Dla ćwiczenia mają alumni przemawiać w rektorzu. Pobożność u alumnów ma wzrastać z nauką i wiedzą.

9. Alumni mają obowiązki następujące:

a) asystować przy nabożeństwach w katedrze, kiedy asystują pralacii;

b) usługiwać jako *ceroferarii*, *thuriferarii*, *ceremoniarii*, diakoni i subdiakoni;

c) być w każdy czwartek na Mszy św. wotywniej do Najśw. Sakramentu oraz na procesji. Na procesjach z Najśw. Sakramentem mają nosić baldachim;

d) oddawać cześć pralatom i modlić się za nich, zwłaszcza za Fundatora;

e) ponieważ przydzielono dla seminarium połowę sumy psalterzystów, tj. 8600 złp, wobec tego mają i połowę obowiązków: codziennie rano około godziny siódmej należy odprawić cichą Mszę św. *Rorate*, a w niedziele i święta śpiewaną²⁶. W Suchedni mają odprawiać *anniversarium* za Fundatorów;

f) w seminarium powinien być stale jeden kapłan, by dopełniać tych obowiązków.

10. Kandydat, który ma być przyjęty do seminarium, musi mieć ukończony dwudziesty rok życia.

11. Nauka w seminarium ma trwać dwa lata.

12. W seminarium mają być odprawiane codziennie rozmyślenia, czytania pobożnych ksiąg, egzorty, coroczne rekolekcje, spowiedzie i inne ćwiczenia pobożne.

13. Generalny przełożony misjonarzy ma przedstawić biskupowi do zatwierdzenia kandydata na prepozyta samborskiego, pełniącego równocześnie obowiązki prefekta seminarium.

Fundusze na utrzymanie kleryków

Odróżnić należy fundusze na uposażenie księży misjonarzy od funduszy przeznaczonych na utrzymanie seminarium, które były następujące:

I. Suma 13 400 złp z ofiary ks. Stanisława Stramszewicza, kanonika przemyskiego, ulokowana u Żydów przemyskich.

Sumę tę, ofiarowaną na założenie seminarium, wypożyczyła kapituła Żydom przemyskim na 8%. Zabezpieczono ją na synagodze, majątku tak ruchomym jak i nieruchomym, na domach i sklepach żydowskich. Zapis ten był dokonany w aktach grodzkich przemyskich we wtorek 17 I, w przeddzień św. Pryska i we wtorek 25 VII w przeddzień św. Anny 1677 r.¹ W imieniu synagogi i gminy żydowskiej w Przemyślu działali *infideles*: Mendel Da-

²⁶ Później ta suma w całości wróciła do psalterzystów, a więc i wszystkie obowiązki tej fundacji przeszły na psalterzystów.

¹ Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 121—126); ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 23. W przeddzień św. Pryska wypożyczyli 7420 złp, a we wtorek w przeddzień św. Anny 5980 złp. Razem 13 400 złp.

widowicz, *proconsul*, Aaron Moszkiewicz Krakowski, Lewko Ickowicz, Jonas Moszkiewicz, Szymon Poznański, Juda Chęciński, Marek Zacharkowicz, Kiwa Boruchowicz oraz Naftal Salomonowicz, Moszko Korzennik, Icko Preger, Icko Markowicz, *seniores scholae iudaicae civitatis Premisl*. Co roku Żydzi mieli płacić 1070 złp czynszu.

Ale z Żydami ciągle były kłopoty; kapituła żali się do biskupa, że Żydzi nic nie płacą. Czytamy to w konkluzjach sesji z 2 stycznia 1680 r. oraz sesji z 20 maja tegoż roku². Przy tym jest notatka, że z Pielni też czynszu nie otrzymano. W 1681 r. na sesji 24 marca kapituła uchwaliła, by prokurator pozamykał i obłożył pieczęcią konsystorską i kapitulną sklepy żydowskie i nie pozwolił ich otworzyć, aż Żydzi zapłacą wszystkie czynsze³. W 1682 r. kapituła podejmuje uchwałę, by na przyszłość nigdy Żydom pieniędzy nie wypożyczać. Sesja kapituły z 25 VI 1685 r. poleca, by prokurator ściągnął procenty od Żydów, bo trzeba budować seminarium, z Pielni też ma wydobyc czynsze⁴. Prokurator ściągnął wtedy zaledwie 347 złp 10 gr. W 1692 r. płacili Żydzi 12 złp tygodniowo, a w następnych latach wcale nie płacili. Około 1711 r. ks. Walter, misjonarz, żali się w swym liście, że misjonarze „z wielką turbacją zaledwie 6 złp i to nie całe na tydzień wydobywają”.

Wobec tego kapituła w 1713 r. wniosła skargę na Żydów do Trybunału Lubelskiego. Wezwani 21 XI 1713 r. Żydzi zobowiązali się płacić czynsz samymi pieniędzmi a nie towarami. Nadto na Boże Narodzenie i na Wielkanoc złożyć po 15 złp na różne korzenie, a w razie, gdyby nie zapłacili „wolność dajemy Ich mościom księżom misjonarzom nas grabić, zabierać, więzić bez żadnego pozywania do sądów y żadnego dekretu sądowego nie czekając...”⁵.

² Acta conclusionum V. Capituli Cathedr. Premisl. 1678—1686 (ADP, rkps T. VII, k. 53 i 59—60).

³ Tamże, k. 81

⁴ Tamże, k. 147—148. To samo polecenie na sesji 2 stycznia 1686 r. — tamże, k. 157—158.

⁵ Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 137—138 oraz s. 132—133). „Działo się w Przemyślu w sądowej izbie żydowskiej na szkole dnia 21 XI 1713”. „Na tej karcie podpisali się starsi Żydzi synagogi przemyskiej charakterem żydow-

Mimo tego znowu nie płacą czynszu, o czym świadczy skarga złożona na Żydów w grodzie przemyskim we wtorek 20 XII w przeddzień św. Tomasza apostoła 1716 r. i nowa skarga w tym samym roku w piątek po niedzieli *Conductus*⁸. Chodziło o czynsze od sum 13 400 złp oraz 2000 złp przeznaczonych dla kaznodziej samborskiego.

W tymże roku doszło nawet do bójki na tym tle. Kiedy Żydzi przez 5 tygodni nie zapłacili, poszli po pieniądze klerycy, Ruszkiewicz i Kwolkiewicz oraz dwaj służący, Żołyński i Mazurkiewicz. Żydzi pobili ich kamieniami i kijami, omal że nie zabili. Poszkodowani przedstawili swe rany w grodzie przemyskim⁷.

Księgi rachunkowe seminarium z 1717 r. podają, że Żydzi płacą tygodniowo 8 złp, a oprócz tego dają korzenie na Boże Narodzenie i na Wielkanoc. W 1723 r. na Wielkanoc dali głowę cukru (= 3 funty i ćwierć), pół rysa białego papieru, funt migdałów, funt pieprzu, a na Boże Narodzenie dwa funty wielkich rodzyneków, funt małych rodzyneków, trzy funty ryżu, głowę cukru, ważącą trzy i pół funta, funt migdałów, funt pieprzu, dwa luty goździków, trzy luty galek i lut cynamonu. Informacja o funduszach seminarium z 1727 r. zaznacza, że nawet te 8 złp tygodniowo trudno było ściągnąć, tak że rocznie wybierano towarami i drobiazgammi około 300 złp⁸.

Stan majątku seminarium, spisany w 1734 r., znowu wykazuje, że Żydzi nie płacą procentu⁹. Celem ściągnięcia od Żydów owego czynszu 12 złp tygodniowo, kapituła utrzymywała specjalnego faktora, któremu tygodniowo płacono 12 gr, a nadto „*illi annuatim pro hoc servitio vestis, calcei, frumentum, cerevisia etc. dantur, co kosztuje na kilkadziesiąt złotych i tenże faktor quovis anno zostaje in retentis kilkadziesiąt złotych, co uczyni circiter*

skim, którzy przetłumaczeni na polski język tak się zowią: Jakub Markowicz, Szmul Moskiewicz, Nisen Wulwowiec, Eliasz Moskowicz, Szłoma Danielowicz, Usier Aaronowicz, Łazarz Stryjski, Iuda brat Izraelski”.

⁸ Tamże, s. 133—134 i s. 135—136.

⁷ Tamże, s. 135.

⁸ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 25.

⁹ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 39).

złp sto”¹⁰. W 1744 r. faktorem tym był Żyd i za ściągnięcie czynszu od Żydów płacono mu rocznie 30 złp¹¹.

Kapituła miała dużo kłopotu z Żydami o te czynsze, Żydzi bowiem umieli się bronić, a nawet potrafili uzyskać umorzenie czynszów z kancelarii królewskiej¹². Kapituła na sesji 12 i 17 września 1750 r. uchwała w tej sprawie protest do sądu grodzkiego i ziemskiego, gdyż Żydzi uzyskali to umorzenie *subreptitie*¹³. Kapituła na sesji generalnej 7 stycznia 1752 r. poleca kanonikowi Sałackiemu: *ut Judaeos pro retentis censibus per Capelistas vel alios ministros ecclesiae exequatur aut etiam duos vel plures ex Senioribus Synagogae captivos detineat, donec census restituant*¹⁴. Takiego sposobu używano często, bo znowu w rocznym wykazie dochodów seminarium z 1763 r. czytamy: „tak że się musiało kilka razy przez kleryków grabić niespodzianie Żydów tak dalece, że przed księżmi sklepy zamykali”¹⁵. Sesja kapituły 26 VI 1752 r. znowu rozodzi żale na długo niepłacone czynsze od Żydów. Nakazują prokuratorowi, by wszelkimi sposobami wydobyl zaległe czynsze¹⁶. Powtarzają się znowu żale na sesji partykularnej 16 IX 1758 r.: „Żydzi nie płacą czynszu”¹⁷. W aktach sesji 8 stycznia 1759 r. czytamy, że Żydzi proszą o łaskawość, bo są biedni¹⁸. Sprawa zaległych czynszów od Żydów jest omawiana na sesji noworocznej 1760 r.¹⁹, na sesji 25 VI

¹⁰ Informatio de proventu et statu alumnorum seminarii premiss. a 1736, ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 26.

¹¹ Status et vis. eccl. cathedr. premiss. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 651).

¹² Bp Sierakowski w swej relacji do Stolicy Apostolskiej w 1749 r. przedstawia, jak wielką jest ilość Żydów w Polsce i w diecezji przemyskiej oraz zaznacza, że szlachta im przyja. Żydzi mają wielkie wpływy. Acta Capitularia Secretariatibus Adm. Rvndi Michaelis Dańkowski 1750—1757 (ADP, rkps T. XIII, s. 197—199). Odpowiedź św. Kongregacji w tej sprawie, tamże, s. 207—208.

¹³ Tamże, s. 30—31. Sesja 7 stycznia 1751 r. w tej sprawie — tamże, s. 88.

¹⁴ Tamże, s. 244.

¹⁵ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 26.

¹⁶ Acta Capitularia ... 1750—1757 (ADP, rkps T. XIII, s. 249).

¹⁷ Liber konklusionum Reverendissimi Capituli Ecclesiae Cath. Premiss. 1757—1760 (ADP, rkps T. XIV, s. 106).

¹⁸ Acta Capituli Cath. Premiss. 1744—1765 (ADP, rkps T. XII, k. 124).

¹⁹ Tamże, k. 96.

1761 r. i 26 VI 1765 r.²⁰. Sesja 25 VI 1763 r. powierzyła sprawę zaległych czynszów kustoszowi i kanonikowi Troupowi²¹. Na sesji 25 VI 1760 r. znowu wypływają skargi, że Żydzi czynszu nie płacą, i zapada uchwała, by prokurator poradził się prawników: czy ich zaskarżyć do trybunału królewskiego, czy też ich zmuszać jak dotąd: *tam obsigillatione scholae quam executionibus practicitatis et personarum sequestratione*²².

Na sesji 7 I 1761 r. wobec tego, że Żydzi nie płacą, Kapituła żąda, by ich prokurator wezwał do siebie²³. Sesja 25 VI 1761 r. podjęła uchwałę, by podać na Żydów skargę do Trybunału Królewskiego, gdyż zaległe czynsze wynoszą kilka tysięcy złp²⁴. Sesja 7 I 1763 r.: *retenta apud Synagogam Judeorum recommendantur Activitati et prudentiae Prlis Cnci Troupp Procuratoris, ut in illis utatur modis sibi propositis et bene visis*²⁵. Sesja 25 VI 1763 r. znowu prosi prokuratora, by ściągnął zaległe czynsze²⁶. Z protokołu sesji 25 VI 1766 r. wynika, że ta sprawa została przekazana do sądu ziemskiego, a na sesji 20 IX 1766 r. zaznacza się, że sprawa ta jest już w kancelarii królewskiej, i że ma być powołana specjalna królewska komisja²⁷. Sprawy zaległych czynszów od Żydów poruszane były na sesjach kapitulnych 7 I 1767 r., 25 VI 1767 r. i na generalnej sesji w 1768 r.²⁸. Wykaz rocznego dochodu seminarium w 1765 r. zaznacza „od Żydów *hebdomaditum* złp 12 ... *rebus consumptibilibus*, ani zaś raz pieniędzmi, pieprzem, imbiem, oliwą, winem, stokwiszem, żelazem itd.” W r. zaś 1766 Żydzi uzyskali od króla umorzenie długów i przez 13 tygodni nie nie płacili. Podobnie nie nie płacili w latach 1767—1772, a nawet odmawiali prawa do sumy 13 400 złp²⁹. Sesja z 7 I 1772 r. zaznacza, że wicewojewoda przemyski własnym wyrokiem zmniejszył Żydom czynsze, przez co kapituła poniosła

²⁰ Tamże, k. 268 i 300.

²¹ Tamże, k. 231.

²² Conclusiones Capituli 1760—1764 (ADP, rkps T. XV, k. 6—7).

²³ Tamże, k. 21.

²⁴ Tamże, k. 34—35.

²⁵ Tamże, k. 5.

²⁶ Tamże, k. 22—23.

²⁷ Conclusiones Capituli 1766—1771 (ADP, rkps T. XVI, k. 14 i 22).

²⁸ Tamże, k. 25, 26, 31, 37 i 45.

²⁹ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 26.

wielkie straty³⁰. Sprawę tę *ex mandato Supremi Supremi Gubernii* (rząd zaboreczy austriacki) rozpatrywali komisarze *Sacratissimae Maiestatis* i w r. 1773 *post multas controversias* przyznali tę sumę dla seminarium, ale Żydzi i tak nie nie płacili³¹. Kapituła na sesji 25 VI 1776 r. zaleca, by prokurator pilnował zaczętego w sądzie procesu o czynsze od Żydów³². Sesja kapituły 25 VI 1778 r. zwraca się do prokuratora, by listownie wezwał p. Bohdana, plenipotentę kapituły w sprawie procesu o zaległe czynsze od Żydów, do przyspieszenia tej sprawy, bo już jest ona *in supremo Appellationum Consilio a longo iam tempore*³³. To samo powtórzyło się na sesji 7 I 1779 r.³⁴. Z protokołu sesji 25 VI tegoż roku wynika, że sprawa ta jest nadal w procesie³⁵. Proces ten toczył się kilka lat w gubernium lwowskim i zakończył się 21 II 1783 r. wyrokiem przyznającym te sumy dla seminarium, ale już 3 marca tegoż roku wyszedł dekret znoszący seminaria duchowne³⁶.

Jak z powyższego przeglądu wynika, seminarium nie wiele miało zysku z tej sumy u Żydów, a raczej więcej kłopotu i niepokoju niż pożytku.

II. Suma 10 000 złp po śp. ks. Stanisławie Leńczowskim, ulokowana na wsi Pielnia.

Po śmierci ks. Stanisława Leńczowskiego, kustosza przemyskiego, bp Sarnowski przeznaczył pozostałą po nim sumę na seminarium. Kapituła rozpatrzyła tę sprawę na sesjach 1 lutego i 25 czerwca 1678 r.³⁷ i postanowiła ulokować tę sumę na wsi Pielnia w Ziemi Sanockiej, własności Szymona Romera. Pobrał on

³⁰ Conclusiones Capituli 1772—1773 (ADP, rkps T. XVII, k. 5).

³¹ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 639).

³² Conclusiones Capituli 1776—1778 (ADP, rkps T. XVIII, k. 43).

³³ Terminarium actorum et conclusionum Capitularium 1778—1779 (ADP, rkps T. XIX, k. 11 i 42—43).

³⁴ Tamże, k. 80 i 97.

³⁵ Tamże, k. 111.

³⁶ Visitatio eccl. cathedr. premisl. 1780 (ADP, rkps ks. 190, s. 196); ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 27.

³⁷ Acta Conclusionum V. Capituli Cathedr. Premisl. 1678—1686 (ADP, rkps T. VII, k. 1—2 i 9). Aniwersarz za duszę śp. ks. Leńczowskiego ma być odprawiany corocznie 22 XI.

we wtorek po św. Agnieszce 1678 r. z rąk prałatów kapituły przemyskiej 11 000 złp. Działo się to wobec aktów grodzkich w Przemyślu³⁸. Romer miał płacić 7% rocznie, ale nie płacił. Kapituła na swych sesjach polecała prokuratorowi, by ściągnął zaległe czynsze z Pielni³⁹. Wobec aktów grodzkich przemyskich w czwartek po niedzieli *Reminiscere* w Poście 1709 r. odstąpiła kapituła 10 000 złp na Pielni dla seminarium, a 1000 złp zatrzymała dla siebie. W aktach sanockich dokonano tego wpisu we wtorek po św. Egidiuszu 1709 r.⁴⁰. W ten sam dzień ks. K. Kochanowski, prefekt seminarium, wniósł w sądzie sanockim skargę przeciw Romerowi o niezapłacone czynsze z 9 lat *exclusis quatuor annis calamitatis et hostilitatis*⁴¹. Romer zalegał już z kwotą 6300 złp. Proces ten ciągnął się kilkanaście lat najpierw w grodzie sanockim, a potem w Trybunale Lubelskim. W międzyczasie dom samborski w 1719 r. wpłacił kapitule 1000 złp, ulokowanych na Pielni, i w ten sposób misjonarze przejęli całą pretensję do Pielni wraz z zaległymi czynszami⁴². Wyrok Trybunału Lubelskiego w 1727 r. przyznał misjonarzom prawo do sumy 15 000 złp, a oni mieli pretensje do sumy 21 800 złp. Misjonarze objęli wtedy w posiadanie górną część wsi Pielnia⁴³, którą wydzierżawili za 800 złp rocznie. Czynsz odtąd miał być dzielony po połowie między seminarium i misjonarzy, którzy włożyli w Pielnię 5000 złp na koszt procesu. Seminarium zaś od początku miało na Pielni 10 000 złp⁴⁴. Ale i teraz czynsze z Pielni nie były regular-

³⁸ Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 49—53). Oblata eiusdem inscriptionis reemptionalis sup. summam 11 000 flor. pol. in Castro Sanocensi f. IV post Visitat. B. M. V. 1678 — tamże, s. 54.

³⁹ Acta conclusionum et constitutionum Capitularium 1710—1724 (ADP, rkps T. IX, s. 14) — sesja 2 I 1710 r.

⁴⁰ Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 54—57).

⁴¹ Tamże, s. 58—61; Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 305—308).

⁴² Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 306); Hortus ... (ADP, rkps 2124, s. 61—65). Akt ten był dokonany w grodzie przemyskim w środę w dzień św. Pryska 1719 r. W grodzie sanockim oblatowano tę sumę w sobotę po Nawróceniu św. Pawła 1719 r.

⁴³ Decretum potioritatis bonorum villae Piella Actum in Castro Sanocensi — poniedziałek po Niedzieli Palmowej 1727 r. Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 241—266); Status et vis. eccl. cathedr. premiss. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 632 i 643).

⁴⁴ Tamże, k. 632 nn.

nie wpłacane, więc w 1741 r., w sobotę po św. Dorocie, sprzedano ją za 15 000 Antoniemu Hulanickiemu, który miał płacić 7% zanim zwróci cenę kupna⁴⁵. Hulanicki też nie płacił czynszu, więc został zaskarżony w grodzie przemyskim w poniedziałek po niedzieli *Judica* w Poście 1742 r.⁴⁶. W 1749 r. podjęto z Pielni sumę 15 000 złp i ulokowano na Wólce Sokołowskiej własności Franciszka Grabieńskiego⁴⁷. Ale sytuacja też się nie polepszyła, bo i tak czynszów nie wpłacono. W 1775 r. z dóbr sokołowskich otrzymało seminarium ledwie 175 złp⁴⁸. Nawet te 5% czynszu nie można było w całości otrzymać od sumy ofiarowanej przez ks. Leńczowskiego dla seminarium.

III. Czynsz 602 złp rocznie z fundacji psalterzystów.

Bp Zbąski w akcie erekcyjnym przeznaczył 8600 złp, tzn. połowę sumy psalterzystów, dla seminarium, ale kapituła odebrała ten fundusz w 1706 r.⁴⁹.

IV. Wpłata 760 złp z dochodów wsi Łukawiec należącej do dóbr stołowych biskupich.

Wieś Łukawiec, należąca do prepozytury lubaczowskiej, inkorporował król Zygmunt III w 1596 r. na prośbę bpa Goślickiego do dochodów mensy biskupiej w celu założenia i utrzymania seminarium. Bp Zbąski określił w akcie erekcyjnym wysokość tej wpłaty na 760 złp rocznie. Jednak żaden z biskupów nie wpłacił na seminarium z tego funduszu żadnej kwoty, chociaż — jak wskazuje inwentarz z 1768 r. — dochód z tej wsi był wysoki, bo wynosił 12 485 złp rocznie⁵¹.

⁴⁵ Tamże, k. 645; Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 307—312).

⁴⁶ Tamże, s. 316—318, s. 277—278 — ks. K. Kochanowski w grodzie sanockim w sobotę w dzień Nawrócenia św. Pawła wnosi skargę na Hulanickiego za wycinanie lasu Rajtkowa we wsi Pielnia.

⁴⁷ Visitatio eccl. cathedr. premiss. 1780 (ADP, rkps ks. 190 s. 196); ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 28—29.

⁴⁸ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps, s. 637).

⁴⁹ Zobacz poprzedni rozdz.: Założenie seminarium.

⁵⁰ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 299); ks. W. Kochowski, rkps, cyt., s. 22.

⁵¹ Tamże, s. 22.

V. Dziesięciny „na Blonie”.

Bp Zbąski odstąpił na rzecz seminarium dziesięciny w Przemysłu — na Bloniu, ale w aktach nie spotykamy wzmianek o tym dochodzie⁵².

VI. Kamienica, a potem suma 2000 złp po jej sprzedaży.

Ks. Kilian Wituński, kanonik przemyski *fundi* Pikulice Dolne⁵³, a zarazem kanonik kolegiaty jarosławskiej i prepozyt w Kańczudze, pożyczał pieniędzy doktorowi medycyny Chrzęszczowiczowi. Syn jego, ks. Antoni Chrzęszczowicz, odstąpił ojcowską kamienicę ks. Wituńskiemu 30 marca 1702 r.⁵⁴ Po śmierci ks. Wituńskiego bp Bokum 14 VII 1706 r. przeznaczył sumę 5000 złp ciężącą na tej kamienicy dla seminarium. Kamienica ta była przy ulicy Wodnej, *qua itur ad Judaeos*⁵⁵.

Misjonarze pospłacali długi ciężące na tej kamienicy. We wtorek po Nawiedzeniu N. M. P. 1719 r. spłacili 500 złp kapitule, która ustąpiła ze swych pretensji do tej kamienicy Bononiowskiej⁵⁶. W r. 1722 spłacili resztę sum z tej kamienicy wikarym przemyskim, kapitule i innym wierzycielom, tak że 16 XII 1722 r. sufragan przemyski, Michał Piechowski, wydał ostateczny dekret przyznający całkowitą własność kamienicy Bononiowskiej seminarium przemyskiemu. W imieniu prefekta seminarium, a zarazem prepozyta samborskiego, ks. Kazimierza Kochanowskiego,

⁵² Tamże, s. 23; Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, s. 639—640).

⁵³ Ks. F. Pawłowski, *Uwagi historyczne* (Schematyzm diecezji przemyskiej, 1906, s. 24).

⁵⁴ Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 147—148). Prawo na kamienicy Bononiowskiej czyli Chrzęszczowiczowskiej z 20 stycznia 1695 r. — tamże, s. 147. O tej kamienicy była już mowa na sesji kapituły 7 VI 1679 r. — Acta conclusionum V. Capituli Ecclesiae Cathedr. Premisl. 1678—1709 (ADP, rkps T. VII, k. 38).

⁵⁵ Acta conclusionum et constitutionum Capitularium 1710—1724 (ADP, rkps T. IX, s. 13); Acta Eppli Szembek (ADP, rkps ks. 69, k. 418); Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, s. 637—638); Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 146).

⁵⁶ Tamże, s. 151—157. W czwartek przed św. Fabianem i Sebastianem 1710 r. sąd przemyski przyznał sumy na tej kamienicy na rzecz seminarium. Tamże, s. 149—150; Acta conclus. et constitutionum Capitularium 1710—1724 (ADP, rkps T. IX, s. 277).

działał ks. Piotr Paweł Schroetter, misjonarz⁵⁷. Kamienica ta wymagała ciągłych remontów, które kosztowały więcej niż dochód, wynoszący w latach 1722—1736 ledwie 50 złp rocznie. Wobec tego ks. Kochanowski 19 VIII 1739 r. sprzedał tę kamienicę za 2000 złp⁵⁸, a uzyskaną sumę ułokował na wsi Bukowa w Ziemi Przemyskiej. Sumę tę podjęła 27 VIII 1739 r. Cecylia Drohojowska, podstolina chełmińska „na własną potrzebę to jest na wyprawę *in elocationem matrimonii* wielmożnej IMCJ Panny Elżbiety Drohojowskiej, Podstolanki Chełmińskiej, Córki swojej”⁵⁹. W r. 1741 ks. Kochanowski odebrał tę sumę i umieścił ją kontraktem 21 III 1741 r. na Rokietnicy własności Krasickiego⁶⁰. W r. 1743 w przeddzień św. Szymona i Judy 27 X wobec aktów grodzkich przemyskich przeniesiono tę sumę na Boratyn i oddano misjonarzom w zastaw folwark w Bortynie, zwany Lubella. Na tym folwarku oprócz sumy seminarium były inne sumy domu samborskiego i przemyskiego na łączną kwotę 13 120 złp⁶¹. Jeszcze w 1774 r. Lubella była w posiadaniu misjonarzy. Ks. Galiński, prefekt seminarium, *sub fide sacerdotali* składał fasję. Dochód roczny z tego folwarku wynosił 534 złp, a kontrybucja 12% od tego dochodu wynosiła 64 złp⁶².

VII. Wieś Zaluże jako beneficjum prepozytura szpitala lubaczowskiego.

⁵⁷ Acta Eppli Szembek (ADP, rkps ks. 69, s. 418—419, 423, 424—425, 431—433; Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 228—229); kwit ze dwóch set zł kościelnych do katedry przem. z kamienicy Chrzęszczowiczowskiej od Imci X. Wargockiego 19 VII 1725. Tamże, s. 229—231: „Haec Summa importata est in Lapidem Zdechlikowska”. Actum Premisliae wtorek po Narodzeniu N. M. P. 1725 r.; 20 XI 1731 r. ks. K. Kochanowski załatwia sprawę kamienicy Chrzęszczowiczowskiej z kolegium wikarych katedralnych — tamże, s. 231—233.

⁵⁸ Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 279—282); kontrakt o kamienicę Bononiowską czyli Chrzęszczowiczowską z Charczewskim, starostą cieszkowskim.

⁵⁹ Tamże, s. 290—293, 297, 298. Inwentarz wsi Bukowa z 27 VIII 1739 r. — tamże, s. 294—296.

⁶⁰ Tamże, s. 299—302. Inwentarz Rokietnicy z 20 III 1741 r. Tamże, s. 303—304. Kontrakt z 21 III 1741 r. — s. 305—306.

⁶¹ Tamże, s. 325—330. Inwentarz folwarku Lubella w Bortynie z 24 X 1743 r. — s. 328; Visitatio eccl. cathedr. premisl. 1780 (ADP, rkps ks. 190, s. 194).

⁶² Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 30.

Bp Fredro — chcąc lepiej uposażyć seminarium — inkorporował w 1729 r. temuż seminarium prepozyturę szpitala lubaczowskiego. Uposażeniem tej prepozytury była wieś Zaluże pod Lubaczowem. Prawo patronatu prepozytury szpitala lubaczowskiego drogą dziedziczenia należało do bpa Fredry, a z przywileju Stolicy Apostolskiej był on równocześnie prepozytem tegoż szpitala. W poniedziałek w oktawie Bożego Ciała 1729 r. bp Fredro osobiście stanął w grodzie przemyskim i zrzekł się kolatorstwa, czyli prawa patronatu prepozytury szpitala lubaczowskiego na rzecz misjonarzy⁶³. Z dochodów tej prepozytury mieli misjonarze utrzymać 12 alumnów oprócz czterech utrzymywanych z poprzednich fundacji, a nadto prepozyt szpitalny ma odprawić 3 Msze św. tygodniowo. Aktem z 4 II 1734 r., wydanym w Radymnie, zmniejszył biskup liczbę kleryków z dwunastu na ośmiu. Kleryków tych będą przyjmować sami misjonarze⁶⁴. Misjonarze objęli Zaluże 24 VI 1733 r. Roczny dochód z tej wsi wynosił około 2400 złp⁶⁵. Dochód z Zaluża był głównym źródłem utrzymania seminarium. W czasie wakacji przebywali misjonarze w tamtejszym dworze. Stamtąd sprowadzano do seminarium środki żywności, a w dworskiej słodowni „wyrabiają słody na piwo do przemyskiego seminarium”. Do wsi tej należały grunty i łąki, było 129 pańszczyźnianych chłopów, którzy odrabiali 183 i pół dnia pracy oraz płacili około 700 złp czynszu rocznie⁶⁶. 31 VIII 1734 r. ks. Kazimierz Kochanowski, prepozyt szpitala lubaczowskiego⁶⁷, zgłasza

⁶³ Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 227 — 228 i s. 236—239).

⁶⁴ Tamże; Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 309—310).

⁶⁵ Tamże, s. 310.

⁶⁶ Visitatio eccl. cathedr. premisl. (ADP, rkps ks. 190); ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 30.

⁶⁷ Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 269—270) — gen. przełożony Zgromadzenia misjonarzy, ks. Jan Couty, prezentuje ks. Kochanowskiego 21 IV 1736 r. na prepozyta szpitala lubaczowskiego. Dekret instytucji ks. Kochanowskiego na tę prepozyturę wystawił bp Aleksander Czapski w Radymnie 2 IX 1737 r. — tamże, s. 272—275. Wikary lubaczowski, ks. Stanisław Czeraczyński, wprowadził ks. Kochanowskiego 6 IX 1737 r. w posiadanie beneficjum szpitala lubaczowskiego — tamże, s. 276—277. Ks. Kochanowski zatwierdził szereg spraw związanych z administracją Zaluża: 24 VI 1734 r. zawiera kontrakt z małżonkami Czarnieckimi o grunt probostwa szpitalnego w Lubaczowie — tamże, s. 267—268. Inny kontrakt z Pawłem Carem, Błażem Mazurkiewiczem i Matiaszem Mulikiem o grunt probostwa szpitalnego w Lubaczowie dnia 12 VII

w Kurii przemyskiej, że kościół szpitalny, szpital i mieszkanie prepozyta spłonęły od ognia. Ubodzy, w liczbie 7, mieszkają w dawnej rezydencji prepozyta⁶⁸. W 1736 r. spaliły się „gumna ze sianem i zbożem, obory dworskie i komory chłopskie”, chłopci nie mogą oddać czynszów *propter conflagrationem, hostilitatem et calamitatem* — podaje *Informatio de proventu et statu alumnorum* spisana 30 VI 1736 r.⁶⁹.

Granice wsi Zaluże nie były dokładnie ustalone⁷⁰. Chłopi sąsiednich wsi wchodził na grunta szpitalne i to było powodem licznych i przykrych sporów⁷¹. 16 VI 1742 r. chłopci z sąsiedniej wsi Młodawa wykosili siano, zabrali 160 wozów tego siana, a chłopów zalużańskich pobili i poranili. Wóz siana płacono wtedy 4 złp, więc strata wynosiła około 700 złp⁷². Gdy 2 VIII tegoż roku awantura ta znów powtórzyła się, prokurator Zaluża, ks. Jakub Cymmerman, wraz z chłopami Zaluża wniósł 6 VIII 1742 r. do grodu belzkiego skargę przeciw chłopom ze wsi Młodawa⁷³. Dnia 26 IX 1742 r. ks. Kochanowski i ks. Cymmerman

1734 r. — tamże, s. 268—269. W obu kontraktach określone są stawki i czas płacenia czynszu — tamże, s. 268—269. Dnia 8 III 1739 r. zmarł ks. Kochanowski, proboszcz samborski, prefekt seminarium i proboszcz szpitalny lubaczowski. Kontakt z Marianną Złakowiczową o czynsz z placu w Lubaczowie — tamże, s. 279. Dnia 17 VI 1743 r. znów zawarto kontrakt z M. Złakowiczową o czynsz z placu szpitalnego w Lubaczowie: „Marianna Złakowiczowa położyła krzyż X. Zachary Matmiszyn przy tym będący brat rodzony tej M. Złakowiczowej położył krzyż X” — tamże, s. 324—325.

⁶⁸ Tamże, s. 266—267; Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 310).

⁶⁹ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 30.

⁷⁰ Wyciąg z książki beneficjów diecezji przemyskiej dokonany w 1739 r. podaje opis szpitala lubaczowskiego, jego historię oraz opis majątku Zaluże. Szpital ma 7 ubogich. Są wyliczone obowiązki majątku Zaluże względem ubogich szpitala lubaczowskiego. Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 282—286).

⁷¹ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 311).

⁷² Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 420—422).

⁷³ Tamże, s. 313—316. „Illi itaque subditi Mlodovienses cum fustibus, baculis pensilibus vulgo z cepami, armata manu, cum tumultu prata Zaluzensia ab antiquo in possessione villae Zaluze existientia superinvaserunt, subditos Zaluzenses purgantes sua prata percusserunt, conerberaverunt, vestibus, pileis despoliaverunt, interceperunt, eisdemque subditis Zaluzensibus minanter ne prata Zaluzensia propria confalcastrare audeant sub amissione vitae prohiberunt et in signum diffidationis in vitam Zaluzensium Mlodovienses patibulum in iisdem pratis Zaluzensibus extruxerunt. Tandem his non contenti vio-

wraz z władzami i obywatelami Lubaczowa dokonali remisji gruntów i łąk Zaluża⁷⁴. Proces ten zakończył się 11 VI 1743 r. dokładnym określeniem granic spornych łąk i gruntu⁷⁵. Granice placu szpitalnego w Lubaczowie określono dokładnie dnia 18 VI 1743 r.⁷⁶. W czasie prefektury ks. Jakuba Cymmermana prawa wsi Zaluża zostały spisane dnia 17 IX 1759 r.⁷⁷.

Dochody z majątku Zaluże przez długie lata były głównym źródłem utrzymania seminarium. Świadczą o tym liczne akta w sprawie tego majątku⁷⁸.

lentiis praefati subditi Mlodovienses altera vice nemque die 2 mensis Augusti de coniventia seu potius mandato praefati Gnosi Czaykowski Administratoris (prout ipsimet subditi Mlodovienses plenis buccis intonarunt) eadem prata Zalużensia cum falcibus, baculis pensilibus, bombardis, violenta manu, ferma tota communitas, superinvaserunt, prata Zalużensia confalcastrarunt.

⁷⁴ Tamże, s. 320—322.

⁷⁵ Tamże, s. 322—324. Pod tą „kombinacją względem łąk Zalużskich” podpisany jest Jan Chryzostom Zieliński, podczaszy czernichowski, komisarz generalny oraz ks. K. Kochanowski, proboszcz samborski i szpitalny lubaczowski.

⁷⁶ Tamże, s. 319.

⁷⁷ Acta Eppi Sierakowski 1757—1760 (ADP, rkps ks. 76, k. 169—172).

⁷⁸ Akt w kancelarii królewskiej w Warszawie 25 VI 1771 r. Występuje tu w sprawie Zaluża ks. Michał Jaszewski, misjonarz, w imieniu ks. Jana Galińskiego, prepozyta szpitala lubaczowskiego, superiora Domu Przemyskiego, prefekta seminarium. Seminarium 1 1771—1788 (ADP, rkps ks. 229, s. 1—4). — „Krótkie opisanie dworu Zalużskiego przez ks. Józefa Kierskiego, kanclerza katedry przemyskiej, delegowanego do rewizji dochodów seminarium przemyskiego” w *Visitatio eccl. cathedr. premisl.* 1780 (ADP, rkps ks. 190, s. 449—450); na s. 453—458 przytacza „imiona gospodarzów”; w ogólnej liczbie mają oni wykonać 62 dni sprzężnych, 80 i pół dnia pieszych, mają złożyć 708 złp czynszu, 124 kur, 306 jaj. — Seminarium 1 (ADP, rkps ks. 229, s. 91—94); pismo w języku niemieckim z gubernium we Lwowie z 27 V 1784 r.; niech biskup czeka odpowiedzi gubernium w sprawie prepozytury szpitalnej lubaczowskiej. Podobny dekret gubernium lwowskiego w języku niem. w sprawie Zaluża i Lukawca z 15 I 1826 r. — Seminarium 6 1821—1830 (ADP, rkps ks. 234, s. 25—28). W sprawie podatków z Zaluża, pismo gubernium z 22 II 1828 r. i konsystorza przem. z 24 III 1828 r. — tamże, s. 97—98. Sprawy majątkowe i podatkowe Zaluża z lat 1828—1830 — tamże, s. 99—154 i s. 281—302 oraz s. 329—342. W latach 1830—1834 Zaluże jako majątek seminarium przemyskiego dzierżawił Tytus Zarzycki. Seminarium 7 1831—1880 (ADP, rkps ks. 235, s. 93—148), pisma gubernium, starostwa Żółkwi i konsystorza. Sprawy majątkowe i podatkowe Zaluża w 1832 r. tamże, s. 163—186 i s. 203—210.

Jak z powyższego przeglądu wynika, wpływy na utrzymanie seminarium mimo wszystko nie były stałe i pewne. W 1722 r. dochód wynosił zaledwie 750 złp, a w 1725 r. — 850 złp. W 1734 r. ogólna suma dochodów seminarium przemyskiego wynosiła 2645 złp 28 gr⁷⁹.

Wykaz dochodów seminarium przemyskiego z 1734 r., z których misjonarze mają składać rachunki biskupowi⁸⁰, przedstawia się następująco:

1. Czynnosc od sumy 13 400 złp oraz od sumy kaznodziei samborskiego 2000 złp od Żydów przemyskich wynosi rocznie 624 złp. Z tego seminarium otrzymuje 542 złp 28 gr.

2. Czynnosc ze wsi Pielnia. Jest tam ulokowana suma 5000 złp, nadto misjonarze ulokowali tam swoje 500 złp oraz dla wydohycia stamtąd zaległych czynszów wydali około 5000 złp. Otrzymują stamtąd 800 złp rocznie, z czego na seminarium przypada 400 złp.

3. Na kamienicy Chrzęszczowiczowskiej seminarium ma 5054 złp, a misjonarze 1030 złp *idque potioris iuris quam sit summa Seminarii*. Z tego seminarium otrzymuje 103 złp, a dom przemyski 77 złp.

4. Roczny dochód ze wsi Zaluże 2400 złp. Z tego należy odciąć na intencje mszalne dla domu przemyskiego, dla prepozyta, prokuratora oraz za bydło kupione dla tej wsi 800 złp. Wobec tego dla seminarium zostaje 1600 złp.

Ogólna więc suma dochodów na utrzymanie seminarium wynosi 2645 złp 28 gr. Na utrzymanie jednego kleroika rocznie wydaje się 200 złp, a na 12 alumnów 2400 złp. Pozostały dochód 245 złp 28 gr wydaje się na utrzymanie kaplicy seminarialnej (światło, sprzęt liturgiczny, naprawa szat świętych), dla organisty, na naprawę budynku itp. Nadto z funduszu seminarium trzeba opłacić w połowie drogę do Pielni i remonty w tej wsi, rocznie około 100 złp. Żyd-faktor za pobieranie czynszów od

⁷⁹ Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, s. 631—651) w 38 punktach przedstawia: „Initia, processus et praesens status Seminarii et Domus Premisl. Congr. Missionis quod temporalia anno Dmni 1734-to — conscriptus”.

⁸⁰ Na podstawie Status et vis. eccl. cathedr. premisl. jak w poprzednim przypisie oraz Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 311—312).

Żydów otrzymuje rocznie około 30 złp. Co roku wydaje się na remont w kamienicy Chrzęszczowiczowskiej około 53 złp, a w latach 1722 i 1723 wydano na remont tej kamienicy ponad 500 złp. Co roku więc trzeba wydać 183 złp, wobec tego na utrzymanie kleryków rocznie pozostaje suma 2515 złp 28 gr.

Uposażenie misjonarzy przemyskich

Zgodnie z aktem erekcyjnym seminarium z 7 II 1687 r. w Domu Przemyskim powinno być dwu lub trzech księży misjonarzy oraz kleryk z dwoma braćmi laikami lub służącymi. Na utrzymanie Domu Przemyskiego zostały przeznaczone dochody prepozytury samborskiej. Kiedy w 1743 r. Dom Samborski został oddzielony od Domu Przemyskiego¹ i każdy z tych Domów miał mieć osobnego superiora, Dom Samborski miał obowiązek dać utrzymanie dla pięciu misjonarzy Domu Przemyskiego. Wizytator ks. Śliwicki zarządził w 1746 r., by Dom Samborski płacił rocznie dla Domu Przemyskiego oprócz 2000 złp jeszcze 500 złp rocznie, Dom Samborski czuł się pokrzywdzony tą decyzją i odwołał się do VIII konwentu generalnego, który odhylał się w 1747 r. Tenże konwent postanowił, by Dom Samborski co roku wpłacał dla Domu Przemyskiego 2000 złp bez żadnych obciążeń, a nadto ma odstąpić całkowite dochody z fundacji mszalnych, które odprawia Dom Przemyski oraz sumę 5000 złp wydaną na proces o dobra w Pielni².

Oto wykaz dochodów Domu Przemyskiego odstąpionych przez Dom Samborski³:

1. Rocznie 400 złp z wsi Pielnia od sumy 5000 złp ułokowanej tam przez Dom Samborski i od drugiej sumy 5000 złp, wydanej przez Dom Samborski na proces o wydobycie sum z tejże wsi.

2. Rocznie 81 złp 2 gr od Żydów przemyskich od sumy 2000 złp należącej do kaznodzieli samborskiego. Dom Przemyski odprawia za to dwie Msze św. tygodniowo.

¹ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 3).

² Tamże, s. 637; ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. r. T. 1, s. 169.

³ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 312).

3. Od sumy 1030 złp ułokowanej przez Dom Samborski na kamienicy Chrzęszczowiczowskiej — 77 złp.

4. Z folwarczku na Bloniu, należącego do Domu Samborskiego — 80 złp⁴.

5. Od sumy 4000 złp⁵ ułokowanej przez Dom Samborski na dobrach Bolestraszyce — 228 złp 20 gr.

Razem Dom Samborski odstąpił dla Domu Przemyskiego 866 złp 22 gr. Nadto w razie potrzeby ma mu dostarczyć żywności.

Wykaz innych dochodów Domu Przemyskiego⁶:

1. Czynniz 7% od sumy 6000 złp od Snopkowskich, ułokowanej na dobrach Rudolowice. Otrzymuje się tylko połowę czynszu, tj. 210 złp⁷. W 1750 r. suma ta została przeniesiona na Dubiecko⁸.

⁴ Dom Przemyski objął w posiadanie folwark na Bloniu za bramą lwowską w 1708 r. — tamże, s. 303—304. Folwark ten był: „obok folwarku Dominikanów na Bloniu”. Zachował się kontrakt kupna folwarku za bramą lwowską z 2 X 1722 r. zawarty między ks. K. Kochanowskim i Józefem Śmielińskim — Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 185—187). Inwentarz tego folwarku z 2 X 1722 r. — tamże, s. 187—188.

⁵ Ks. K. Kochanowski ułokował na dobrach Bolestraszyce sumę 4000 złp własność Domu Samborskiego i 3000 złp Domu Przemyskiego. Te 3000 złp ofiarował kanonik przemyski, ks. Antoni Snopkowski. Jednak czynsz od tej sumy nie był wypłacany w całości. Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 308—309).

⁶ Tamże, s. 313.

⁷ Stanisław Snopkowski, podczaszy żydaczowski, w poniedziałek przed św. Walentym 1700 r. w Grodzie Przemyskim zapisał 3000 złp na dwie Msze św. tygodniowo za swoją duszę. Msze te należały odprawiać w kaplicy Domu Przemyskiego — tamże, s. 304; Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 213). Brat Stanisława, ks. Antoni Snopkowski, kanonik przemyski (Schematismus dioec. prem. 1906, s. 25) wobec aktów grodzkich przemyskich w piątek po niedzieli Conduxit 1710 r. zapisał 3000 złp na dalsze dwie Msze św. tygodniowo za duszę własną i brata. Sumę tę ułokowano na 7% na wsi Rudolowice. Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 304); Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 214—217). Czynniz jednak z Rudolowic nie były wypłacane — tamże, s. 217—225; Decretum compromissionale attingent fundamentem Snopkovicianam. Actum Lublini w sądzie trybunalskim w piątek w przeddzień Marii Magdaleny 1719 r. W r. 1723 sprawa o nie zapłacone czynnizy toczy się w sądzie biskupim. Wobec sędziego konsystorza przemyskiego, ks. Jana Stanisława Metlanta, kanonika katedralnego, stanął ks. K. Kochanowski, prepozyt samborski, superior Domu Przemyskiego i właściciele Rudolowic i Roźwienicy. Konsystorz wydał dekret w sprawie 6000 złp na Rudolowicach 19 VII 1723 r. — tamże, s. 225—226.

⁸ Visitatio eccl. cathedr. premiss. 1780 (ADP, rkps ks. 190, s. 196).

2. Od sumy 3000 złp ulokowanej jako własność Domu Przemyskiego na dobrach Bolestraszyce zamiast 210 złp czynszu otrzymuje się tylko 171 złp 10 gr.

3. Przy drodze do zamku naprzeciw seminarium przemyskiego benedyktynki miały niewielki kawałek gruntu, a na nim stał zniszczony domek. Superior Domu Przemyskiego, ks. Maciej Olczyński, kupił ten grunt w 1731 r. za 700 złp⁹. Grunt ten zwano Zakonne. Ks. Kazimierz Kochanowski wybudował na nim mały dom czynszowy. W 1734 r. z tego domku i gruntu otrzymano około 40 złp dochodu¹⁰.

4. W 1725 r. miasto odstąpiło misjonarzom mały plac i domeczek przy bramie zamkowej¹¹, a misjonarze zrzekli się 250 złp, które od nich wypożyczyło miasto. Na miejscu tego domeczku wybudowali potem misjonarze piwnicę.

Kiedy jeszcze stał ten domeczek, dawał rocznie 20 złp czynszu.

5. W 1692 r. ks. Paweł Grylewicz, superior Domu Przemyskiego, kupił za 2000 złp dwa domy i grunty po przeciwnej stronie zamku przemyskiego. Grunty te znajdowały się między drogą do

⁹ Bp Fredro wyraził swą zgodę na sprzedaż tego gruntu pismem wydanym 4 VI 1731 r. w Brzozowie. Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 208). Tamże, s. 209: „Konsens Zgromadzenia Panien Zakonnych Benedyktynek Zasańskich do przedania domku y gruntu pod Domem Przemyskim Congr. Miss. z 15 VI 1731 r.”. „Niżej podpisane w pospolitości zgromadzenie klasztoru przemyskiego reguły S. O. Benedykta... dajemy ten skrypt, iako my wszystkie na głos dzwonka do forty zwolane „dobrowolnie „zezwalamy na przedanie grunciku pewnego pod zamkiem... Działo się w klasztorze naszym u kraty Roku P. 1731 dnia 15 czerwieca”. Kontrakt o ten domek i grunt kupiony od benedyktynek zawarto 16 VI 1731 r. — tamże, s. 209—211. Tamże, s. 202—207: „Prawo od wielebnych Panien Benedyktynek Zasańskich na dworek y grunt przy Domie naszym Przemyskim na dole ku Sanowi leżący”. Dokument ten był wystawiony w grodzie przemyskim we wtorek po św. Małgorzacie 1731 r. Tamże, s. 212: „Intromisja do domku i Gruntu od Panien Benedyktynek kupionego”, znajdująca się w aktach grodu przemyskiego w środę po św. Małgorzacie 1731 r.

¹⁰ Status et vis. eccl. cathedr. premiss. 1744 (ADP, rkps ks. 163, s. 646—647); Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 309—313).

¹¹ Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 200—202): „Prawo na plac na wahu przy bramie naszej murowanej leżący, na którym piwnica stoi”. Dokument wystawiony w czwartek przed Narodzeniem N. M. P. 1725 r.

Krasiczyna a drogą do Rybotycz¹². Dawniej ten folwark należał do Franciszka Dunin Roztockiego¹³, który go sprzedał w 1684 r. Wojentyckim. Bazyli Wojentycki i jego syn, Szymon, sprzedali tę posiadłość na Podzamczu misjonarzom¹⁴. Ks. Jan Treter, superior Domu Przemyskiego, prefekt seminarium, prepozyt samborski, kontraktem z 20 IV 1698 r. kupił za 350 złp przyległe grunty od Bazylego i Anny z Chęciborskich Doroszowskich. Grunt ten zwał się Hansówka alias Ansowska¹⁵. Na tych gruntach misjonarze wybudowali folwark, cegielnię i piec do wypalania wapna¹⁶. W 1734 r. z tego folwarku było 80 złp rocznego dochodu.

Z racji posiadania tegoż folwarczku na Podzamczu mieli misjonarze płacić rocznie 10 złp 6 gr staroście przemyskiemu¹⁷. Książę Michał Kazimierz Radziwiłł, starosta przemyski, „Książę na Olyce, Nieświeżu, Birzach, Dubinkach, Słucku, Kopylu, Klecku y świętego Państwa Rzymskiego Hrabia na Mirze, Szydłowcu, Krożach y Białym, Przemyski, Człuchowski, Krzyczewski, Kamieniecki, Koniński starosta” — przywilejem z 17 V 1720 r. zwolnił misjonarzy od tej corocznej wpłaty. Wzaminian za to mieli oni odprawiać rocznie 8 Mszy św. za duszę jego ojca, Karola Radziwiłła. Ten przywilej miał być ważny dotąd, dopóki książę Michał będzie starostą przemyskim¹⁸.

Ten folwarczek na Podzamczu, będący własnością Domu Prze-

¹² Status et vis. eccl. cathedr. premiss. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 634—635).

¹³ Rostecki kupił ogrody pod zamkiem od starostwa przemyskiego. — Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 32; Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 37—38 i a. 39).

¹⁴ Tamże, s. 39—46: akt sprzedaży w grodzie przemyskim w sobotę po św. Marcynie 1692 r. Akt intromisji do tegoż folwarku wydany w grodzie przemyskim we wtorek po niedzieli Judica 1693 r. — tamże, s. 46—48; Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 300).

¹⁵ Tamże, s. 300; Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 158—159).

¹⁶ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 300); ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 32.

¹⁷ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 308).

¹⁸ Tamże; Status et vis. eccl. cathedr. premiss. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 645); Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 160—161). Tamże, s. 278: ten sam przywilej z 7 III 1738 r. zobowiązuje do 6 Mszy św. za duszę ip. Karola Radziwiłła.

myskiego, po zniesieniu misjonarzy został przydzielony przez rząd austriacki do majątku seminarium¹⁹.

6. W 1700 r. nabyli misjonarze grunt przyległy do tego folwarczku, tzw. grunt Szwedowski lub Szwedowe²⁰. Roczny dochód z tego gruntu wynosił 10 złp.

7. Z prepozytury szpitala lubaczowskiego i wsi Zaluże otrzymuje Dom Przemyski dla prepozyta, dla prokuratora, na Msze św., na naprawę szpitala oraz za bydło kupione dla tej wsi 800 złp.

Z tych siedmiu źródeł osiągają misjonarze 1331 złp 10 gr rocznego dochodu.

Dochód roczny Domu Przemyskiego przedstawiał się następująco:

Dochód ze źródeł odstąpionych przez Dom

Samborski wynosił	866 złp 22 gr
Dochód z innych źródeł	1331 złp 10 gr
Razem	2197 złp 32 gr

¹⁹ Zachował się opis tego folwarku i dworku z 1784 r. Opisanie domu seminaryjskiego Przemysk. przy Tradycji J. W. I. X. Antoniemu Betańskiemu bpwi przem. etc. pg Dekretu L. Ces. Mei przez Cyrkuł przem. dnia 20 V R. P. 1784 (ADP, rkps ks. 154, s. 37—41). Dochoowało się wiele dokumentów świadczących, że folwark ten i po roku 1819 tj. po wznowieniu seminarium należał do majątku tegoż seminarium. Przemysł, Seminarium 7 1831—1880 (ADP, rkps ks. 235, s. 195—198); pismo gubernium w sprawie podatków z folwarka na Podzameczu za rok 1832. Inwentarz Podzameczu, posiadłości seminarium, z 27 III 1834 — tamże, s. 243—250. Dalsze pismo gubernium w sprawie Podzameczu z 3 IV 1840 — tamże, s. 355 — 362; z 13 VI 1840 — tamże; z 13 VIII 1841 r. w języku niemieckim — tamże, s. 427—430. Starostwo przemyskie z wiadomiami, że licytacja dzierżawy folwarku Podzameczu należącego do funduszu seminarium odbędzie się w starostwie 15 IX 1879 r. Jest do wydzierżawienia na 6 lat 14 morgów roli, 2 morgi łąki i 2 morgi pastwiska — tamże, s. 609—614. Pismem z 30 XII 1879 r. zapytuje starostwo przemyskie rektora seminarium, czy wydzierżawi na dalsze 6 lat folwarczki na Podzameczu Wojciechowi Witoszyńskiemu, który zobowiązuje się wyremontować wszystkie budynki — tamże, s. 617. Rektor pismem z 19 I 1880 r. wyraża swą zgodę — tamże, s. 619. Pismem z 7 IV 1880 r. starostwo zawiadamia rektora, że Namiestnictwo rozdzieliło się na dzierżawę — tamże, s. 623.

²⁰ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 300).

Dochód zaś na utrzymanie kleryków wynosił 2645 złp 28 gr rocznie²¹.

W r. 1775 dochody Domu Przemyskiego przedstawiały się następująco²²:

z dóbr Sokolów <i>per medium</i>	złp 350
z bramy przemyskiej czynsz roczny	„ 50
z dworku przemyskiego	„ 60
z domku przy folwarku	„ 8
z domku za folwarkiem nad Sanem	„ 2
z folwarku Lubella <i>per medium</i>	„ 115
z wsi Zaluże za Msze św.	„ 1391
z Dubiecka <i>per medium</i>	„ 210
z domku w Lubaczowie	„ 10
ze spichlerzyka w Lubaczowie	„ 2 gr 15
z domu prepozyturalnego nie — z powodu kwatery wojsk	
wpłata Domu Samborskiego	„ 2000
Razem	złp 4198 gr 15

Budynek i ogród seminarium

Biskup Jan Zbąski, wykonując zobowiązania wyrażone w akcie erekcji seminarium, kupił w 1688 r.¹ za 12 000 złp plac pod zamkiem z budynkami i bramą od Mikołaja Sicińskiego². Plac ten zakupił biskup za fundusze zebrane z czynszów od sum przeznaczonych na utrzymanie kleryków, których jeszcze nie było. Zaraz rozpoczęto budowę seminarium, ale szła ona powoli, gdyż kapituła nie wpłacała czynszów³. Kiedy ukończono parter i pię-

²¹ Tamże, s. 313.

²² Tamże, s. 639.

¹ Kontrakt kupna zawarto w grodzie przemyskim w poniedziałek po św. Dorocie 1688 r. — Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 24—27). *Intromissio in eadem hona* — w środę po św. Dorocie 1688 r. — tamże, s. 28. Tamże, s. 19—21: starosta przemyski, Madaliński, wystawia dokument Stanisławowi Cicińskiemu na grunta i place pod zamkiem, które potem nabył bp Zbąski na budowę seminarium. Tamże, s. 21—24: różne akta władz miejskich dotyczące powyższych placówek.

² Tamże, s. 24; ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 33.

³ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 299—300).

tro, misjonarze wprowadzili się do budynku. Drugie piętro budowano za bpa Fredry (1724—1734), a ukończono je za bpa Sierakowskiego (1742—1759)⁴. Opisy budynku seminarium zachowały się w aktach wizytacji bpa Szembeka w 1722 r., z czasów bpa Fredry z 1731 r., w aktach wizytacji bpa Kierskiego w 1777 r. oraz opis z 1784 r.⁵. Kiedy władze austriackie w 1784 r. przekazywały budynek seminarium biskupowi Betańskiemu, znaleziono w 8 szufladach starannie zachowane dokumenty odnoszące się do seminarium, co świadczy o troskliwości misjonarzy o jego sprawę. Dokumenty te są wyliczone w owym opisie budynku z 1784 r.⁶. Z tego opisu dowiadujemy się, że kamień węgielny pod kaplicę seminariálną położył sufragan przemyski, Jan Dębski, 4 V 1689 r., a z upoważnienia bpa Doenhoffa poświęcił ją prefekt seminarium, ks. Jan Treter. Kaplica ta miała cztery ołtarze⁷.

Na parterze obok kaplicy była zakrystia⁸, oratorium, salka wykładowa, kuchnia⁹, refektarz¹⁰, spiżarka, szafarnia i piekarnia. Z północnej strony tych ubikacji był szeroki korytarz o ładnym sklepieniu. Korytarz ten miał 6 okien¹¹. Na pierwszym i na drugim piętrze po obu stronach korytarza było po 15 pokoików, czyli razem 30 pokoików. Nad kaplicą na drugim piętrze mieściła się biblioteka. Nie we wszystkich pokojach były piece, tak że w zimie klerycy mieszkali po dwu. Piece były kaflowe.

Mieszkanie przełożonego wyglądało następująco: „Podłoga z tarcic, powała także z tarcic na 3 belkach, okien dwoje; stolik

⁴ Status et vis. eccl. cathedr. premiss. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 635—636); ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 33.

⁵ Opisanie domu seminaryjskiego Przemyskiego przy Tradycji Jasnio Wielmożnemu Imci Xiędzu Antoniemu Betańskiemu biskupowi przemyskiemu Svo Caesae Regiae et Aplcae Majestatis Intimo Consiliario podług Dekretu I. Gemci przez Cyrkul przem. dnia 20 V 1784 (ADP, rkps ks. 54). Na rozkaz gubernium z 4 IV 1784 r. inwentarz seminarium został spisany przez kanonika przemyskiego, ks. Franciszka Laszowskiego. Na końcu jest e.k. pieczęć i podpis: Emericus Lippe — sekretarz powiatowy i kurator Domu Misjonarzy arcydata I VIII 1784 — tamże, s. 46—47.

⁶ Tamże, s. 42—46.

⁷ Tamże, s. 4—5.

⁸ Inwentarz zakrystii, tamże, s. 6—14.

⁹ Inwentarz kuchni, tamże, s. 16—18.

¹⁰ Opis refektarza, tamże, s. 19.

¹¹ Tamże, s. 15.

jodłowy ceratą zieloną okryty, krzesielek drewnianych zielonym sukmem okrytych dwa, stółek drewniany jeden, stolik w framudze malowany, szafa w framudze z przegrodami u góry, z szufladkami trzema; piec kaflowy; okno tafłowe w alkierzyku, piec kaflowy z kominkiem”. Pokój zaś klerycki tak wyglądał: „Okno tafłowe, piec kaflowy przez pół drugą stancję ogrzewający, stolów dwa, stolików drewnianych dwa, ława drewniana”¹².

Początkowo przy budynku seminarium był niewielki ogród, misjonarze powiększyli go przez kupno sąsiednich parcel. Książę Karol Stanisław Radziwiłł pismem wydanym w Grodnie 16 II 1692 r. darował misjonarzom sadzawkę zamkową¹³, którą później zasypiano. Darowiznę tę potwierdził król Jan Kazimierz pismem wydanym w Warszawie 19 VIII 1693 r., a w Grodnie oblatowano ten przywilej w czwartek po Trzech Królach 1695 r.¹⁴.

Superior Domu przemyskiego, ks. Szymon Zakrzewicz, kupił za 600 złp od księży wikarych katedralnych grunt i ogród zwany Marcinkowski. Na tę sprzedaż bp Doenhoff dał pozwolenie w 1700 r.¹⁵, a bp Jan Kazimierz Bokum 14 XII 1701 r.¹⁶. Kontrakt tej sprzedaży podpisano 15 V 1702 r. Obok nazwiska ks. Szymona Zakrzewicza, superiora Domu Przemyskiego, prepozyta samborskiego, widnieją podpisy pięciu wikarych katedralnych¹⁷. Bp Bokum zatwierdził ten kontrakt 3 VI 1702 r.¹⁸.

Nadto, jak już była mowa wyżej¹⁹, kupili misjonarze grunt od benedyktynek naprzeciw seminarium oraz mały placzyk na wale obok bramy zamkowej.

¹² Opis mieszkań w seminarium z r. 1784, tamże, s. 21—28.

¹³ Status et vis. eccl. cathedr. premiss. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 635); Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 300); Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 29).

¹⁴ Tamże, s. 30—31.

¹⁵ Tamże, s. 31—32.

¹⁶ Tamże, s. 32—33.

¹⁷ Tamże, s. 34—35.

¹⁸ Tamże, s. 36. O kupnie tegoż ogrodu od wikarych — Status et vis. eccl. cathedr. premiss. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 636); Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 301).

¹⁹ Zobacz: Uposażenie Przemyskiego Domu księży misjonarzy. Misjonarze dbali o materialne fundamenty seminarium: w 1692 r. kupili grunty na Podzamczu od Wojenteykich, w 1698 r. sąsiednie grunty od Daroszewskich,

Tuż przy budynku seminarium stały budynki gospodarcze: stajnia na koni cztery²⁰, szopa, karmnik na karmienie wieprzy, oficyny dla służebnych, stajnia na bydło, browar²¹, w nim kocioł piwny miedziany wmurowany, przy nim kadź duża dębowa do przekładania piwa²², studnia ocembrowana, nad którą rusztowanie z kołowrotem do ciągnięcia wody z korbą tylko jedną żelazną, od której są układane rynny aż do kuchni dla starzenia wody²³, wozownia, spichlerz pod jednym dachem z wozownią²⁴. Te budynki gospodarcze przy seminarium istniały jeszcze długie lata po zniesieniu misjonarzy²⁵.

Książa misjonarze swym staraniem zapewnili seminarium posiadanie dużego i pięknego ogrodu, wolnego od niemilego sąsiedztwa²⁶.

TROSKA BISKUPÓW PRZEMYSKICH I KAPITUŁY KATEDRALNEJ O SEMINARIUM DUCHOWNE

Biskupi przemyscy wobec seminarium

Największe zasługi dla seminarium przemyskiego położyli biskupi: Jan Zbąski (1678—1689), Aleksander Antoni Fredro (1724—1734) i Wacław Hieronim Sierakowski (1742—1760).

Bp Zbąski w 1687 r. erygował seminarium, w 1688 r. kupił plac pod budowę seminarium, ofiarowując na to część własnej gotówki i w tymże roku rozpoczął budowę. Celem powiększenia

w 1700 r. grunt Szwedowski, w 1702 r. grunt i ogród od wikarych, w 1708 r. folwark za bramą lwowską na Bloniu, w 1725 r. plac na wale przy bramie zamkowej, w 1731 r. dworek i grunt od benedyktynek.

²⁰ Opisanie dworu seminaryjskiego... z 20 V 1784 r. (ADP, rkps ks. 154, s. 32—33).

²¹ Tamże, s. 33.

²² Tamże, s. 34.

²³ Tamże, s. 34—35.

²⁴ Tamże, s. 36.

²⁵ Seminarium 6 1821—1830 (ADP, rkps ks. 234, s. 31—34) — c. k. starostwo 15 II 1827 r. nakazuje konsystorzowi przemyskiemu spisać budynki gospodarcze misjonarzy, oznaczyć ich cenę oraz wartość „fundi instrucci”. Konsystorz 26 II 1827 r. zleca te czynności wicerekretori seminarium i nakazuje mu, by osobiście był obecny przy licytacji 19 marca.

²⁶ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 37.

Bp Jan Zbąski (1678—1689) Fundator misjonarzy
w Przemyślu

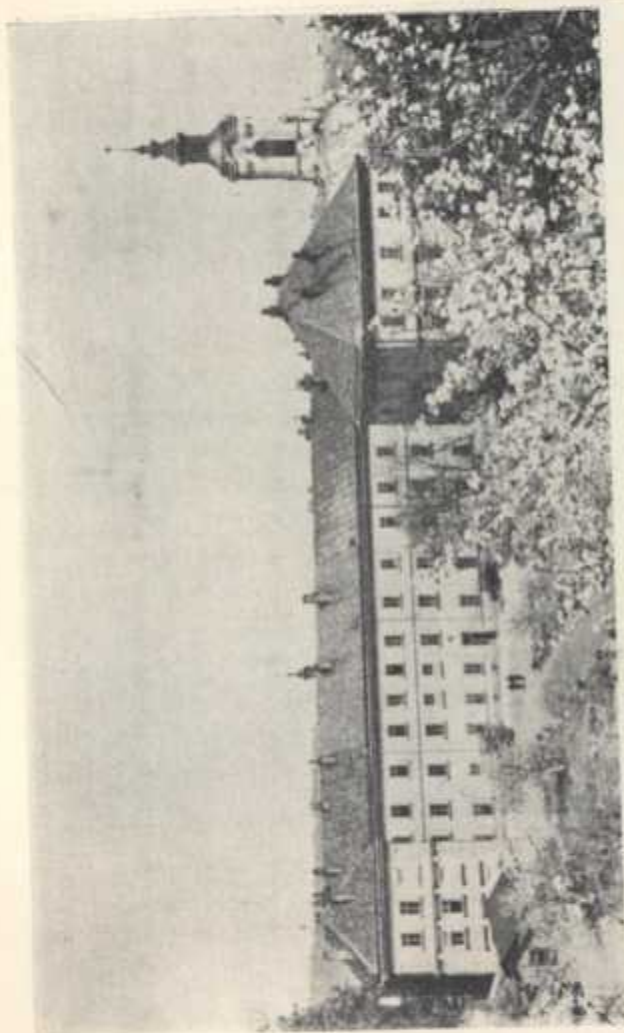

Bp Aleksander Antoni Fredro (1724—1734)

Bp Wacław Hieronim Sierakowski (1742—1760)
Fundator misjonarzy w Brzozowie

Seminarium diecezjalne w Przemyślu. Widok od strony ogrodu

szczupłych dochodów seminarium 3 VIII 1688 r. odstąpił diecezję z pastwisk miejskich w Przemyślu na Błoniu, które z prawa prowincjonalnego należały do mensy biskupiej. Darowiznę tę potwierdził król Jan III pismem z 20 IV 1691 r.¹

Jego następca, bp Jerzy Albrecht Doenhoff (1690—1701), jako wielki kanclerz koronny zajęty był sprawami państwowymi, w diecezji mało przebywał, o seminarium nie dbał, nie wpłacał owoych 760 złp z probostwa lubaczowskiego, a kiedy się misjonarze upominali, odpowiedział, że nie może zapłacić, gdyż ma duże wydatki na bulle rzymskie w związku z otrzymanym biskupstwem krakowskim². Sami tedy misjonarze troszczyli się o budowę seminarium, o zdobycie funduszy na jego utrzymanie, gdyż ani biskup, ani kapituła nie pomagała. Z braku funduszy w 1703 r. nie przyjmowano kleryków i seminarium stało puste³. Trzeba też uwzględnić, że ujemny wpływ na losy seminarium miała wojna północna, gdyż różne wojska: saskie, moskiewskie, szwedzkie czy nawet polskie — niszczyły dobra kościelne, ściągaly z nich kontrybucje⁴. Następstwem tych wojennych katastrof były zarazy, zwłaszcza w 1705 i 1706 r., które nawiedziły Przemyśl⁵ i Sambor, gdzie wymarli świeccy księża, a kiedy tam w 1705 r. przybyli księża misjonarze: Boratyni, Steffen i Dressler, też zmarli na zarazę⁶. Okoliczności te uniemożliwiały pracę i rozwój nowego seminarium.

Bp Jan Bokum (1701—1718) nie interesował się sprawami seminarium, nie wpłacił też ani grosza z probostwa lubaczowskiego,

¹ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 38—39.

² Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 304).

³ Acta conclusionum V. Capituli Eccl. Cathedr. Premisl. 1686—1709 (ADP, rkps T. VIII, s. 455—456); sesja 2 II 1703.

⁴ Tamże, s. 453; „hostilitas suetica” w 1703 r.; s. 468; w 1704 r. Tamże, s. 485 i 630 — Sasi plądrują; „calamitas Regni” w 1703 r. — s. 457—459. Kapituła biada na przewroty wojenne na sesji 3 II 1705 r. — tamże, s. 485 i s. 537; Acta conclusionum et constitutionum Capitularium 1710—1724 (ADP, rkps T. IX, s. 10—11); sesja 2 I 1710 r. żali się na rabunki przez wojska niemieckie.

⁵ Acta conclusionum V. Capituli Eccl. Cathedr. Premisl. 1686—1709 (ADP, rkps T. VIII, s. 496 i 503).

⁶ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 275—285).

choć misjonarze o to się upominali⁷. W czasie wojny północnej uszedł przed Szwedami za granicę, a od 1712 r. jako podkancelerzy stałe przebywał na dworze królewskim⁸.

Biskup Jan Krzysztof Szembek (1719—1724) okazał wielką troskę dla seminarium. Być może, że chciał podtrzymać je jako dzieło swego wuja, bpa Zbąskiego. Własnym kosztem utrzymywał przez cały czas swoich rządów w diecezji przemyskiej dwóch kleryków w seminarium. Sprawę seminarium poruszył na synodzie diecezjalnym odbytym w Brzozowie 11 i 12 lipca 1723 r. (Caput XXX: de seminario cathedrali Premisliensis)⁹. Co roku dawał na seminarium 400 złp⁷. Gorliwa działalność bpa Szembeka w diecezji¹⁰ i jego bezpośrednie, osobiste zainteresowanie się seminarium miało wielki wpływ na rozwój zakładu i wychowanie kleryków. Na zlecenie bpa Szembeka sufragana przemyski, ks. Michał Piechowski, dokonał w styczniu 1722 r. kanonicznej wizytacji seminarium¹¹. Prefekt seminarium, prepozyt samborski, ks. Kazimierz Kochanowski, okazał wizytującemu sufraganowi akt erekcji i zapoznał go z funduszami seminarium, czerpanymi z czynszów od zapisanych sum¹². W sprawozdaniu powizytacyjnym znajduje się opis budynku seminarium¹³; gmach murowany z cegły, *satis honesta et elegans residentia habet duas condignationes*. W seminarium było wówczas 4 uczniów i kilku konwiktorów¹⁴.

W dalszej kolejności w sprawozdaniu tym przedstawione są obowiązki seminarzystów według aktu erekcyjnego, *Ordo diurnae occupationis alumnorum in Seminario*¹⁵, *Ordo exercitiorum eccle-*

⁷ Tamże, s. 305.

⁸ Ks. W. Sarna, *Biskupi przemyscy*, T. II, s. 391.

⁹ Tamże, s. 408.

¹⁰ Tamże, s. 395—412.

¹¹ *Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744* (ADP, rkps ks. 163, k. 645—646); *Historia Congr. Miss. in Pol.* (AMS, rkps s. 308); *Hortus ...* (ADP, rkps ks. 2124, s. 168—177); *Status modernus Seminarii Ecclesiae Cathedralis Premisl. conscriptus pro visitatione ... a die 13 ad 22 Januarii 1722*.

¹² Tamże, s. 168—171.

¹³ Tamże, s. 171—173.

¹⁴ Tamże, s. 174.

¹⁵ Tamże, s. 174—175.

*siasticorum per septimanam in Seminario*¹⁶. Następnie w 16 punktach *Regulae seu monita generalia seminarii externi Domus Premisliensis*¹⁷, *Monitoria particularia in schola* — w 7 punktach przepisy o zachowaniu się na wykładach, *Tempore conversationis* w 6 punktach, *Tempore Officii Divini* w 3 punktach, *Dum mensae accumbunt* w 6 punktach¹⁸. Bp Szembek po zbadaniu owego *Status modernus Seminarii ... pro visitatione 1722* — dnia 22 stycznia tego roku wydał dekret reformacyjny dla seminarium. Dekret ten ujęty jest w 12 punktach¹⁹:

1. O obowiązkach tak kierowników jak i uczniów seminarium mówi akt erekcyjny i zatwierdzony przez biskupa *Status modernus* z 1722 r. Biskup od siebie to dodaje:

2. Na prowizorów wyznacza kanoników ks. Walentego Fredrę i ks. Jana Metlanta. Powinni oni zwizytować seminarium przynajmniej dwa razy w roku.

3. Alumni mają być posłuszni przełożonym i czcić ich, a przełożeni niech okazują wychowankom ojcowską miłość.

4. Alumni nie mogą wychodzić z domu bez pozwolenia przełożonych.

5. Alumni i pensjonariusze w niedziele i święta mają asystować kanonikom przy Mszach św. i nieszporach.

6. Jeśli alumni występują w dalmatykach, powinien być też obecny wikary katedralny.

7. Do katedry mają iść wszyscy razem i w komzach.

8. Wszyscy razem pod okiem cenzora mają wracać z katedry do seminarium.

9. W seminarium należy uczyć teologii moralnej, sposobu katechizowania, kazań i śpiewu gregoriańskiego. Kazania uczniowie mają głosić po kolei w refektarzu przy obiedzie lub wieczery. Śpiewu gregoriańskiego mają się uczyć dwa razy w tygodniu.

10. W seminarium kandydat ma być 2 lata, chyba że ktoś odznacza się zdolnościami i pobożnością. Sprawę tę zostawia się sumieniu przełożonych.

¹⁶ Tamże, s. 175—176.

¹⁷ Tamże, s. 176—177.

¹⁸ Tamże, s. 177: należy jeść umiarkowanie, bez pośpiechu, bez hałasu, bez śmiechu. Należy słuchać lektora, który powinien starannie czytać.

¹⁹ Tamże, s. 178—179.

11. W poniedziałki i piątki po kolei trzech alumnów ma usługiwać w katedrze do Mszy św., a w czwartki mają być wszyscy na Mszy św. i procesji z Najów. Sakramentem.

12. W końcu składa biskup pasterskie życzenie, by Pan Bóg dał jak najlepszy rozwój temu zakładowi.

Wielkie zasługi dla seminarium położył bp Aleksander Antoni Fredro (1724—1734). Przystąpił on do budowy drugiego piętra. Własnym kosztem utrzymywał w seminarium 12 kleryków, obok tych czterech, którzy mieli utrzymanie z pierwotnej fundacji²⁰. Bp Fredro inkorporował do seminarium prepozyturę szpitala lubaczowskiego, której uposażeniem była wieś Zaluże²¹. Wieś Zaluże dawała pewny i stały dochód na utrzymanie seminarium i była jego bazą materialną. W latach 1735—1736 seminarium miało 15 kleryków²².

Do rozwoju seminarium przyczynił się wydatnie bp Wacław Hieronim Sierakowski (1742—1760), który dwa lata uczył się pod kierunkiem misjonarzy w seminarium w Łowiczu²³. Misjonarzy darzył szacunkiem²⁴, zasięgał u nich rady, brał ich na wizytacje²⁵. Z własnych funduszków utrzymywał w seminarium 6 kleryków obok dwumastu utrzymywanych z funduszków seminarialnych. W 1743 r. odbył osobiście wizytację seminarium²⁶. Stwierdził, że jest wiele niedociągnięć: nie ma pełnej liczby kleryków, jak tego żąda akt erekcji, nauka nie trwa dwa lata, a często udziela się święceń po roku, sześciu, czterech, trzech miesiącach, a nawet po kilku tygodniach²⁷.

²⁰ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 305).

²¹ Zobacz wyżej: Fundusze na utrzymanie kleryków. Acta Eppi Fredro 1725—1734 (ADP, rkps ks. 70, s. 790—793); Visitatio eccl. cathedr. premisl. 1780 (ADP, rkps ks. 190, s. 194); Ks. W. Sarna, dz. cyt., T. II s. 419—420; Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 239—241).

²² Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 50; Informatio de proventu et statu alumnorum seminarii Premisliensis 30 VI 1736 conscripta.

²³ Ks. J. Ataman, dz. cyt., s. 4.

²⁴ Tamże, s. 72.

²⁵ Tamże, s. 253.

²⁶ Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 631—652); Visitatio Seminarii, k. 652—658; Decretum reformationis pro Seminario; k. 814; Relatio ad S. Sedem de statu seminarii.

²⁷ Tamże, k. 652—654. Relatio de statu dioec. ad S. Ap. a. 1749 facta-

W seminarium było wtedy 12 kleryków. W *Status seminarii pro visitatione Eppi Premisl.* z 1743 r. żałą się misjonarze, że klerycy są nieposłuszni, zuchwali, zaniedbują się w nauce, nie przestrzegają regulaminu. Proszą, by biskup swą powagą podniósł ich autorytet i nakazał klerykom posłuszeństwo²⁸. Po odbytej wizytacji seminarium bp Sierakowski ogłosił dekret reformacyjny 3 maja 1744 r.²⁹. Zawiera on 18 punktów.

Aby uniknąć nieporozumień z kapitułą, oddał biskup całkowity zarząd dochodów seminarium misjonarzom. Tylko biskup lub jego delegat będzie przeglądał rachunki prowadzone przez prefekta seminarium. Ogólna suma dochodów powinna rocznie wynosić 5977 złp. Ustala biskup, że ma być w seminarium 12 alumnów, a gdyby w którym roku nie zgłosiła się taka ilość, w następnym roku trzecha przyjąć więcej kandydatów³⁰. Do seminarium przyjmuje kandydatów prefekt za zgodą biskupa. Kandydat ma mieć zaczęty 23 rok życia, ma być wyćwiczony w dialektyce, przed przyjęciem musi złożyć egzamin. Czas pobytu w seminarium wynosi dwa lata, a gdyby ktoś był wybitnie zdolny i pobożny, za zgodą biskupa można go dopuścić do święceń wcześniej. Konwiktów przyjmuje sam prefekt. Konwiktów też ma mieć skończone 22 lata życia.

Następnie biskup wzywa przełożonych, by pilnie nauczali kleryków i dbali o ich wewnętrzne wyrobienie. Jako podręcznik do teologii moralnej zaleca dzieło jezuitę, G. Antoine³¹.

Kleryków wzywa do posłuszeństwa, by *Poenas et paenitentias pro meritis in humilitate et patientia sine murmuratione et obtrectatione sustineant*. Określił dokładnie obowiązki kleryków wobec katedry, wydał przepisy o nabożeństwach w kaplicy, o spowiedzi i Komunii św. kleryków³².

k. 806—831; de seminario k. 814; Acta Capitularia Secretariatatus Rvndi M. Dańkowski 1750—1757 (ADP, rkps T. XIII, s. 167—168); ks. J. Ataman, dz. cyt., s. 117—119; ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 51—52.

²⁸ Tamże, s. 52.

²⁹ Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 652—658).

³⁰ Tamże, k. 654; Visitatio eccl. cathedr. premisl. 1780 (ADP, rkps ks. 190, s. 196).

³¹ Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 658).

³² Tamże, k. 655—656.

Wydawszy te przepisy, biskup Sierakowski czuwał, aby były ściśle zachowane. Dzięki jego opiece w 1748 r. było 20 alumnów, a w 1758 było ich dwudziestu czterech. Biskup z własnych funduszy utrzymywał 12 kleryków. Złe się sprawujących i opornych kazał surowo karać i wydalać. Np. profesor ks. Michał Ziemiakiewicz doniósł biskupowi, że alumn Michał Wołoszczański przez cały czas pobytu w seminarium okazuje brak powołania, opiera się upomnieniom, jest zuchwały wobec przełożonych, przeszkadza na lekcjach, gorszy innych, nie zachowuje ciszy w domu, wychodzi na miasto bez pozwolenia. Biskup listem z 12 VII 1760 r. nakazuje go usunąć: „niżby potem miał skandaly czynić”... *Eundem de seminario vestibus detactis capite raso et quinquaginta plagis punito eicere et expellere mandamus*³³.

Ważnym dla rozwoju seminarium było zarządzenie bpa Sierakowskiego, na mocy którego Dom Samborski został oddzielony od Domu Przemyskiego. Dotąd prefekt seminarium i superior Domu Przemyskiego był równocześnie prepozytem samborskim, zasadniczo przebywał w Samborze, a seminarium prowadził jego zastępca. Bp Sierakowski zarządził, że Dom Samborski ma płacić Domowi Przemyskiemu 2500 złp rocznie na utrzymanie w nim pięciu misjonarzy prowadzących seminarium³⁴. Misjonarze byli zadowoleni z tego postanowienia, bo ustaly nieporozumienia obu Domów³⁵, a seminarium uzyskało pewniejsze warunki materialne dla swych kierowników.

Dla podniesienia naukowego poziomu wśród duchowieństwa przy kolegium jezuickim w Przemyślu utworzył biskup Sierakowski studium teologii spekulatywnej. Wspomnieć też trzeba, że założył drugie seminarium duchowne w Brzozowie i jego kierownictwo oddał misjonarzom.

³³ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 53—54.

³⁴ Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 654); Visitatio eccl. cathedr. premisl. 1780 (ADP, rkps ks. 190, s. 195); Acta Capitularia Secretariatatus Rvndi M. Dańkowski 1750—1757 (ADP, rkps T. XIII, s. 167—168) — relacja do Stolicy Apost. w 1749 r.

³⁵ Wizytator ks. Śliwicki pisze w 1746 r.: „Cum tandem benedicente Deo ad seperationem huius domus a domo Samboriensi perventum sit, speramus fore, ut in posterum omnis ad invicem conquerendi occasio auferatur”. — Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 637). Zobacz wyżej: Uposażenie Przemyskiego Domu księży misjonarzy.

Dzięki trosce bpa Sierakowskiego seminarium rozwinęło pomyslnie swą działalność. O jego następcy, bpie Michale Wodzikim (1760—1764), w aktach seminarium nie ma żadnych zapisów³⁶. Bp Walenty Wężyk (1765—1766) w swoim testamencie zapisał fundusz na utrzymanie w seminarium 6 kleryków przez jeden rok³⁷. Bp Andrzej Młodziejowski (1767—1768) jako wielki kanclerz koronny był zajęty sprawami państwowymi, ani raz nie był w diecezji przemyskiej, a jej zarząd oddał sufraganowi, ks. Ignacemu Krzyżanowskiemu³⁸. Misjonarzom przemyskim udzielił przywileju prywatnej kaplicy we dworze w Załużu, by mogli z niej korzystać w razie pobytu w sprawach administracyjnych majątku czy na wakacjach³⁹.

Rządy bpa Józefa Tadeusza Kierskiego (1768—1783) wypadły w przykrych i ciężkich czasach: długoletnie walki konfederatów barskich na Podkarpaciu z wojskami rosyjskimi⁴⁰, pierwszy rozbiór Polski, ucisk Kościoła przez Marię Teresę i Józefa II. Na zlecenie biskupa kanonik katedralny, ks. Józef Kierski, odbył wizytację seminarium w 1777 r.⁴¹. Budynek seminarium był poważnie zniszczony, również i zabudowania gospodarcze, przegniły dach groził zawaleniem⁴². Bp Kierski własnym kosztem nakrył dach i dokonał osobistej wizytacji seminarium. Dekret reformacyjny dla seminarium wydał w 1780 r.⁴³. Wzywał bp Kierski, by zachować przepisy bpa Sierakowskiego, by nie przedłużać wakacji. Zabronił klerykom udawać się do domów na Boże Narodzenie i Wielkanoc, bo wtedy są potrzebni w katedrze. Określił czas wakacji od 16 VII do 31 VIII. Kto by nie wrócił w tym czasie, ma być wydalony ze seminarium⁴⁴. Obowiązkiem klery-

³⁶ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 54.

³⁷ Conclusiones Capituli 1766—1771 (ADP, rkps T. XVI — conclus. ex s. 1766).

³⁸ Ks. W. Sarna, dz. cyt., T. II, s. 473.

³⁹ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 55.

⁴⁰ Conclusiones Capituli 1772—1773 (ADP, rkps T. XVII, s. 11): partykularna sesja 21 III 1772 r. zali się na ciągłe kontrybucje dla wojsk rosyjskich.

⁴¹ Conscriptio status Seminarii Cathedralis Premisl. anno 1777 — Visitatio eccl. cathedr. premisl. 1780 (ADP, rkps ks. 190, s. 193—196).

⁴² Tamże, s. 193.

⁴³ Tamże, s. 522 i 567—569.

⁴⁴ Tamże, s. 568—569.

ków jest nauce w katedrze katechizmu w każdą niedzielę od godziny pierwszej do drugiej po południu. W latach 1776—1781 wyświęcono 60 kapłanów, tzn. rocznie około dziesięciu⁴⁵. Jest to sprawdzianem owocnej pracy seminarium mimo ciężkich czasów i wielkich trudności ze strony władz austriackich.

Kiedy seminarium miało zapewnione dobre podstawy materialne i posiadało długoletnie już doświadczenie pracy, kiedy dzięki trosce biskupów Zbąskiego, Fredry i Sierakowskiego oraz dzięki ofiarnej pracy księży misjonarzy znajdowało się na drodze najlepszego rozwoju, zostało zniesione przez c. k. władze austriackie za bpa Betańskiego (1783—1786).

Kapituła katedry przemyskiej wobec seminarium

Kapituła katedralna początkowo nie była entuzjastycznie nastawiona do sprawy seminarium¹, gdyż żal jej było intratnego probostwa samborskiego, które bp Zbąski oddał zakonnikom i to obcokrajowcom, a nadto na rzecz seminarium oddał biskup połowę fundacji psalterzystów. To wszystko nastawiło kapitułę do misjonarzy niechętnie i to tak dalece, że na swych sesjach w 1703 i 1704 r. twierdziła, że akt erekcji seminarium jest nieważny. Na sesji 2 stycznia 1703 r. zarzuca kapituła misjonarzom, że nie odprawiają wotywy *Rorate*, do której są obowiązani z tytułu posiadania połowy fundacji psalterzystów, a nawet w seminarium nie mają kleryków². W tej sprawie sesja kapituły 2 stycznia 1703 r. wydelegowała kanoników Jana Bryszkowskiego i Kiliana Wituńskiego, by w imieniu kapituły zwrócili się do prepozyta samborskiego w sprawie zaniedbanych Mszy św. psalterzystów: *tum ratione suppressionis clericorum iam a multo tempore*. Kapituła grozi, że w przeciwnym razie doniesie sprawę do generalnych władz Zgromadzenia, a jeśli to nie pomoże — do Nuncjatury Apostolskiej³. Noworoczna sesja kapituły 2 stycznia 1704 r. roz-

⁴⁵ *Munus Praesuleum 1768—1785* (ADP, rkps ks. 146, s. 8—51).

¹ Zobacz wyżej: Założenie seminarium.

² „...clerici non tantum non erudiantur, sed etiam nullus eorum fovetur, ita ut ne nomen Seminarii supersit”. — *Acta conclusionum V. Capituli Ecl. Cathedr. premisl. 1686—1709* (ADP, rkps T. VIII, s. 455—456 i 458).

prawę o nieważności erekcji seminarium odłożyła na przyszłą generalną kapitułę *ob turbulenta tempora*⁴. Świętojańska sesja kapituły w 1706 r. uchwaliła protest przeciw ważności erekcji seminarium i przedłożyła go wizytatorowi misjonarzy, ks. Tarle⁵. W odpowiedzi na owe 5 punktów przeciw ważności erekcji seminarium wizytator misjonarzy, ks. Tarlo i superior Domu Przemyskiego, ks. Szymon Zakrzewicz, zaznaczają, że prawne niedociągnięcia aktu erekcji nie pochodzą z winy misjonarzy, a general Zgromadzenia zgodzi się na odstąpienie fundacji psalterzystów, tylko trzeba albo zmniejszyć ilość kleryków, albo zabezpieczyć ich utrzymanie z innych źródeł⁶.

Sesja kapituły 12 lipca 1706 r. uznała ważność erekcji seminarium i zmniejszyła liczbę kleryków do czterech⁷. Kapituła postawiła misjonarzom następujące warunki⁸:

1. Zgodnie z postanowieniami trydenckimi dwaj prowizorowie wybrani z członków kapituły będą mieć nadzór nad klerykami oraz prawo wizytowania seminarium.

2. Przydzielona swego czasu dla seminarium połowa fundacji psalterzystów, tj. 8600 złp, ma wrócić do psalterzystów, a wtedy seminarium będzie wolne od obowiązku odprawiania Mszy św. *Rorate*. Kapituła zniża liczbę alumnów do czterech.

3. Ks. wizytator postara się u generala misjonarzy o dokument odstąpienia sumy psalterzystów i ma go przedłożyć na następnej kapitule generalnej.

Generalny przełożony Zgromadzenia, ks. Franciszek Watel, pismem wydanym w Paryżu 21 X 1706 r. zgodził się na powyższe warunki kapituły i upoważnił superiora Domu Przemyskiego, ks. Bartłomieja Słupczyńskiego, do odstąpienia sumy psalterzystów⁹. Ks. Bartłomiej Słupczyński odstąpił tę sumę wobec aktów grodzkich przemyskich na św. Tomasza 1707 r.¹⁰. Z powodu ucieczki

⁴ Tamże, s. 462—463.

⁵ Tamże, s. 525—530; *Historia Congr. Miss. in Pol.* (AMS, rkps s. 301).

⁶ Tamże, s. 301—302; *Hortus ...* (ADP, rkps ks. 2124, s. 10—12). *Acta conclusionum V. Capituli Ecl. Cathedr. Premisl. 1686—1709* (ADP, rkps T. VIII, s. 536, 538—539).

⁷ *Historia Congr. Miss. in Pol.* (AMS, rkps s. 301).

⁸ *Hortus ...* (ADP, rkps ks. 2124, s. 12—13).

⁹ *Historia Congr. Miss. in Pol.* (AMS, rkps s. 301—302).

bpa Bokuma przed Szwedami dekret biskupi zatwierdzający tę ugodę został wydany dopiero 28 VI 1710 r. i ogłoszony na generalnej kapitule⁹.

Mimo że sprawa sumy psalterzystów została załatwiona według życzenia kapituły, to jednak jej niechętnie usposobienie do seminarium nie zmieniło się, toteż misjonarze mieli zamiar przedstawić sprawę seminarium w Rzymie¹⁰. Te niechęci i trudności wzajemne nie pochodziły ze złej woli kapituły, tylko były następstwem małego uposażenia seminarium, w kraju były ciągle postoje i przemarsze wojsk, gospodarka krajowa była zniszczona, nie można było otrzymać czynszów od sum. W takim stanie rzeczy kapituła nie mogła być pomocną seminarium. We wszystkich sprawozdaniach aż do zniesienia seminarium w 1783 r. żalą się misjonarze, że nie mogą otrzymać należnych czynszów. Nie pomagały na to nawet kosztowne procesy. Ks. Michał Walter, prefekt seminarium, w liście do kapituły w 1712 r. pisze, że seminarium nie może spełnić owocnie swego celu, bo „arcyszczuple pro seminaristis doroczne salarium, którego nawet in parte a censuitis odbierać nie możemy, totius est causa sterilitatis”¹¹.

Zgodnie z postanowieniami Soboru Trydenckiego¹² kapituła na sesji noworocznej 1687 r. wybrała na miesiąc przed otwarciem seminarium dwu prowizorów ze swego grona¹³. Zadaniem tych prowizorów była troska o materialne podstawy seminarium i kontrola gospodarki jego funduszami. Tych prowizorów wybierała kapituła prawie co roku lub zatwierdzała dawnych¹⁴. Ostatnich

⁹ Acta conclusionum et constitutionum Capitularium 1710—1724 (ADP, rkps T. IX, s. 30—42); dekret reformacyjny z okazji wizytacji 1702—1706 nie mógł być wydany „ob bellorum incommoda et turbulentum totius Regni statum”. Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 44—45.

¹⁰ List ks. Smolińskiego z Warszawy do superiora przemyskiego z dnia 27 V 1710 r. — tamże, s. 45.

¹¹ Tamże, s. 46.

¹² De reformatione, sesja XXIII, c. 18.

¹³ Acta conclusionum V. Capituli Eccl. Cathedr. Premisl. 1686—1709 (ADP, rkps T. VIII, s. 18, 21—22).

¹⁴ Na sesji 7 stycznia 1752 r. wybrano na prowizorów kancelerza i archidiacona. Acta Capitularia ... 1750—1757 (ADP, rkps T. XIII, s. 229—230). Sesja 7 stycznia 1761 r. zatwierdziła prowizorów dotychczasowych: kanonika Trouppa i kanonika Wichrowskiego. Acta Capituli... 1744—1765 (ADP, rkps T. XII, s. 150). Sesja 25 VI 1763 r. zatwierdziła dawnych — tamże, s. 230;

prowizorów wybrano na noworocznej sesji 7 I 1779 r. Wybrano wtedy sufragana i scholastyka¹⁵.

Kapituła mimo tych trudności dbała o dobro seminarium. Kiedy w 1691 r. było ono w ciężkim położeniu, kapituła chciała zwrócić uwagę bpa Doenhoffa na sprawy seminarium i przy jego ingresie w 1691 r. prosi, by mianował prowizorów: *Status Seminarii magnam animadversionem requirit Suae Celsitudinis et provisore a parte S. C. opus habet*. Na sesji 25 VI 1691 r. uchwaliła kapituła: *Provisorum Seminarii electionem ad futurum capitulum generale differendam, litterasque interim scribendas, quatenus Illmus D. Episcopus specificet unum, se concernentem*¹⁶. A gdy biskup nie mianował prowizora, wtedy kapituła na sesji 2 stycznia 1692 r. wybrała dwu prowizorów¹⁷.

Po śmierci ks. kanonika Kiliana Wituńskiego prosiła kapituła bpa Bokuma, by pozostała po nim sumę 40 000 złp przeznaczył na seminarium, ale biskup aktem z 14 VII 1706 r. przydzielił na ten cel tylko 5054 złp, która to suma była umieszczona na kamienicy tzw. Bononiowskiej w Przemyśle¹⁸. Misjonarze przemyscy i samborscy pospłacali wszystkie sumy ciężące na tej kamienicy i od 1722 r. stali się jej właścicielami¹⁹.

Conclusiones Capituli 1760—1764 (ADP, rkps T. XV, s. 21). Sesja 25 VI 1764 — zatwierdziła dawnych — tamże, s. 32. Sesja noworoczna 1765 r. wybrała na prowizorów kustosa i kan. Trouppa — Acta Capituli 1744—1765 (ADP, rkps T. XII, s. 282). Sesja noworoczna 1766 r. wybrała na prowizorów scholastyka i kan. Łaszowskiego — Conclusiones Capituli 1766—1771 (ADP, rkps T. XVI, s. 3); również na sesji noworocznej 1767 r. wybrano nowych — tamże, s. 32. Sesja 7 stycznia 1772 r. prosi prowizorów: kustosa i kan. Łaszowskiego: „...ut se in hocce gerant officio iuxta praescriptum Decreti Reformationis” — Conclusiones Capituli 1772—1773 (ADP, rkps T. XVII, s. 2). Sesja 7 I 1777 r. wybrała archidiacona i kan. Łaszowskiego — Conclusiones Capituli 1776—1778 (ADP, rkps T. XVIII, s. 76). Sesja 7 I 1778 r. wybrała kan. Trouppa i kan. Romana Sierakowskiego — Terminarium actorum et conclusionum Capitularium 1778—1779 (ADP, rkps T. XIX, s. 4).

¹⁵ „Attendentiam Seminarii Dioecesanī ad Cathedram praesentem fundati dicto Illmo Suffraganeo ac Rudssmo Scholastico commendarunt ipsoque in dictis provisoros eiusdem Seminarii instituerunt” — tamże, s. 81 i s. 97.

¹⁶ Acta conclusionum V. Capituli Eccl. cathedr. Premisl. 1686—1709 (ADP, rkps T. VIII, s. 157).

¹⁷ Tamże, s. 174.

¹⁸ Zobacz wyżej: Fundusze na utrzymanie kleryków.

¹⁹ Acta actorum Curiae Illmi Dni Christophori Szembek 1719—1724

Według postanowień aktu erekcyjnego²⁰ kapituła sama lub wybrani przez nią prowizorzy mieli obowiązek ściągać czynsze od sum przeznaczonych na utrzymanie seminarium i oddawać je jego przełożonemu. Początkowo prowizorowie usiłowali ściągać czynsze, ale prawie bezskutecznie, wobec tego od 1712—1713 r. aż do zniesienia seminarium sami je misjonarze ściąkali²¹. Dalszym obowiązkiem prowizorów było przeglądanie rachunków seminarium. Obowiązek ten przypominał bp Szembek na synodzie w 1723 r. równocześnie mianując dwu prowizorów²². Kapituła wypełniała ten obowiązek, przypominając go na swych sesjach²³.

et Acta Consistorialia sufr. et officialis Piechowski 1721—1723 (ADP, rkps ks. 69, k. 418—419, k. 423—425, k. 431—433); Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, s. 638); Hortus ... (ADP, rkps ks. 2124, s. 146); Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 302—303).

²⁰ Quoad directionem honorum ad idem Seminarium spectantium id est proventus omnium pro Seminaristarum sustentatione exigendorum curam, eam relinquitur penes Vble Capitulum eiusdem Seminarii Provisores, qui Directori Seminarii quolibet anno tria millia florenorum polonicallium tribus ratis absque ulla difficultate extradere tenebuntur. Z aktu erekcyjnego — tamże, s. 298—299; Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, s. 633—634).

²¹ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 305).

²² „Ad rectam eiusdem Seminarii administrationem Provisores duos, nempe Sigismundum Drohojowski, Decanum ad tribunale Regni iudicem deputatum et Boguslavum Krasowski canonicum ecclesie Nostrae Cathedralis eligendos et assignandos esse duximus. Quorum officium erit singulis annis una cum A. R. Rectore proventus huius Seminarii integros computare, percepta et expensas calculare, utrum numerus clericorum praescriptus in erectione integer ali et conservari possit introspicere”. Synodus dioecesisana Premisl. ab Illmo etc. J. Chr. Szembek Ep. Prem. celebrata 1723, Kraków 1723, c. XXX: De seminario cathedrali Premisliensi.

²³ Sesja 26 VI 1724 r. Acta conclusionum Rev. Capituli Premisl. 1724—1737 (ADP, rkps T. X, s. 10). Protokół sesji 7 I 1727 r. liczy 59 stron rękopisu. W sprawie rewizji rachunków seminarium podjęto taką uchwałę: „In eodem Generali ordinario Capitulo. Cum Provisorum Seminarii manus sit in proventus eiusdem introspicere et saltem duobus anni temporibus proventus eiusmodi revidere ac computare et an condigna alimenta et provisionem seminaristae accipiant, investigare. Itaque R-mus D. Decanus ac Perillustris D. Krasowski tanquam synodali constitutione electi et destinati Seminarii provisors, mediante conclusione Capitulari, ut quod sui muneris est singulis annis exacto sibi tempore opportuno, intra tamen spatium Capitulorum Generalium facere ac omnimode peragere dignentur suumque officium exerceant et adimpleant. Quod vero ad plenam administrationem et provisionem alimentorum

W r. 1777 do rewizji dochodów seminarium został delegowany ks. Józef Kierski, kanclerz przemyski²⁴.

Misjonarze bronili się przed daleko idącą ingerencją kapituły w sprawę seminarium, na co kapituła skarżyła się do bpa Szembeka w 1719 r., kiedy obejmował diecezję²⁵. Aby nie dawać powodu do nieporozumień, bp Fredro — tworząc w 1733 r. nową fundację na 8 kleryków — oddał jej zarząd samym misjonarzom, nie poddając jej wglądowi prowizorów. Biskup zaś Sierakowski oddał misjonarzom w 1744 r. zarząd całego majątku seminarium, z czego mieli składać sprawozdanie wobec biskupa lub jego delegata²⁶.

Kapituła na swych sesjach rozpatrywała sprawy seminarium, rozważała tam przede wszystkim materialne sprawy zakładu. Obawiając się, że dochody nie wystarczą, na noworocznej sesji 1715 r. ustala, że w seminarium może być tylko czterech alumnów²⁷.

Chciała też kapituła przez swych prowizorów wizytować seminarium np. w 1706 r., powoływała się przy tym na postanowienia trydenckie²⁸. Sprawę tę wznowiono w 1722 r. i bp Szembek upoważnił prowizorów, by przynajmniej dwa razy w roku zwizytowali seminarium²⁹. Nigdzie jednak nie ma notatek, by prowizorowie wizytowali seminarium. Owszem, wglądali w sprawę ma-

deficere campertum habuerint. Id omne ac singulum pro sequenti Capitulo generali referat. Quatenus inito cum Illmo Dno Eppo consilio opportuno rebus per Vnrble Capitulum providere possit”. — Tamże, s. 409.

²⁴ Visitatio eccl. cathedr. premisl. 1780 (ADP, rkps ks. 190, s. 196).

²⁵ Acta conclusionum et constitutionum Capitularium 1710—1724 (ADP, rkps T. IX, s. 276—277) opis ingresu biskupa. Tamże, s. 269—270: skarga na misjonarzy: Deferendum censuit et defert V. Capitulum Suae Celsitudinī A. R. Missionarios, qui iurisdictioni ordinariae et auctoritati V. Capituli videntur esse in multis refractarii ... prout de his fusius DD. Allegati, qui et provisors eiusdem Seminarii sunt, Suam Celsitudinem informabunt”.

²⁶ Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 657): decretum reformationis sub nro 14. Tamże, k. 649—650: wykaz dochodów seminarium, z których mają składać rachunki biskupowi. Tamże, k. 650—651: wykaz wpląt dla seminarium z Domu Samborskiego.

²⁷ Puncta Capituli Premisl. ratione Seminarii. Jest sześć tych punktów. Hortus... (ADP, rkps ks. 2124, s. 140—141).

²⁸ Tamże, s. 10.

²⁹ ...ad minimum bis in anno de bono ordine et regimine informationem accepturi ad idem Seminarium descendant”. Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 97.

terialne i rachunkowe zakładu, ale nie mieszała się w sprawy nauki i wychowania, natomiast tymi sprawami interesowali się niektórzy biskupi, zwłaszcza Sierakowski. Nad wychowaniem i wykształceniem alumnów oraz nad prefektem i profesorami czuwał wizytatorowie Zgromadzenia.

Księgi kapitulne zawierają często skargi, że klerycy nie umieją asystować³⁰, że się spóźniają na nabożeństwa, wszyscy wyjeżdżają na wakacje, a w katedrze nie ma kto asystować. Alumni nie noszą stroju kleryckiego³¹. Sesja generalna 7 I 1747 r. wydelegowała archidiakona i kanclerza, by poskarżył prefektowi seminarium, że alumni niedbale śpiewają brewiarz³². W 1756 r. kapituła zwróciła się do bpa Sierakowskiego ze skargą na asystę klerycką³³. Bp Sierakowski mitygował krewkich kanoników i upominał, by zbyt surowo nie lajali alumnów i profesorów³⁴. Zdarzyło się bowiem, że profesor nie przybył z asystą na ceremonie do katedry i kapituła wniosła skargę do prefekta, którego odpowiedź jest wpisana w aktach sesji z 7 I 1758 r.³⁵

Nieraz kapituła podnosiła pretensje, że w stosunku do uposażenia seminarium jest w nim za mała liczba alumnów. Na sesji 7 I 1758 r. oświadczają prowizorzy, że w tej sprawie osobście rozmówili się z prefektem seminarium, w którym było wtedy 24 alumnów³⁶.

³⁰ „...animadvertentes ineptitudinem et immodestiam alumnorum seminarii... quae saepe saepius dant causam proximam ad distractionem”. Acta conclusionum Capituli 1744—1750 (ADP, rkps T. XI, s. 123—128): sesja 7 I 1745 r.

³¹ „...vestitum inhonestum et respectivo pileos cum pelle agnina contra decentiam status spiritualis portare, comas contra praescriptum Ss. Canonum nutrire”. — Tamże.

³² Tamże, s. 578—579.

³³ Acta Capitularia... 1750—1757 (ADP, rkps T. XIII, s. 516).

³⁴ Ks. J. A t a m a n, dz. cyt., s. 21.

³⁵ „De non assistentia professoris in choro circa devotiones publicas. R. Superior appromisit monere R. Professorem sive Magistrum Caeremoniarum, ut sit semper praesens cum clericis... De ignorantia clericorum in Caeremoniis... maiorem exactitudinem et attententiam appromisit Dnus Superior. Quos etiam Clericos longiori tempore tam in festis quam in vacationibus abesse a Seminario non patientur”. Liber conclusionum R. Capituli Ecclesiae Cathedr. Premisl. 1757—1760 (ADP, rkps T. XIV, s. 37—38).

³⁶ Tamże.

Nie ma w aktach żadnej wzmianki o jakichś zatargach czy długotrwałych nieporozumieniach. Kapituła i misjonarze dzielili wspólnie troskę i kłopoty o utrzymanie i rozwój seminarium.

KSIĘŻA MISJONARZE JAKO KIEROWNICY SEMINARIUM

Obowiązki przemyskiego domu misjonarzy

Przemyski Dom księży misjonarzy należał do prowincji warszawskiej¹. Jego obowiązki zostały określone w akcie erekcyjnym².

I. Prowadzenie seminarium. Pierwszym i podstawowym obowiązkiem było prowadzenie diecezjalnego seminarium duchownego. W tym celu: a) Dom Przemyski ma mieć trzech księży misjonarzy oraz dwu braci lub kleryków, b) Z przeznaczonych funduszy należy utrzymać odpowiednią liczbę alumnów i przygotować ich duchowo i umysłowo do kapłaństwa. Akt erekcyjny wymagał, by w seminarium było 6 alumnów, w 1706 r. bp Bokum zniżył tę liczbę na czterech³, a kiedy w 1729 r. bp Fredro inkorporował do seminarium dochody wsi Zaluże należące do prepozytury szpitala lubaczowskiego, polecił z tych dochodów utrzymać dwunastu alumnów oprócz czterech z pierwotnej fundacji. Aktem z 4 II 1734 zniżył bp Fredro tę liczbę do ośmiu, tak że w 1734 r. misjonarze mieli obowiązek utrzymać, tzn. dać mieszkanie i wyżywienie 12 alumnom — czterem z dawnej fundacji bpa Zbąskiego, a 8 z nowej fundacji bpa Fredry⁴. c) Alumnów tych należy uczyć teologii moralnej, sposobu katechizowania, kazań, udzielania Sakramentów św., śpiewu gregoriańskiego i ceremonii. d) Misjonarze mają obowiązek zdawać biskupowi rachunki z fundacji bpa Zbąskiego, a nie mają obowiązku przedstawiać rachunków

¹ Ks. J. Weissman, *art. cyt.*, s. 28.

² Zobacz wyżej: Założenie seminarium, akt erekcji.

³ Ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, *o. c.*, T. I, s. 168—169.

⁴ Initia, processus et praesens status seminarii et Domus Premisl. — spisane przez ks. Jana Aumonta, misjonarza, po wizytacji Domu Przem. 23 XI 1734. Status et vis. eccl. cathedr. premisl 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 631—649); o wizytacji ks. Aumonta — tamże, k. 652. Obligaciones Domus Premisl. — tamże, k. 651 — w 10 punktach; te same 10 punktów wymienia Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 314).

z nowej fundacji bpa Fredry⁵. e) Wszyscy seminarzyści mają obowiązek usługiwać w katedrze do Mszy św. w niedziele i święta, do niesporów i procesji. Mają też być obecni na uroczystych procesjach. W każdy czwartek wszyscy alumni mają być obecni na Mszy św. i procesji z Najśw. Sakramentem w katedrze. W poniedziałki i piątki mają być na Mszy św. z fundacji Malickich i ks. Wojciecha Włodka, kanonika fundi Sośnica⁶. Ma wtedy asystować trzech alumnów, o ile nie wypadło uroczyste święto. Wszyscy seminarzyści mają być w katedrze na pierwszych niesporach świąt pierwszej klasy. Nadto w niedziele i święta seminarzyści mają usługiwać prałatom i kanonikom do Mszy św. prywatnej⁷.

Na zarządzenie bpa Sierakowskiego przy większych celebrach biskupich lub kanonickich nad należyty porządkiem ceremonii w katedrze miał czuwać profesor seminarium. Biskup przestrzegł kanoników, by go nie lajali⁸. Nadto zlecił bp Sierakowski, że profesor seminarium ma asystować przy celebrze biskupa sufragana, tak jak przy celebrze ordynariusza⁹.

Kiedy bp Sierakowski zauważył, że kanonicy nie umieją obrzędów, nakazał po wizytacji katedry, by prefekt seminarium przez 3 miesiące wykladał im przepisy liturgiczne. Na ten kurs liturgiczny musieli uczęszczać kanonicy i wszyscy duchowni katedralni¹⁰. f) Obowiązki mszalne: 1. Z racji fundacji Snopkowskich¹¹ za tę rodzinę należy odprawić co tydzień cztery Msze św. 2. Z racji posiadanej prepozytury szpitala lubaczowskiego należy co tydzień odprawić trzy Msze św. 3. Rocznie mają odprawić 8 Mszy św. za duszę śp. księcia Karola Radziwiłła, dopóki syn

⁵ Tamże, s. 311—312.

⁶ *Schematismus V. Cleri Dioec. Premisl.* 1906, s. 23.

⁷ *Historia Congr. Miss. in Pol.* (AMS, rkps s. 314); *Status et vis. eccl. cathedr. premisl.* 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 651).

⁸ Tamże, k. 514.

⁹ Tamże, k. 514 i k. 655 nn.

¹⁰ Tamże, k. 515, 591, 604 i 612; ks. J. A t a m a n, *dz. cyt.*, s. 174—175.

¹¹ Suma 6000 złp z fundacji Snopkowski ułokowana na Rudolowicach w 1750 r. została przeniesiona na Dubiecko. Była ona własnością misjonarzy jak również suma 5000 złp na Boratynie. *Visitatio eccl. cathedr. premisl.* 1780 (ADP, rkps ks. 190, s. 196). O fundacji Snopkowskich — zobacz wyżej: Uposażenie Przem. Domu księży misjonarzy, przypis nr 7.

jego, księżę Michał Radziwiłł, będzie starostą przemyskim. g) Obok nauczania i wychowania kandydatów do kapłaństwa w seminarium przygotowywali misjonarze do święceń i takich kandydatów, którzy nie przebywali w seminarium. Ówczesne prawo nie wymagało od ordynandów przebywania w seminarium¹².

II. Rekolekcje dla kapłanów i świeckich. Dekret reformacyjny bpa Sierakowskiego dla seminarium z 3 V 1744 r. w punkcie XV nakazał, by misjonarze w seminarium udzielali rekolekcji tak osobom duchownym, jak i świeckim¹³. Obowiązkiem kapłana było odbyć rok rocznie rekolekcje, gdyż inaczej nie otrzymał aprobaty. Bp Sierakowski postanowił na kongregacji dziekanów 9 V 1746 r., że tylko misjonarze i jezuita mogą wydawać zaświadczenia o odbytych rekolekcjach¹⁴. Na kongregacji dziekanów 29 VIII 1747 r. zarządził bp Sierakowski, że kapłan może odprawić swe roczne rekolekcje tylko u misjonarzy w Przemyślu, Brzozowie lub Samborze albo u jezuitów w Przemyślu, Jarosławiu, Samborze i Krośnie. Oni tylko mogą wydawać zaświadczenia¹⁵. Zarządzeniem z 7 IX 1748 r. upoważnił bp Sierakowski klasztory reformatów w Przemyślu, Jarosławiu i Rzeszowie oraz bernardynów w Leżajsku do prowadzenia corocznych rekolekcji kapłańskich¹⁶. Zasadniczo jednak obowiązek ten ciążył na Przemyskim Domu misjonarzy.

III. Dekret reformacyjny bpa Sierakowskiego z 3 V 1744 r. dla seminarium nakazał, by w Domu Przemyskim przyjmować tych kapłanów, których Kuria skieruje tu na poprawę. Za utrzymanie od takich kapłanów mają misjonarze pobrać odpowiednie wynagrodzenie.

¹² Pismem z 16 IX 1720 r. bp Szembek nakazał, by kandydat do święceń przebywał w seminarium przez rok. *Acta actorum Curiae Illmi Dmni Chr. Szembek* 1719—1724 (ADP, rkps ks. 69, s. 48). Bp Fredro w oderzwie z 10 IX 1725 r. zażądał, by przed święceniami odbyć rekolekcje w seminarium. Ks. W. Kuchowski, rkps cyt., s. 8.

¹³ *Status et vis. eccl. cathedr. premisl.* 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 658).

¹⁴ Kurendy II 1742—1760 (ADP); *Ordinationes et declarationes in Congregatione Decanorum* 9 V 1746. To samo w 1747 r.

¹⁵ *Leges Dioecesis Premisl.* 1723—1782 (ADP, rkps T. I, bez sygnatury); *Ordinationes et Resolutiones in Congr. Decanorum* 29 VIII 1747.

¹⁶ Kurendy II 1742—1760 (ADP); *Ordinationes* 7 IX 1748; ks. J. A t a m a n, *dz. cyt.*, s. 128—129.

IV. Dom Przemyski na mocy aktu erekcyjnego miał obowiązek prowadzić parafię samborską. Prefekt seminarium był równocześnie prepozytem samborskim i właściwie przebywał w Samborze. Parafię samborską obsługiwali diecezjalni księża wikarzy, a gdy w 1705 r. wymarli na zarazę, przybyli misjonarze. Aby nie utrudniać kierownictwa seminarium i obsługi parafii samborskiej, bp Sierakowski w 1743 r. oddzielił Dom Przemyski od Samborskiego, przez co prefekt seminarium przestał być proboszczem samborskim¹⁷. Profesorowie seminarium przemyskiego w miesiącach letnich nauczali lud parafii samborskiej katechizmu, a na odległych wioskach korzystali nawet w tym celu z cerkwi grecko-katolickich¹⁸.

V. Misje. Misjonarze przemyscy nie byli zobowiązani do udzielania misji ludowych, ale kierowani duchem apostołskim często je urządzali na własny koszt¹⁹.

VI. Działalność charytatywna. Misjonarze Domu Przemyskiego świadczyli potrzebującym liczne przysługi miłosierdzia chrześcijańskiego, wypełniając nakaz Pana Jezusa i swego Zalóżyciela²⁰.

Misjonarze pozostawili po sobie jak najlepszą pamięć, a kiedy w 1804 r. myślano o wznowieniu seminarium, kapituła chciała oddać jego kierownictwo misjonarzom, którzy sumiennie i chlubnie spełniali powierzone im obowiązki²¹.

Wykaz rektorów seminarium przemyskiego pod zarządkiem księży misjonarzy

Akt erekcyjny żądał, by w seminarium było pięciu misjonarzy: rektor czyli prefekt, profesor teologii moralnej, prokurator albo

¹⁷ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 3).

¹⁸ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 90.

¹⁹ Liber expensarum 1709 r.: na misję sanocką wzięto 64 złp 21 gr; 1770 r.: Misja w Przemysłu 167 złp 12 gr. Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 90.

²⁰ Tamże. W Liber expensarum od 1706 r. do października 1783 r. spotykamy liczne zapiski: „elemosyna”.

²¹ Tamże: Referat dziekana kapituły, ks. Jana Suchodolskiego w 1804 r.: „Dederunt hi praeclare specimen et dant etiam nunc, ubi obtinent curam seminariorum, sui zeli, scientiae atque diligentiae in radicanda virtute atque notione rerum spiritualium, in tradendis studiis novis sacerdotii tyrannibus”.

asystent lub drugi profesor, dwu braci albo kleryk i brat¹. Prefekt seminarium równocześnie był prepozytem samborskim i prepozytem szpitala lubaczowskiego. Ostatnim prepozytem samborskim a równocześnie prefektem seminarium był ks. Kazimierz Kochanowski († 1744). Prokurator Domu był zarządcą wsi Załuże, a często też zarządzał Zurawicą należącą do misjonarzy łowickich². Na podstawie dostępnych źródeł można zestawić wykaz prefektów seminarium przemyskiego pod zarządkiem misjonarzy. Wykaz ten z braku niektórych źródeł może być niezupełny.

1. Pierwszym prefektem seminarium i pierwszym proboszczem samborskim z misjonarzy był ks. Jan de Melet zwany Fondelin. Urodzony w Condom 1644 r., przyjęty do seminarium św. Łazarza w Paryżu 14 V 1675 r.³. W Polsce przebywał 16 lat, zmarł w Przemysłu w 1692 r.⁴.

2. Ks. Jan Antoni Fabri, 1686—1687. Ur. 27 I 1652 r. w Ripi we Włoszech, w diecezji Veroli. Do Zgromadzenia księży misjonarzy wstąpił w Rzymie 30 XI 1671 r. Wyświęcony w 1676 r. na kapłana wyjechał do Warszawy, gdzie pracował przy kościele św. Krzyża. Od lutego 1680 do 1685 był dyrektorem Seminarium Internum u św. Krzyża w Warszawie, gdzie wychowywał pierwszych misjonarzy polskiej prowincji. W 1686 r. przez bpa przemyskiego, Jana Stanisława Zbąskiego, został powołany na superiora Domu Przemyskiego, a zarazem prefekta seminarium i prepozyta samborskiego. W 1687 r. odszedł na stanowisko superiora Domu księży misjonarzy i proboszcza kościoła archipresbiterialnego w Chełmnie. Od 1695 r. był superiorem w Krakowie na Stradomin. Po śmierci ks. F. Delpacy († 1696) był przez dziewięć miesięcy prefektem seminarium zamkowego (*in arce*) w Krakowie. W 1699 r. przemiósł go wizytator, ks. Tarlo, na superiora do Wilna, gdzie był nim do r. 1715. Od 1715 do 1723 r. był trzecim z kolei wizytatorem Zgromadzenia w Polsce. Zmarł

¹ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 84.

² Tamże, s. 68.

³ Ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 168; ks. J. Gaworcowski, art. cyt. s. 98.

⁴ S. E. Chodakowska, Katalog zmarłych misjonarzy w Polsce 1653—1919 (AMS rkps).

⁵ Ks. A. Schletz, Fabri Jan Antoni (Polski Słownik Biograficzny, na-

w Warszawie 21 XII 1723 r. Pochowany w katakumbach kościoła Św. Krzyża⁵.

3. Ks. Franciszek Delpacy, 1687—1692. Pochodził z polskiej rodziny, urodził się w Krakowie 3 X 1649 r. Święcenia otrzymał w Rzymie, był prepozytem w Łomży. Jako kapłan świecki wstąpił do misjonarzy 25 VII 1678 r. W seminarium warszawskim 26 VII 1680 r. złożył śluby w obecności ks. Dupuich. Był jednym z pierwszych Polaków-misjonarzy. Pełnił urząd prefekta krakowskiego seminarium zamkowego. Potem był prefektem seminarium w Przemyślu i równocześnie prepozytem samborskim (1687—1692). Od 1692 r. znowu był prefektem krakowskiego seminarium zamkowego. Umarł w Krakowie 1696 r.⁶

4. Ks. Jan Paweł Grylewicz, 1692. Urodził się w Chełmnie w czerwcu 1660 r. Przyjęty do seminarium warszawskiego w lutym 1682 r. Złożył tam śluby 14 I 1684 r. w obecności ks. Fabri'ego⁷. W 1692 r. jako prepozyt samborski, a zarazem prefekt seminarium przemyskiego, kupił słodownię w Samborze⁸.

5. Ks. Krzysztof Anut, 1692—1694. Urodzony w diecezji warmińskiej w Lidzbarku 10 I 1658 r. Przyjęty do seminarium warszawskiego 3 XII 1678 r. Złożył śluby 4 XII 1680 r. w obecności superiora Fabri'ego⁹. W latach 1692—1694 był prefektem seminarium przemyskiego¹⁰. Kiedy w 1708 r. Szwedzi zajęli Wilno, nałożyli na misjonarzy kontrybucję 600 rs., a kiedy ci ostatni nie mogli tej sumy zapłacić, Szwedzi wywieźli

kładem Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków 1948, T. VI, s. 340—341); ks. M. Kamocki; ks. G. Perhoyre, o. c., s. 169; ks. J. Gaworzewski, art. cyt., s. 199—200; ks. A. Schletz, *Józef Jakubowski...*, s. 199; ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 84; *Catalogue du personnel de la Congrégation de la Mission (Lazaristes) depuis Torignite (1625) jusqu'à la fin du XVIII siècle*, Paris 1911 (dalej skrót — *Catalogue*), s. 220; S. E. Chodakowska, rkps cyt.

⁶ *Catalogue...*, s. 180; *Historia Congr. Miss. in Pol.* (AMS, rkps s. 269); *Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744* (ADP; rkps ks. 163, k. 635); ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 85.

⁷ *Catalogue...*, s. 288.

⁸ *Historia Congr. Miss. in Pol.* (AMS, rkps s. 269); *Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744* (ADP, rkps ks. 163, k. 635); ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 85.

⁹ *Catalogue...*, s. 22.

¹⁰ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 85.

Anuta jako zakładnika do Rygi, gdzie został kapelanem księżnej Ogińskiej, której mąż był generałem w wojsku szwedzkim. Za jego staraniem ks. Anut został uwolniony i wrócił do Wilna¹¹. Zmarł w Warszawie 1724 r.¹².

6. Ks. Jan Franciszek Treter, 1694—1699. Urodzony w Reszlu w diecezji warmińskiej 19 V 1659 r., przyjęty do seminarium warszawskiego 6 IX 1680 r., śluby złożył 8 IX 1682 r. w obecności ks. Fabri'ego¹³. Do Przemyśla przybył w 1687 r.¹⁴. W latach 1694—1699 był tu prefektem seminarium. Stąd odszedł do Warszawy, a potem do Krakowa, gdzie zmarł nagle w 1700 r.¹⁵.

7. Ks. Szymon Zakrzewicz, 1699—1707. Urodzony w Toruniu, diec. chełmińska, 18 X 1666 r. Przyjęty do seminarium warszawskiego 28 IX 1689 r. Tam złożył śluby 29 IX 1691 r. w obecności ks. Maestroni'ego¹⁶. Do Przemyśla przybył z prefektury seminarium zamkowego w Krakowie. W Przemyślu był prefektem w latach 1699—1707. Bronił seminarium przed kapitułą¹⁷, rozszerzył znacznie ogród seminarialny. W latach 1725—1727 był superiorem na Stradomiu¹⁸, a potem superiorem w Łowiczu¹⁹. Był to wybitny kapłan, skoro dwukrotnie delegowano go do Paryża na konwent seksenalny²⁰.

8. Ks. Bartłomiej Słupeczyński, 1707—1710. Urodzony w dawnej diecezji poznańskiej w 1661 r. Do seminarium warszawskiego przyjęty 23 IV 1693 r. Tam złożył śluby

¹¹ Ks. A. Schletz, art. cyt. (P. S. B., T. VI, s. 340); ks. J. Gaworzewski, art. cyt., s. 113.

¹² S. E. Chodakowska, rkps cyt.

¹³ *Catalogue...*, s. 599.

¹⁴ *Hortus...* (ADP, rkps ks. 2124, s. 117); *Historia Congr. Miss. in Pol.* (AMS, rkps s. 257).

¹⁵ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 85.

¹⁶ *Catalogue...*, s. 636. Na tej samej stronie jest wymieniony ks. Andrzej Zakrzewicz, ur. w Toruniu, diec. chełmińska, w r. 1671. Do seminarium warsz. przyjęty 1 VII 1694, śluby złożył 2 VII 1696 r. w obecności ks. Zakrzewicza.

¹⁷ *Acta conclusionum V. Capituli Eccl. Cathedr. Premisl. 1686—1709* (ADP, rkps T. VIII, s. 351); *Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744* (ADP, rkps ks. 163, k. 636).

¹⁸ Ks. J. Gaworzewski, art. cyt., s. 96.

¹⁹ *Tamże*, s. 98; ks. P. Dylla, art. cyt., s. 200.

²⁰ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 85.

24 IV 1695 r. w obecności ks. Tarły²¹. Jako prepozyt samborski²² wystarał się u biskupa Bokuma w 1709 r. o erekcję Bractwa Św. Trójcy²³. Jako superior w latach 1719—1720 w Krakowie na Stradomiu założył tam fundamenty pod kościół. Potem był w Wilnie²⁴.

9. Ks. Michał Maciej Walther, 1710—1718. Urodzony 21 IX 1676 r. w Chełmnie. Do seminarium warszawskiego przyjęty 28 IV 1693 r. Złożył tam śluby 29 IV 1695 r. w obecności ks. Zakrzewicza²⁵. Prefektem seminarium przemyskiego i prepozytem samborskim był w latach 1710—1718²⁶. Następnie w latach 1725—1730 był wizytatorem polskiej prowincji misjonarzy²⁷. Zmarł w Warszawie 20 III 1730 r.²⁸.

10. Ks. Kazimierz Kochanowski, 1718—1728 i 1731—1744. Urodzony 20 IX 1678 r. w Zabkowicach, w d. diecezji krakowskiej. Do seminarium warszawskiego przyjęty 17 V 1707 r. Tam złożył śluby 18 V 1709 r. w obecności ks. Słupczyńskiego²⁹. Do Przemyśla przybył jako kleryk w 1708 r. Święcenia przyjął we wrześniu 1709 r.³⁰. Kapłan wielkiej cnoty, umartwiony, miłosierny, pokorny. Doskonały wychowawca, mądry i roztropny przełożony, pilny i sumienny. Jego współbracia uważali, że jest najgodniejszym z nich na urząd wizytatora. Prefektem seminarium i prepozytem samborskim był w latach 1718—1728³¹. Okaz-

²¹ *Catalogue...*, s. 579.

²² *Status et vis. eccl. cathedr. premiss. 1744* (ADP, rkps ks. 163, k. 637); ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 193.

²³ *Historia Congr. Miss. in Pol.* (AMS, rkps s. 270).

²⁴ Ks. J. Gaworzewski, *art. cyt.*, s. 90.

²⁵ *Catalogue...*, s. 626.

²⁶ *Sambor 2* (ADP, rkps ks. 1611, s. 187). Jako prepozyt samborski zakupił place na budowę nowego domu w Samborze. *Historia Congr. Miss. in Pol.* (AMS, rkps, 270—272).

²⁷ Ks. A. Schletz, *Józef Jakubowski...*, s. 199; ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 88—90.

²⁸ *Catalogue...*, s. 626.

²⁹ Tamże, s. 332; *Catalogus Domorum Congr. Miss. ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae ab a. 1686* (AMS, rkps s. 22).

³⁰ *Zapiski w Liber expensarum: „wrzesień 1709 — święce dwie dla brata Kochanowskiego na święcenia zlp 1; od przewozu i święcenia ks. Kochanowskiego zlp 17*. Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 86.

³¹ Ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 169—170; ks. J. Gaworzewski, *art. cyt.*, s. 98.

zał się doskonałym i dzielnym zarządcą majątku seminarium, poprawił warunki finansowe zakładu. Nie czekał, aż kapituła ścięgnie czynsze od Żydów czy z Pielni, ale wystarawszy się o pełnomocnictwo ściągania czynszów, zapewnił swą energią i postawą ich wpłaty³². Od tego czasu seminarium miało zapewniony dopływ funduszy.

Po 10-ciu latach jego prefektury w Przemyślu powołano go w 1730 r. na asystenta do Warszawy³³. Prefektem został ks. Maciej Olszyński, którego bp Fredro instytuował 20 IX 1728 r. w Radymnie³⁴. Po śmierci ks. Olszyńskiego bp Fredro w Radymnie 30 VIII 1731 r. ponownie instytuował na prefekta seminarium i prepozyta samborskiego ks. Kochanowskiego³⁵. Po raz drugi ks. Kochanowski był prefektem seminarium w latach 1731—1744. Położył wielkie zasługi dla uregulowania spraw majątkowych seminarium³⁶, jak również prepozytury samborskiej³⁷. Dnia 27 I 1744 r. w Przemyślu został sparaliżowany i zmarł 7 II 1744 r.³⁸. Jest to człowiek należący do najbardziej zasłużonych dla seminarium przemyskiego.

11. Ks. Maciej Tadeusz Olszyński, 1728—1731. Urodzony w diecezji chełmińskiej 20 II 1678 r. przyjęty do seminarium warszawskiego 18 VI 1710 r. Tam złożył śluby 22 VI 1712 r. w obecności ks. Walthera³⁹. Bp Fredro 20 IX 1728 r. w Radymnie instytuował go na prefekta seminarium i prepozyta samborskiego, a po jego śmierci tenże biskup w Radymnie 30 VIII 1731 r. instytuował na to stanowisko ks. Kocha-

³² *Acta conclusionum et constitutionum Capitularium 1710—1724* (ADP, rkps T. IX, s. 96, 130, 131 i 133).

³³ Ks. M. Kamocki, ks. J. Perboyre, o. c., s. 171.

³⁴ *Acta Eppi Fredro 1725—1734* (ADP, rkps ks. 70, s. 418).

³⁵ Tamże, s. 717—718.

³⁶ Zobacz wyżej: Fundusze na utrzymanie kleryków, przypis nr 67; jako prepozyt szpitala lubaczowskiego załatwia sprawy wsi Załuże w latach 1734—1743.

³⁷ Jako prepozyt samborski prowadzi skutecznie procesy sądowe o daciegiciny z sołectw i wójtostw królewskiej ekonomii samborskiej w latach 1719—1734. *Historia Congr. Miss. in Pol.* (AMS, rkps s. 273—276).

³⁸ *Catalogue...*, s. 332; S. E. Chodakowska, rkps cyt.; ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 86; ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 171.

³⁹ *Catalogue...*, s. 461.

nowskiego⁴⁰. Ks. Olszyński jako prepozyt samborski, ułokował sumę 1400 złp na dobrach Waniowice w 1728 r.⁴¹. W 1729 r. przyjął spłatę sumy 7000 złp od Anny Doroty Błońskiej. Sumę tę ułokował na Uhercach⁴². W 1730 r. wypożyczył miastu Samborowi 400 złp⁴³. Zmarł w Samborze⁴⁴.

12. Ks. Kazimierz Kochanowski, 1731—1744. Jak wyżej.

13. Ks. Jan Stanisław Józef Więckowski, 1744. Urodzony 26 V 1698 r. w Małociechowie (?) w diecezji kujawskiej. Przyjęty do seminarium warszawskiego 10 II 1712 r. Złożył śluby 11 II 1714 r. w obecności ks. Ottowicza⁴⁵. W 1744 r. był przez kilka miesięcy prefektem seminarium i prepozytem samborskim. Za jego kierownictwa Dom Samborski został oddzielony od Domu Przemyskiego. Ks. Więckowski został superiorem w Samborze⁴⁶. Zmarł 7 VII 1751 r. w Zaslawiu⁴⁷.

14. Ks. Jakub Cymmerman vel Zimmermann 1744—1747. Po raz drugi był prefektem 1750—1761. Urodził się 14 VII 1700 r. w diecezji warmińskiej, przyjęty do seminarium warszawskiego 29 V 1720 r., gdzie złożył śluby 30 V 1722 r.⁴⁸. Od 1736 r. był asystentem przy ks. Kochanowskim⁴⁹. Był to kapłan gorliwy, umartwiony, milezący, surowy jak kartuz, nazywano go drugim Wincentym a Paulo. Udzielał misji ludowych w okolicach Lwowa i Przemysła. Kazania głosił po polsku i niemiecku⁵⁰. Superiorem Domu Przemyskiego i prefektem semi-

⁴⁰ Acta Eppi Fredro 1725—1734 (ADP, rkps ks. 70, s. 418 i 717—718).

⁴¹ Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps s. 278).

⁴² Tamże, s. 272.

⁴³ Tamże, s. 278.

⁴⁴ Ks. W. Kochowski, man. cyt., s. 85.

⁴⁵ Catalogue..., s. 629.

⁴⁶ Ks. W. Kochowski rkps cyt., s. 86.

⁴⁷ Catalogue..., s. 629.

⁴⁸ Tamże, s. 639; ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 235—237; Catalogus Votistarum Congr. Miss. (AMS, rkps s. 25).

⁴⁹ „D. 10 Augusti abscessit Premisliam R. D. Jacobus Cymmerman pro officio assistentis” (AMS, rkps Connnotatio venientium pod r. 1736). „Oddało się domowi Stradomskiemu za drogę Ks. Cymmermana złp 82” — Liber expensarum pod dniem 16 VIII 1736 — cyt. wg ks. W. Kochowskiego, rkps cyt., s. 86.

⁵⁰ Ks. J. Gaworzewski, art. cyt., s. 103.

narium był w latach 1744—1747. Stąd powołano go do Krakowa na prefekta seminarium zamkowego, a po trzech latach znowu wrócił do Przemysła. Był tu superiorem i prefektem seminarium od 1750 do 1761 r.⁵¹. Zmarł w Lublinie 27 IV 1768 r.⁵², działał tam jako misjonarz ludowy, pozostawił po sobie rękopisy kazań⁵³.

15. Ks. Michał Kuhn⁵⁴, 1747—1750. Był to dobry i głęboki teolog, dla seminarium nabył dużo „autorów”, przez co znacznie powiększył bibliotekę⁵⁵. Za jego prefektury suma 15 000 złp z Pielni została w 1749 r. przeniesiona na dobra sokołowskie⁵⁶.

16. Ks. Jakub Cymmerman, 1750—1761. Jak wyżej.

17. Ks. Daniel Bogdanowicz, 1761—1769. Urodził się w Warszawie 3 I 1728 r. Przyjęty do seminarium warszawskiego 4 IX 1746 r. Śluby złożył tam 5 IX 1748 r. w obecności ks. Głowczewskiego⁵⁷. Superiorem Domu Przemyskiego i prefektem seminarium był w latach 1761—1769 r.⁵⁸. Wizytator misjonarzy, ks. Jacek Śliwicki, prezentował go na stanowisko superiora Domu Brzozowskiego, a zarazem na prefekta tamtejszego seminarium. Bp Józef Kierski instytuował go na te godności 8 III 1769 r.⁵⁹. Wykaz księży misjonarzy skierowanych do pracy parafialnej z dnia 27 V 1784 r. wystawiony we Lwowie w języku niemieckim wymienia ks. Daniela Bogdanowicza jako komisarza Domu księży misjonarzy we Lwowie⁶⁰.

⁵¹ Tamże; ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 86.

⁵² Catalogue..., s. 639.

⁵³ Ks. St. Kałła, *Misje ludowe księży misjonarzy w Polsce*, (Księga Pamiątkowa... 1925, s. 174).

⁵⁴ Catalogue..., nie ma żadnych wzmianek o ks. Kuhn, ks. Boruckim, ks. Kopeckim, ks. Lasockim, ks. Słupeckim, którzy pracowali w Przemyslu i Samborze.

⁵⁵ Liber expensarum z lat 1747—1750; ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 85.

⁵⁶ Visitatio eccl. cathedr. premisl. 1780 (ADP, rkps ks. 190, s. 196).

⁵⁷ Catalogue..., s. 71.

⁵⁸ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 86.

⁵⁹ Terminarium actorum, causarum et transactionum in indicio et officio Curiae Illmi Exlmi et Rdmi Dmni Josephi Thaddei de Kiekrz Kierski Eppi Prem. 1768—1777 (ADP, rkps ks. 80, k. 14).

⁶⁰ Hr. Brigido 10 V 1784 r. wydaje dekret w sprawie użycia zakonników w duszpasterstwie, Przemysł, Seminarium 1 1771—1788 (ADP, rkps ks. 229, s. 79—82) w jęz. niem. Tamże, s. 83—90; Lwów 27 V 1784 wykaz księży mi-

18. Ks. Jan Galiński, 1769—1777. Syn Stanisława i Agaty, urodzony 15 VI 1730 r. w Odrowążu w diecezji krakowskiej. Przyjęty do seminarium na Stradomiu 12 III 1752 r. Złożył tam śluby 13 III 1754 r. Zmarł w Krakowie 1804 r.⁶¹. Superiorem Domu Przemyskiego i prefektem seminarium był w latach 1769—1777. Był kapłanem cnotliwym, przykładnym, dobrego serca. Pracował też pięknie i skutecznie na Węgrzech w seminarium w Vác.⁶²

19. Ks. Jan Stanisław Bloniszewski, 1777—? Urodzony w diecezji łuckiej 30 VII 1725 r. Przyjęty do seminarium wileńskiego 23 VIII 1749 r. Tam złożył śluby 24 VIII 1751 r. w obecności ks. Tylmana. Zmarł 7 V 1785 r. w Łowiczu.⁶³ Superiorem w Przemyślu i rektorem seminarium był od roku 1777, ale jak długo, nie wiadomo.⁶⁴

20. Ks. Franciszek Borucki, ?—do października 1783 r. Urodził się we Lwowie 17 IX 1741 r.⁶⁵, jako syn Szymona i Heleny z Bieńkowskich. Przyjęty do seminarium na Stradomiu 24 VIII 1764 r. przez dyrektora ks. Jukuba Jachimowskiego. Tam złożył śluby w obecności dyrektora ks. Wacława Wyczu-

sjonarzy skierowanych do pracy parafialnej (w jęz. niem.). Tamże, s. 86—87: Dom nr 1 we Lwowie: ks. Stanisław Szybieki, prefekt seminarium; ks. Jan Nowicki, profesor seminarium, brat Andrzej Muliński, dyspozytor seminarium. Dom nr 2 we Lwowie: ks. Daniel Bogdanowicz, komisarz; ks. Krzysztof Matiasiewicz, prokurator spraw; ks. Piotr Piątkowski, asystent domu; ks. Florian Winkler, profesor; ks. Szymon Bliźnicki, prokurator domu; ks. Michał krajicki, profesor; brat Szymon Frączkowski.

⁶¹ *Catalogue...*, s. 250; *Catalogus Votistarum Congr. Miss.* (AMS, rkps s. 41); *Liber Votistarum Seminarii Interni Domus Stradom. Congr. Miss.* 1747—1794. Każdy ze składających śluby własnoręcznie wpisał tu swój krótki życiorys.

⁶² Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 86; powołuje się na *Catalogus subierorum Congr. Miss. in provincia Miss. Polona per familias distributorum*, s. 125.

⁶³ *Catalogue...*, s. 69; *Catalogus Votistarum Congr. Miss.* (AMS, rkps s. 40).

⁶⁴ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 86; *Przemysł, Seminarium I 1771—1788* (ADP, rkps ks. 229, s. 9—12); akt z 15 VII 1777 r. — komplancja o umieszczenie procesu między mieszczaninem przemyskim, Laszkiewiczem a ks. Janem Bloniszewskim, prefektem seminarium.

⁶⁵ Tak podaje *Catalogus Votistarum Congr. Miss.*, s. 53. Natomiast *Liber Votistarum Sem. Interni Domus Stradom. Congr. Miss.* jako datę urodzenia podaje 17 VIII (?) 1742 r.

dłowskiego 25 VIII 1766 r.⁶⁶. W *Catalogus Votistarum Congr. Miss.* przy jego nazwisku widnieje dopisek: *exiit Premisliae*⁶⁷. Był superiorem przemyskim i rektorem seminarium aż do października 1783 r. tj. do zniesienia seminarium, ale nie wiadomo od kiedy.⁶⁸ Bp Betański ustanowił go w 1783 r. konsultatorem generalnego konsystora przemyskiego.⁶⁹ Wykaz księży misjonarzy skierowanych do pracy parafialnej z dnia 27 V 1784 r. wymienia ks. Franciszka Boruckiego jako superiora Domu Przemyskiego.⁷⁰ Potem sekularyzował się i został proboszczem w Drohobyczu.⁷¹

Wykaz profesorów seminarium przemyskiego ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy

Zgodnie z aktem erekcyjnym obok prefekta powinno być w seminarium dwu profesorów. Jeden z nich wykładał teologię moralną. Tych profesorów zwano dyrektorami, bo byli równocześnie kierownikami sumień alumnów. Na podstawie przejrzanych źródeł można zestawić wykaz profesorów-misjonarzy pracujących w seminarium przemyskim.¹

1. Ks. Piotr Bodyni. Urodzony w diecezji warmińskiej w miejscowości Świercza 5 VII 1655 r. Przyjęty do seminarium warszawskiego 11 XII 1687 r. Tam złożył śluby 12 XII 1689 r. w obecności ks. Maestroniego.² Od Bractwa Kapłańskiego Dekanatu Samborskiego otrzymał 8 VI 1705 r. prezentę na prebendę

⁶⁶ *Liber Votistarum Sem. Interni Domus Stradom. Congr. Miss.* pod r. 1766.

⁶⁷ Tamże, s. 53.

⁶⁸ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 86. *Catalogue...* też nie ma żadnej notatki o ks. Boruckim.

⁶⁹ Ks. W. Sarna, *dz. c.*, T. II, s. 498.

⁷⁰ *Przemysł, Seminarium I 1771—1788* (ADP, rkps ks. 229, s. 88—90); Dom nr 4 Brzeżany: wliczono 5 księży i brata. Dom nr 5 Przemysł: ks. Franciszek Borucki, ur. we Lwowie, superior; ks. Jan Lejowski, ur. Podczerwone, profesor; brat Grzegorz Maychowski.

⁷¹ *Litterae guberniales 1783—1784* (ADP, rkps ks. 90, T. V s. 329); *Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae* (AMS, rkps) przy jego nazwisku ma dopisek „*exiit Premislia*”.

¹ ze względu na brak niektórych źródeł wykaz ten jest niekompletny i ujęty jest nie chronologicznie, ale alfabetycznie dla lepszej przejrzystości.

² *Catalogue...*, s. 70.

kaznodziei samborskiego³. Był profesorem teologii moralnej w seminarium w Przemyślu i tam zmarł w 1732 r.⁴

2. Ks. **Akacjusz Bernard Boedeker**. Urodzony w Berlinie w rodzinie luterańskiej 30 X 1716 r. Wychowywał się na dworze króla pruskiego, był audytorem w wojsku pruskim. Gdy pełnił służbę w Poznaniu, uczęszczał do kościoła katolickiego i przyjął katolicyzm. Wstąpił do seminarium w Gnieźnie, a potem do misjonarzy, do seminarium warszawskiego został przyjęty 28 XI 1745 r. Tam złożył śluby 29 XI 1747 r.⁵. Po święceniach był profesorem w Przemyślu, a potem w Warszawie w kolegium niemieckim oraz był tam prefektem kościoła. Zmarł w 1753 r. w wieku 36 lat⁶.

3. Ks. **Ludwik Clément (Klement)**. Urodził się w Budziszowie w diecezji olomuńskiej 24 VIII 1744 r., przyjęty do seminarium krakowskiego 10 VIII 1760 r. przez dyrektora ks. Jachimowskiego. Złożył śluby w Krakowie 25 VIII 1762 r.⁷. W r. 1776 był profesorem w Przemyślu, a w 1777 r. był profesorem seminarium brzozowskiego⁸. Dnia 20 X 1777 r., jako profesor św. teologii seminarium brzozowskiego, stanął w Przemyślu w urzędzie bpa Kierskiego w imieniu superiora Domu Brzozowskiego w sprawie procentów od ks. Szymona Michalskiego, propozyta sanockiego⁹. Zmarł 29 VII 1797 r. w Siemiatyczach¹⁰.

³ *Historia Congr. Miss. in Pol.* (AMS, rkps s. 267).

⁴ *Status et vis. eccl. cathedr. premiss.* 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 636); ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87; w *Liber expensarum*, październik 1732: „od pogrzebu M.C.X. Bodynego złp 130”.

⁵ *Catalogue...*, s. 70; ks. J. Gaworzewski, *art. cyt.*, s. 104—105; *Notices biografiques sur les Prêtres, clercs et frères de la Mission* — imprimé de 1881—1910 en 5 volumes — (skrót *Not. impr.*), T. IV, s. 447—449; *Catalogus Votistarum Congr. Miss.* (AMS, rkps s. 36) jako miejsce urodzenia podaje diecezję warmińską.

⁶ Ks. M. Kamocki, ks. G. Perhoyre, *o. c.*, s. 248—251; ks. J. Gaworzewski, *art. cyt.*, s. 105.

⁷ *Catalogue...*, s. 139; *Liber Votistarum Sem. Interni Domus Stradom. Congr. Miss.* (AMS, rkps pod r. 1762); syn Antoniego i Elżbiety; *Catalogus Votistarum Congr. Miss.* (AMS, rkps s. 50).

⁸ *Terminarium causarum Curiae Eppalis Prem. 1777—1783* (ADP, rkps ks. 81, k. 4—5); akt wystawiony w Brzozowie 1 X 1777 r. przez bpa Kierskiego.

⁹ Tamże, k. 8.

¹⁰ *Catalogue...*, s. 139.

4. Ks. **Jakub Couture**. Urodzony w Warszawie, należącej wtedy do diecezji poznańskiej, 17 XI 1690 r.¹¹. Przyjęty do seminarium warszawskiego 14 VIII 1707 r., złożył tam śluby w obecności ks. Kownackiego. Był profesorem w Przemyślu¹². Zmarł 9 IV 1756 r. w Mławie¹³.

5. Ks. **Fabian Cybulakowski**. Urodził się w diecezji gnieźnieńskiej 20 I 1671 r. Przyjęty do seminarium warszawskiego 23 V 1690 r., złożył tam śluby 24 V 1692 r. w obecności ks. Rostkowskiego¹⁴. Był profesorem w Przemyślu¹⁵. Pełnił urząd superiora na Stradomin w latach 1720—1725. Odnowił dom, prowadził dalej budowę kościoła, dbał o misje ludowe¹⁶.

6. Ks. **Franciszek Czechowicz**, urodzony w diecezji chełmińskiej w 1675 r., wstąpił do seminarium warszawskiego 29 I 1695 r., złożył tam śluby 30 I 1697 r. w obecności ks. Papperolle¹⁷. Był profesorem seminarium przemyskiego¹⁸.

7. Ks. **Franciszek Ksawery Dobrzyński**, urodzony w diecezji poznańskiej, wstąpił do seminarium warszawskiego 2 II 1676 r., gdzie złożył śluby 3 II 1678 r. w obecności ks. Eveillard'a¹⁹. Jako profesor seminarium w Przemyślu zmarł w 1694 r.²⁰.

8. Ks. **Mikołaj Kasperowicz**, profesor seminarium przemyskiego²¹ urodził się w Królewcu, w diecezji warmińskiej, 8 XII 1678 r. Do seminarium warszawskiego wstąpił 12 IX 1698 r. i złożył tam śluby w obecności ks. Steffena 13 IX 1700 r.²².

9. Ks. **Mikołaj Michał Koczoni (Koczou)**, urodził

¹¹ Tamże, s. 157; natomiast *Catalogus Votistarum*, s. 22, podaje datę urodzenia 17 VII 1690 r.

¹² Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87.

¹³ *Catalogue...*, s. 157.

¹⁴ Tamże, s. 162. Miejsce urodzenia: Visomiria.

¹⁵ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87.

¹⁶ Ks. J. Gaworzewski, *art. cyt.*, s. 96.

¹⁷ *Catalogue...*, s. 163.

¹⁸ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87.

¹⁹ *Catalogue...*, s. 194.

²⁰ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87.

²¹ Tamże.

²² *Catalogue...*, s. 239.

się we wsi Wola pod Limanową w diecezji krakowskiej jako syn Andrzeja i Agnieszki z Zabrzeżskich dnia 5 XII 1728 r. Przyjęty do seminarium na Stradomiu 4 X 1750 r. Śluby złożył 5 X 1752 r. wobec ks. Siemieńskiego²³. Był to kapłan wielkiej pobożności, sumienny i doskonały profesor, człowiek łagodny i pełen umartwienia. Tak alumni jak i ludność uważali go za świętego. Wykładał filozofię w Wilnie, teologię w Krasławiu i Lwowie²⁴, przez rok na prośbę arcybiskupa wiedeńskiego, kardynała Migazzi, wraz z ks. Tylianem wykładał w seminarium w Vácz na Węgrzech²⁵. W 1764 r. wykładał teologię moralną w Przemyślu. Po powrocie z przechadzki z klerykami 1 IV 1764 r. rozchorował się i umarł 10 IV 1764 r. Tak klerycy jak i duchowieństwo oraz kapituła i lud mieli wielki szacunek dla jego świętobliwości, pracowitości i nauki²⁶.

10. Ks. Kopecki wykładał teologię moralną od 1752 r.²⁷.

11. Ks. Lasocki był profesorem seminarium²⁸.

12. Ks. Jan Nepomucen Lejowski²⁹, urodził się w diecezji krakowskiej, we wsi Podezerwone 12 V 1748 r. jako syn Andrzeja i Agnieszki, wstąpił do seminarium krakowskiego 2 XI 1771 r., złożył tam śluby 3 XI 1773 r.³⁰. Był profesorem

²³ Tamże, s. 332; Liber Votistarum Seminarii Interni Domus Stradom. Congr. Miss. (AMS, rkps pod r. 1752); Catalogus Votistarum Congr. Miss. (AMS, rkps s. 40).

²⁴ Ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 171–172; ks. J. Gąworzewski, art. cyt., s. 98; ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 92.

²⁵ Po nich pracowali tam ks. Tomasz Hussarzewski i ks. Wojciech Churchocki, misjonarze. Ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 421.

²⁶ Tamże, s. 173; Catalogue..., s. 332. E. Chodakowska, rkps cyt., podaje datę śmierci: Przemyśl 23 III 1764 r.

²⁷ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87. Catalogue... nie ma żadnej wzmianki o ks. Kopeckim i ks. Lasockim.

²⁸ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87.

²⁹ Catalogue..., s. 371 mówi, że był bratem — „coadjuteur”, ale z dalszych źródeł wynika, że był kapłanem.

³⁰ Tamże; Liber Votistarum Sem. Interni Domus Stradom. Congr. Miss. (AMS, rkps pod r. 1773); Catalogus Domorum Congr. Miss. ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae ab a. 1686 (AMS, rkps s. 58).

w Przemyślu³¹; wymienia go w tej roli wykaz księży misjonarzy z 27 V 1784 r.³². Zmarł w Płocku 1810 r.³³.

13. Ks. Tomasz Lekiert, urodził się w diecezji chełmińskiej 14 XII 1694 r. Przyjęty do seminarium 19 XI 1719 r., złożył śluby 20 XI 1721 r. Zmarł 1 X 1759 r. w Śmiłowie³⁴. Wykładał teologię moralną w Przemyślu od 1725 r. do 1741 r.³⁵.

14. Ks. Ludwik Machewicz, urodzony w Wilnie 1 VIII 1715 r., wstąpił do seminarium warszawskiego 1 I 1735 r., złożył śluby 21 I 1737 r. w obecności ks. Przedzińskiego. Zmarł jako superior w Horodence 11 IX 1784 r.³⁶. Był profesorem w Przemyślu³⁷.

15. Ks. Urban Malinowski, profesor seminarium przemyskiego³⁸, urodził się 20 V 1694 r. w diecezji gnieźnieńskiej, wstąpił do seminarium warszawskiego 28 IX 1717 r., złożył tam śluby 29 XI 1719 r. w obecności ks. Siedleckiego. Zmarł na Stradomiu 6 III 1767 r.³⁹.

16. Ks. Józef Niewiarowski, urodzony 28 XII 1716 r. w diecezji krakowskiej, przyjęty do seminarium 15 X 1735 r., złożył śluby 16 X 1737 r. Zmarł w Warszawie 1793 r.⁴⁰. W Przemyślu wykładał teologię moralną od 1748 r.⁴¹.

17. Ks. Potyrański był profesorem w seminarium przemyskim⁴².

³¹ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87.

³² Zobacz wyżej: Wykaz rektorów..., przypis nr 70.

³³ Catalogue..., s. 371; Catalogus Domorum Congr. Miss. ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae ab a. 1686 (AMS, rkps s. 58): „obiit Plociae verus servus Dei 1810”.

³⁴ Tamże, s. 25; Catalogue..., s. 371.

³⁵ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87.

³⁶ Catalogus Domorum Congr. Miss. ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae ab a. 1686 (AMS, rkps s. 30); Catalogue..., s. 399.

³⁷ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87.

³⁸ Tamże.

³⁹ Catalogue..., s. 404.

⁴⁰ Catalogus Domorum Congr. Miss. ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae ab a. 1686 (AMS, rkps s. 30); Catalogus Votistarum Congr. Miss. (AMS, rkps pod nr 1795) ma dopisek: „obiit Varsoviae, virtutis norma”.

⁴¹ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87.

⁴² Tamże. Catalogue..., s. 505 wymienia dwu księży o nazwisku Potyrański: 1. Ks. Paweł Potyrański, ur. w Warszawie 2 VII 1668 r. Przyjęty do seminarium

18. Ks. Antoni Rola, ur. 30 V 1699 r. w diecezji poznańskiej, przyjęty do seminarium 29 VII 1718 r., złożył śluby 30 VII 1720 r. Zmarł w Przemyślu⁴².

19. Ks. Egidiusz Russocki, profesor seminarium przemyskiego, pochodził z diecezji krakowskiej, ur. 1 IX 1737 r., przyjęty do seminarium na Stradomiu 3 X 1754, złożył śluby w Warszawie 4 X 1756 r. w obecności ks. Siemieńskiego⁴⁴.

20. Ks. Aleksander Rylski, ur. w Krzemiawie w diecezji krakowskiej 4 I 1732 r.⁴⁵ Przyjęty do seminarium na Stradomiu 16 V 1748 r., złożył tam śluby 24 VIII 1750 r. w obecności ks. Webera. Pracował gorliwie w Tykocinie, Przemyślu i Samborze. Kiedy w 1770 r. w Samborze umarło kilku misjonarzy na zarazę, prosi listownie 31 X, 3 XI i 6 XI 1770 r. wizytatora, aby mu pozwolił pójść z Przemyśla do Sambora, bo tam zmarli na zarazę ks. Madryski i brat Wojciech Wyczyński. Pisał: „Jeśli umrę, to za moje grzechy”. Wizytator zgodził się. Ks. Rylski odbył rekolekcje, wyświadał się i udał się do Sambora, gdzie pracował kilka tygodni, bo zaraziwszy się, umarł 12 XII 1770 r.⁴⁶

21. Ks. Piotr Sarnay, profesor teologii moralnej w Przemyślu od 1742 r.⁴⁷, urodził się w Sarne, diecezji olomunieckiej 18 I 1714 r. Przyjęty do seminarium na Stradomiu 28 X 1736 r.

warszawskiego 10 I 1688 r., złożył tam śluby 7 II 1690 r. w obecności ks. Maestroni'ego. II. Ks. Piotr Wincenty Potyrański, ur. w Warszawie w 1668 r. Przyjęty tam do seminarium 30 IV 1691 r., złożył śluby 1 V 1693 r. w obecności ks. Tarły. Trudno ustalić, który z nich był profesorem w Przemyślu.

⁴² *Catalogus Domorum Congr. Miss. ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae* ab a. 1686 (AMS, rkps s. 24).

⁴⁴ Tamże, s. 45. Jest tam dopisek „exiit”; ks. W. Kochowski, l. c.; *Catalogue...*, s. 548, jako miejsce urodzenia podaje diec. krak.

⁴⁵ Tamże, s. 548. Ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 174, jako datę urodzenia podaje 11 I 1732 r.

⁴⁶ Tamże, s. 174—176. Wizytator powiedział o nim: „Nous avons grandement lieu de nous édifier en voyant un de nos confrères donner un exemple si héroïque de charité envers le prochain”. — Tamże, s. 176; *Catalogus Domorum Congr. Miss. ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae* ab a. 1686 (AMS, rkps s. 38), dopisek: „obiit Samborae in peste.”; *Katalog zmarłych misjonarzy w Polsce 1653—1919* (AMS, rkps); ks. W. Kochowski, rkps cyt. s. 91.

⁴⁷ Tamże, s. 87.

Złożył tam śluby 29 X 1738 r. w obecności ks. Więckowskiego. Zmarł 19 II 1752 r. w Warszawie⁴⁸.

22. Ks. Piotr Paweł Schröttter⁴⁹ ur. na Warmii 25 I 1689 r., wstąpił do seminarium warszawskiego 17 VIII 1710 r., złożył tam śluby 18 VIII 1712 r. w obecności ks. Ottowicza. Był prokuratorem Św. Krzyża w Warszawie i prefektem kościoła, asystentem w Przemyślu i profesorem teologii moralnej, a w końcu asystentem i ekonomem we Wilnie. Udawszy się na zastępstwo kapłana do wsi Rudne Sioło na Białorusi zmarł tam 21 IV 1743 r. Był to kapłan pobożny, gorliwy i pracowity, przykładny i ofiarny⁵⁰.

23. Ks. Jerzy Adam Schultz, urodzony w Niemczech 20 X 1658 r., przyjęty do seminarium w Rzymie 1 IV 1678 r., złożył tam śluby w obecności ks. Biggi'ego⁵¹. Wykładał teologię moralną w Przemyślu⁵².

24. Ks. Siedlecki — był profesorem w Przemyślu⁵³.

25. Ks. Mikołaj Siemieński, profesor seminarium przemyskiego⁵⁴, urodził się w diecezji wrocławskiej 12 IX 1717 r.,

⁴⁸ *Catalogue...*, s. 556.

⁴⁹ Tamże, s. 560. Ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 640—641 używają brzmienia: Szeiter. Podobnie *Not. impr.*, T. IV, s. 363. *Catalogus Domorum Congr. Miss. ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae* ab a. 1686 (AMS, rkps s. 23): Schrötter.

⁵⁰ *Catalogue...*, 560; ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 640—641.

⁵¹ *Catalogue...*, s. 560.

⁵² Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87.

⁵³ Tamże. *Catalogue...*, s. 565 podaje dwu księży Siedleckich: I. Ks. Dominik Siedlecki, ur. w Solcu w diecezji krakowskiej 4 VIII 1673 r. Przyjęty do seminarium warszawskiego 14 VIII 1689 r. złożył tam śluby 15 VIII 1691 r. w obecności ks. Maestroni. II. Ks. Stanisław Siedlecki, ur. w Solcu w diecezji krak. 10 V 1676 r. Przyjęty do seminarium warsz. 7 VI 1692 r., złożył tam śluby 8 VI 1694 r. w obecności ks. Ciboni'ego. Zmarł 4 IX 1736 r. w miejscowości Święty Wojciech jako superior. Ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 208—210; *Not. impr.*, T. IV, s. 208—210; *Catalogus Personarum Congr. Miss. Provinciae Polonae* ab a. 1686 (AMS, rkps s. 21) — jako miejsce jego śmierci podaje Gdańsk. Nie wiadomo, który z nich był profesorem w Przemyślu.

⁵⁴ Ks. W. Kochowski, l. c.

przyjęty do seminarium warszawskiego 11 XI 1740 r., złożył tam śluby 12 XI 1742 r. Był wizytatorem w latach 1774—1788 r.⁵²

26. Ks. Słupcecki — był profesorem w Przemyślu⁵⁶.

27. Ks. Tomasz Strzegocki, profesor seminarium przemyskiego⁵⁷, urodził się w Gostyniu w diecezji poznańskiej 19 XII 1675 r., wstąpił do seminarium warszawskiego 20 XII 1707 r., gdzie złożył śluby w obecności ks. Tarły 21 XII 1709 r. Przed wstąpieniem do misjonarzy był sekretarzem arcybiskupa Szembeka. Był to kapłan gorliwy i wzorowy. Jako superior łowicki przybył do Przemyśla i tu zmarł 4 I 1737 r.⁵⁸

28. Ks. Sykora wykładał w Przemyślu teologię moralną od 1746 r.⁵⁹

29. Ks. Szymański wykładał teologię moralną w Przemyślu w 1780 r.⁶⁰

⁵² *Catalogue...*, s. 366; ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c. T. I, s. 430—438; *Not. impr.*, T. V, s. 31—39; ks. A. Schletz, *Jakubowski...*, s. 17.

⁵⁶ Ks. W. Kochowski, l. c., *Catalogue...* nie ma żadnych wzmianek o ks. Słupcekim.

⁵⁷ Ks. W. Kochowski, l. c.

⁵⁸ *Catalogus Domorum Congr. Miss. ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae ab a. 1686* (AMS, rkps s. 22); *Catalogue...*, s. 578; ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c. T. I, s. 194—195; ks. Gaworzewski *art. cyt.*, s. 99—225; S. E. Chodakowska, rkps cyt.: były superior, zmarł 4 I 1737 r. jako prokurator Domu Łowickiego udawczy się do Przemyśla w sprawie Domu Łowickiego.

⁵⁹ Ks. W. Kochowski, l. c.; *Catalogue...*, s. 580 przytacza dwu księży o nazwisku Sykora: I. Ks. Rudolf Sykora, urodzony w diecezji praskiej 2 XII 1714 r. Przyjęty do seminarium krakowskiego 28 V 1736 r. złożył tam śluby 29 V 1738 r. Zmarł jako superior w Zaslaviu 24 XII 1768 r. — Ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c. T. I, s. 611—614. II. Ks. Filip Sykora, ur. w diec. praskiej 30 IV 1725 r., przyjęty do seminarium 14 XI 1742 r., złożył śluby 15 XI 1744 r. Zmarł 17 IV 1788 r. w Warszawie przy szpitalu Dzieciątka Jezus. *Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae ab a. 1686* (AMS, rkps s. 31—34). Nie wiadomo, który z nich był profesorem w Przemyślu.

⁶⁰ Ks. W. Kochowski, l. c.; *Catalogue...*, s. 582 przytacza dwu księży Szymańskich: I. ks. Feliks Aleksey Szymański, syn Zygmunta i Krystyny, ur. w wsi Stanisławowo (diec. gnieźn.) 5 VII 1755 r. przyjęty do seminarium krakowskiego 26 XI 1775 r., złożył tam śluby 27 XI 1777 r. w obecności ks. Pawlikowskiego. II. ks. Józef Szymański, ur. w Lisie (diec. krak.) 15 V 1727 r. przyjęty do seminarium na Stradomiu 31 VII 1746 r., złożył śluby 1 VIII 1748 r. w obecności ks. Webera. — *Liber Votistarum Sem. Interni Domus*

30. Ks. Ignacy Świątkowski, profesor seminarium przemyskiego⁶¹, urodził się w diecezji gnieźnieńskiej 29 VII 1726 r., przyjęty do seminarium warszawskiego 13 VII 1747 r., złożył tam śluby 14 VII 1749 r. Zmarł w Zaslaviu 1801 r.⁶²

31. Ks. Ignacy Tylian, profesor teologii moralnej w Przemyślu, urodził się 30 VII 1734 r. w diecezji warmińskiej, kształcił się w Chełmnie i Toruniu, przyjęty do seminarium Św. Krzyża w Warszawie 19 IX 1753 r.⁶³. Czas pobytu w seminarium wyżył na naukę i własne uświęcenie. Śluby złożył 30 IX 1755 r. Wykładał filozofię na Stradomiu i teologię moralną w Przemyślu, gdzie prowadził życie bardzo świątobliwe i umartwione⁶⁴. Ze seminarium nigdy nie wychodził, nie znał Przemyśla,

Stradom. Congr. Miss. (AMS, rkps pod r. 1738) ma następujący własnoręczny wpis ks. J. Szymańskiego, który cytuję dla przykładu z pośród wielu wpisów w księdze ślubów z lat 1747—1794: „Ego Josephus Szymański, indignus clericus Congr. Miss., natus in villa Lisie dioec. Gracoviensis ex legitimis parentibus Mathia Szymański ac matre Catharina die 25 Martii 1727. Susceptus ad Congr. anno Dni 1746 die 31 mensis Julii a Reverendo Dno Petro Gorgio Seminarii Interni Domus Stradomiensis ad Gracoviam pro tunc Directore, post biennium integrum Seminarii interni expletum et post considerationem eorum quas concernunt vota, quae emittuntur in dicta Congregatione iuxta Brevia Apostolicae Alexandri VII et Clementis X ac novissimum Benedicti XIV a me intellecta in praesentia Reverendissimi Dni Antoni Weber eiusdem Sem. Directoris emisi vota die 1 mensis Augusti anni 1748 in hanc formam: Ego Josephus Szymański indignus clericus Congr. Miss. Coram Deo, Beatissima Virgine Maria et universa Curia coelesti voveo castitatem, paupertatem et Superiori nostro eiusque successoribus obedientiam iuxta dictae Congr. Regulas et constitutiones. Voveo etiam me toto vitae tempore pauperum rusticorum in dicta Congr. salutem operam navaturum mediante Dei gratia, quam ad hoc suppliciter invooco, Josephus Szymański — indignus clericus Congr. Miss. mp.” Nie wiadomo, który z nich był profesorem w Przemyślu.

⁶¹ Ks. W. Kochowski, l. c.

⁶² *Catalogue...*, s. 580.

⁶³ Ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c. s. 182—183. Natomiast *Catalogue...*, s. 601 — podaje datę urodzenia 1 VIII 1734 w diec. chełmińskiej, a datę przyjęcia do seminarium 29 IX 1753.

⁶⁴ Ks. J. Gaworzewski, *art. cyt.*, s. 98; *Catalogus Domorum Congr. Miss. ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae ab a. 1686* (AMS, rkps s. 40—44); ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c. T. I, s. 182—192. Tamże, s. 185: „Il etait donc Chartreux à la maison — selon l'expression de S. Vincent”.

a nawet nie wiedział, gdzie jest kuchnia w seminarium. Jego uczniowie, kapłani diecezji przemyskiej, mówili, że wszystkim chciał przelać swoją wielką wiedzę⁶⁵. Na prośbę arcybiskupa Wiednia, kardynała Migazzi'ego, wysłał go wizytator polskiej prowincji, ks. Piotr Jacek Śliwicki, w 1760 r. do Wiednia i Wac na Węgry, by zreorganizować tamtejsze seminaria duchowne. Wraz z ks. Tylianem byli tam ks. Tomasz Hussarzewski i ks. Harelai⁶⁶. Po powrocie wykładał teologię we Wilnie, gdzie cieszył się szacunkiem ludu i duchowieństwa. Potem był superiorem we Włocławku⁶⁷. W 1775 r., jako superior Domu we Worniach na Żmudzi, zorganizował tam seminarium diecezjalne i był jego pierwszym regensem⁶⁸. Był tam kochany przez kler i lud. Stąd powołano go na superiora i proboszcza do Sambora, gdzie zastał trudne warunki materialne, gdyż rząd austriacki zabral sumy pieniężne, a ludność nie chciała składać należnych świadczeń. Jednak swoją dobrocią i grzecznością pozyskał sobie lud, który potem świadczył mu przysługi materialne. Lud cenił jego świątobliwość i mądrość, zasięgał jego rady, przyjmował upomnienia. Ks. Tylian szczególną opieką otaczał biednych i chorych. Kiedy władze zaborcze czyniły mu różne trudności i przykrości, znosił je cierpliwie. Pewnego razu wysłano na niego do gubernium we Lwowie fałszywy donos. Ks. Tylian napisał takie sprostowanie, że gubernator nakazał go publicznie przeprosić w obecności komisarza i jego współpracowników. Gdy jeden z misjonarzy w testamencie zapisał mu znaczny majątek, ks. Tylian rzekł się go. Kiedy cesarz Józef II zabronił łączności z generalnym przełożonym i prymasem, ks. Tylian — jak i inni zakonnicy — postanowił opuścić zabór austriacki. Austriacy chcieli go zatrzymać, obiecywali zaszczyty i bogactwa, ale on odpowiedział, że chce żyć i umrzeć w swoim Zgromadzeniu, które jest jego matką i któremu wszystko zawdzięcza. Wśród ogólnego żalu ludu opuścił

⁶⁵ Tamże, s. 184—185; ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87 i 92.

⁶⁶ Ks. A. Schletz, *Józef Jakubowski...*, s. 19; ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 185.

⁶⁷ Tamże, s. 185—186; ks. J. Gaworzewski, *art. cyt.*, s. 106.

⁶⁸ Tamże, s. 126.

Sambor, lud z płaczem odprowadził go daleko. Przybył 9 III 1786 r. do Lublina i tu zmarł 22 III 1786 r.⁶⁹.

32. Ks. Piotr Stanisław Wais⁷⁰, profesor seminarium przemyskiego⁷¹, urodził się w diecezji warmińskiej 21 IX 1671 r., przyjęty do seminarium warszawskiego 8 IX 1691 r., złożył śluby 9 IX 1693 r. w obecności ks. Ciboni. Zmarł 3 VIII 1708 r. w Warszawie⁷².

33. Ks. Wyszynski, profesor seminarium przemyskiego⁷³.

34. Ks. Tomasz Zabłocki, profesor seminarium przemyskiego⁷⁴, urodził się w diecezji chełmińskiej 31 X 1718 r., przyjęty do seminarium warszawskiego 28 VII 1738 r., złożył śluby 29 VII 1740 r. w obecności ks. Cossart. Zmarł w Horodence 8 III 1761 r.⁷⁵.

35. Ks. Michał Józef Ziemiakiewicz, profesor seminarium w Przemyślu⁷⁶, urodził się w Samborze 17 IX 1730 r. Przyjęty do seminarium stradomskiego 8 IX 1748 r., złożył śluby

⁶⁹ Ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., s. 186—192. *Catalogue...*, s. 604 jako datę śmierci podaje 23 III 1785.

⁷⁰ Tamże, s. 625 i 628; ks. Weiss, ur. w Orniecie w diec. warmińskiej.

⁷¹ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87.

⁷² *Catalogue...*, s. 625—628; ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., T. I, s. 50—51.

⁷³ Ks. W. Kochowski, l. c. Było dwu księży Wyszynskich, ale nie wiadomo, który z nich był profesorem w Przemyślu: I. Ks. Jan Wyszynski, ur. w diec. pozna. 20 I 1699 r., przyjęty do seminarium warsz. 6 II 1719 r., złożył śluby 9 II 1721 r. w obecności ks. Bocheńskiego. Był superiorem i prokuratorem prowincji. Zmarł 15 II 1773 r. w Warszawie. — *Catalogue...*, s. 633; *Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae ab a. 1686* (AMS, rkps s. 24). II. Ks. Antoni Wyszynski, ur. 14 VI 1753 r. we wsi Blonie Wysokie (diec. łucka), syn Józefa i Zofii z Dąbrowskich, przyjęty do seminarium na Stradomiu 12 I 1775 r. przez dyrektora, ks. Bartłomieja Jacka Jeżowskiego, złożył śluby 12 I 1777 r. w obecności ks. dyrektora Jędrzykiewicza. — *Liber Votitarum Sem. Interni Domus Stradom. Congr. Miss.* (AMS, rkps pod r. 1777).

⁷⁴ Ks. W. Kochowski, l. c.

⁷⁵ *Catalogus Domorum Congr. Miss. ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae ab a. 1686*. (AMS, rkps s. 33; *Catalogue...*, s. 636; ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., T. I, s. 344.

⁷⁶ Ks. W. Kochowski, l. c.

20 IX 1750 r. w obecności ks. Webera. Był prefektem w Gnieźnie i superiorem⁷⁷.

Jest pewne, że oprócz wyżej wymienionych w seminarium przemyskim uczyło więcej profesorów-misjonarzy, o których zapiski nie dochowały się lub na razie są niedostępne.

Ks. W. Kochowski⁷⁸ podaje profesorów-misjonarzy w takim porządku chronologicznym:

a) Profesorzy teologii moralnej: Tomasz Lekiert 1725—1741, Piotr Sarnał od 1742, Sykora od 1746, Niewiarowski od 1748, Kopecki od 1752, Schultz, Koczoni od 1764, Tylian, Szymański w 1780 r.

b) Profesorzy seminarium: Dobrzyński († w Przemysłu w 1694 r.), Wais, Potyrański, Siedlecki, Cybulakowski, Couture, Kasperowicz, Czechowicz, Schrötter, Malinowski, Machiewicz, Lasocki, Bodyni († w Przemysłu w 1732 r.), Wyszyński, Strzegocki († w Przemysłu w 1737 r.), Zabłocki, Siemiński, Świątkowski, Słupecki, Russocki, Ziemiakiewicz, Rylski i Lejewski.

Wykaz kleryków i braci misjonarzy w Domu Przemyskim

a) Klerycy. Jako klerycy przebywali w seminarium przemyskim następujący alumni-misjonarze:

1. Akacjusz Bernard Boedecker¹.
2. Antoni Dąbski². Urodził się w diecezji gnieźnieńskiej 16 VI 1761 r., przyjęty do seminarium we Wilnie 8 XI 1778 r. Złożył śluby 9 XI 1780 r. Zmarł 23 IV 1815 r. Był kapłanem-misjonarzem³.
3. Kazimierz Kochanowski⁴.
4. Andrzej Mikołaj Niewiński, kapłan-misjonarz.

⁷⁷ Liber Votistarum Sem. Interni Domus Stradom. Congr. Miss. (AMS, rkps pod r. 1750); *Catalogue...*, s. 639.

⁷⁸ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87.

¹ Zobacz wyżej: Wykaz profesorów sem. przem. — pod Boedecker. Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 87.

² Ks. W. Kochowski, l. c.

³ *Catalogue...*, s. 173.

⁴ Ks. W. Kochowski, l. c. Zobacz wyżej: Wykaz rektorów sem. przem. pod Kochanowski.

Ur. w diecezji łuckiej 6 XII 1723 r. Przyjęty do seminarium warszawskiego 9 XI 1746 r. Złożył śluby w Przemysłu 10 XI 1748 r. w obecności ks. Kuhna. Jako superior zmarł w Samborze w listopadzie 1770 r.⁵

5. Kasper Proszkowski, kapłan-misjonarz. Ur. w Płocku 5 I 1729 r. Przyjęty do seminarium warszawskiego 26 XII 1755 r. Złożył śluby w Przemysłu 6 I 1758 r. Zmarł w Samborze⁶.

6. Stanisław Strachowski, kapłan-misjonarz. Ur. w diecezji poznańskiej 24 X 1660 r., przyjęty do seminarium warszawskiego 6 X 1687 r., złożył śluby w Przemysłu 7 X 1687 r. w obecności ks. Delpacy⁷.

b) Bracia. 1. Grzegorz Maychowski, w spisie z 27 V 1784 r. jest wymieniony jako brat-laik w Przemysłu⁸.

2. Franciszek Woźniacki, ur. w Samborze 2 X 1681 r. Przyjęty do seminarium w Przemysłu 19 III 1704 r. Złożył śluby 11 X 1701 r. w obecności ks. Zakrzewicza⁹.

Wykaz członków Zgromadzenia Księży Misjonarzy pochodzących z diecezji przemyskiej

O skuteczności pracy księży misjonarzy w diecezji przemyskiej świadczy znaczna liczba członków tego Zgromadzenia pochodzących z tejże diecezji.

a) Księża misjonarze pochodzący z diecezji przemyskiej¹:

1. Ks. Tomasz Bieganowski, ur. we wsi Dąbrówka 15 XII 1734 r. jako syn Jana i Magdaleny, został przyjęty do seminarium internum na Stradomiu 6 VIII 1752 r. przez dyrektora

⁵ *Catalogue...*, s. 454; *Catalogus Domorum Congr. Miss. ab a. 1625 et Personarum Provinciae Poloniae ab a. 1686* (AMS, rkps s. 37) dopisek: „obiit Samborae in peste”.

⁶ Tamże, s. 46; *Catalogue...*, s. 509.

⁷ *Catalogue...*, s. 578.

⁸ Przemysł I, Seminarium I, 1771—1788 (ADP, rkps ks. 229, s. 88—90).

⁹ *Catalogue...*, s. 632; *coadjuteur* = brat.

¹ Wykaz ten nie jest kompletny, chodzi tylko o przedstawienie ogólne, że diecezja przemyska dostarczała członków misjonarzom, kiedy pracowali w seminarium przemyskim.

ks. Mikołaja Siemieńskiego. W jego obecności złożył śluby 7 VIII 1754 r. Zmarł 12 IV 1769 r.²

2. Ks. Tomasz Brodowicz, ur. w Sokolowie 6 X 1692 r., przyjęty do sem. warsz. 26 X 1713 r. Złożył śluby w 1715 r.³

3. Ks. Józef Buczkowski, ur. w Sokolowie 4 III 1714 r., przyjęty do sem. na Stradomiu 17 VI 1736 r. Złożył śluby 18 VI 1738 r. w obecności ks. Więckowskiego. Zmarł 20 VII 1789 r. w Zaslaviu⁴.

4. Ks. Sebastian Chmielowski, ur. 25 I 1763 r. Przyjęty do sem. warsz. 6 IX 1778 r. Złożył śluby 7 IX 1780 r. Zmarł w Lublinie 25 I 1829 r.⁵

5. Ks. Paweł Cieśliński, ur. 25 I 1732 r. Przyjęty do sem. warsz. 24 IX 1756 r. Złożył śluby 25 IX 1758 r. w obecności ks. Bogdanowicza. Zmarł w Gnieźnie 30 XII 1775 r.⁶

6. Ks. Krzysztof Dudkiewicz, ur. 8 IX 1757 r. Przyjęty do sem. warsz. 8 IX 1776 r., złożył śluby we Wilnie 9 IX 1778 r. w obecności ks. Krzemkowskiego⁷.

7. Ks. Błażej Fabinowicz, ur. 3 II 1756 r. Przyjęty do sem. warsz. 15 XI 1778 r. Śluby złożył 16 XI 1780 r. Jako superior zmarł w Siemiatyczach 1824 r.⁸

8. Ks. Jan Federowicz, ur. 24 XI 1732 r. Przyjęty do sem. warsz. 19 III 1757 r. Śluby złożył 20 III 1759 r.⁹

9. Ks. Michał Gruszecki, ur. 30 VIII 1698 r. Przy-

² Liber Votistarum Sem. Interni Domus Stradom. Congr. Miss. (AMS, rkps pod r. 1754); Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae (AMS, rkps s. 42); Catalogus..., s. 63.

³ Tamże, s. 94.

⁴ Tamże, s. 99. Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae (AMS, rkps s. 31); „obiit in Horodynka 1790”.

⁵ Tamże, s. 64; Catalogue..., s. 134.

⁶ Tamże, s. 137; Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae (AMS, rkps s. 47).

⁷ Catalogue..., s. 204.

⁸ Tamże, s. 220; Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae (AMS, rkps s. 64).

⁹ Tamże, s. 47; adn.: „exiit”; Catalogue..., s. 224.

jęty do seminarium 30 I 1717 r. Śluby złożył 30 I 1719 r. Zmarł 10 V 1748 r.¹⁰

10. Ks. Mikołaj Jakimowski, ur. 6 XII 1757 r. Przyjęty do sem. warsz. 15 XI 1778 r. Złożył śluby 16 XI 1780 r.¹¹

11. Ks. Bartłomiej Kowalewski, ur. 20 VIII 1767 r. Przyjęty do sem. warsz. 7 XII 1783 r., złożył śluby 8 XII 1785 r.¹²

12. Ks. Antoni Leszniowski, ur. 20 VI 1719 r. Przyjęty do sem. warsz. 6 X 1740 r. Umarł w Lublinie 2 XII 1780 r.¹³

13. Ks. Antoni Jan Ludwik Leszowski, ur. w Jarosławiu 2 I 1719 r. Przyjęty do sem. warsz. 6. X 1740 r. Śluby złożył 7 X 1742 r. w obecności ks. Melwińskiego. Zmarł w Lublinie jako superior 2 XII 1780 r.¹⁴

14. Ks. Łukasz Łaguziewicz, ur. w Mościskach 5 X 1721 r. Przyjęty do sem. stradom. 25 III 1743 r. Złożył śluby 26 III 1745 r. w obecności ks. Gurgoisza¹⁵.

15. Ks. Wawrzyniec Nikliński, ur. w Jarosławiu 10 VIII 1734 r. Przyjęty do sem. na Stradomiu 6 IX 1756 r. Złożył śluby 7 IX 1758 r. w obecności ks. Hardelay¹⁶.

16. Ks. Łukasz Niwiński, ur. 9 X 1691 r., przyjęty do sem. 13 III 1717 r., złożył śluby 14 III 1719 r. Zmarł jako superior w Siemiatyczach¹⁷.

17. Ks. Maciej Rogaczewski, ur. 5 II 1730 r., przyjęty do sem. warsz. 25 VIII 1748 r., złożył śluby 3 IX 1750 r.

¹⁰ Tamże, s. 281; Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae (AMS, rkps s. 24).

¹¹ Tamże, s. 64; „exiit in Hlukszta 1789”; Catalogue..., s. 315.

¹² Tamże, s. 334; Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae (AMS, rkps s. 69).

¹³ Ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., T. I, s. 238–241.

¹⁴ Catalogue..., s. 383; Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae (AMS, rkps s. 33).

¹⁵ Tamże, s. 35; Catalogue..., s. 343.

¹⁶ Tamże, s. 454; Liber Votistarum Sem. Interni Domus Stradom. Congr. Miss. (AMS, rkps — pod r. 1758) jako datę urodzenia podaje 10 VIII 1732; przyjęcie do sem. 29 VIII 1756, a dzień ślubów 30 VIII 1758; Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae (AMS, rkps s. 46).

¹⁷ Tamże, s. 24.

w obecności ks. Szaszko. Zmarł 21 III 1764 r. w Łowiczu. Kształcił się w szkole jezuitów w Samborze¹⁸.

18. Ks. Stanisław Rudkowski, ur. 4 V 1734 r., przyjęty do sem. warsz. 28 X 1755 r., złożył śluby 29 X 1757 r. w obecności ks. Kotarskiego¹⁹.

19. Ks. Kasper Sznajdrowicz, ur. 14 I 1733 r., przyjęty do sem. 27 VI 1753 r., złożył śluby 27 VI 1755 r. Zmarł 22 I 1768 r. w Warszawie²⁰. Pracował w Samborze.

20. Ks. Szymon Antoni Szydelski, ur. w Sokolowie 5 X 1692 r., przyjęty do sem. warsz. 26 X 1713, złożył śluby 27 X 1715 r. w obecności ks. Siedleckiego. Zmarł w Chelmie²¹.

21. Ks. Stanisław Walański, ur. 21 XI 1736, przyjęty do sem. warsz. 11 X 1756, złożył śluby 12 X 1758 w obecności ks. Bogdanowicza. Zmarł w 1814 r. w szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie²².

22. Ks. Sebastian Woliński, ur. 15 I 1742 r. w Łańcucie, przyjęty do sem. warsz. 25 VII 1759, złożył śluby 26 VII 1761 r. w obecności ks. Bogdanowicza. Zmarł 3 IX 1811 r. w Warszawie²³.

23. Ks. Maciej Wiczekiewicz (Wyckiewicz), ur. 24 II 1747, przyjęty do sem. warsz. 12 II 1767, złożył śluby 13 II 1769 r. w obecności ks. Rembowskiego. Zmarł w Warszawie w r. 1775²⁴.

24. Ks. Antoni Wierkiewiczowski (Wierkiewoński), ur.

¹⁸ Tamże, s. 39; ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., T. I, s. 199–202; *Catalogue...*, s. 534.

¹⁹ Tamże, s. 546; *Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae* (AMS, rkps s. 45).

²⁰ Tamże, s. 44; ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., T. I, s. 325; *Catalogue...*, s. 581.

²¹ Tamże, s. 582; *Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae* (AMS, rkps s. 23).

²² Tamże, s. 47; *Catalogue...*, s. 626.

²³ Tamże, s. 632; ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., T. I, s. 438–441; *Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae* (AMS, rkps s. 49) — zaznacza, że był wizytatorem. Dopisek: „exiit tator. Vir singularis”.

²⁴ Tamże, s. 55; *Catalogue...*, s. 628.

20 I 1760 r., przyjęty do sem. warsz. 30 XI 1777 r., złożył śluby 1 XII 1779 r. w Warszawie²⁵.

b) Członkowie Zgromadzenia Misjonarzy pochodzący z diecezji przemyskiej, którzy prawdopodobnie byli kapłanami, a nie braćmi-laikami.

1. Szymon Tadeusz Bliźnicki, ur. 26 X 1737, przyjęty do sem. warsz. 13 XII 1771, złożył śluby 14 XII 1773 r. Zmarł 23 V 1805 r. w Siemiatyczach²⁶.

2. Tomasz Chmielowski, ur. 10 XII 1732 r., przyjęty do sem. 21 VIII 1757, złożył śluby 22 VIII 1759 r. Zmarł 10 VI 1768 r. przy szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie²⁷.

3. Jan Czelaśzkiewicz, ur. 25 XII 1732, przyjęty do sem. 28 X 1757, złożył śluby 29 X 1759. Zmarł w r. 1795 w Warszawie²⁸.

4. Pius Dziedzicki, ur. 14 VII 1799, przyjęty do sem. warsz. 8 IX 1816, złożył śluby 9 IX 1818, zmarł u św. Krzyża w Warszawie 10 IV 1825 r.²⁹.

5. Rudolf Zajączkowski, ur. 25 IV 1790 r., przyjęty do sem. warsz. 25 II 1820, złożył śluby 21 VI 1821 r. Zmarł w Ożarkowie³⁰.

c) Bracia misjonarze pochodzący z diecezji przemyskiej.

1. Sebastian Bobrowski, ur. 16 I 1730, przyjęty do sem. warsz. 12 VIII 1757 r., złożył śluby 22 VIII 1759 r. w obecności ks. Bogdanowicza³¹.

2. Maciej Antoni Kossak, ur. w Przemyśle 29 VIII 1690 r., złożył śluby we Wilnie w obecności ks. Butkiewicza³².

²⁵ Tamże, s. 629; *Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae* (AMS, rkps, s. 63) ma dopisek: „exiit Varsaviae 1783”.

²⁶ Tamże, s. 58; *Catalogue...*, s. 68.

²⁷ Tamże, s. 134; *Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae* (AMS, rkps s. 48).

²⁸ Tamże, s. 48; *Catalogue...*, s. 163.

²⁹ *Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Polonae* (AMS, rkps, s. 82).

³⁰ Tamże, s. 84.

³¹ *Catalogue...*, s. 69.

³² Tamże, s. 333.

3. Jakub Mroczkowski, ur. 23 VII 1752, przyjęty do sem. warsz. 27 X 1776, złożył śluby 28 X 1778 r.²³

4. Jan Przeszowski, ur. 23 VI 1705, przyjęty do sem. warsz. 24 IV 1725, złożył śluby w Lublinie 25 IV 1727 r. Zmarł 19 V 1797 r. w Warszawie²⁴.

5. Jan Wróblewicz, ur. 10 IX 1744, przyjęty do sem. warsz. 2 XII 1766, złożył śluby 3 XII 1768 r.²⁵

Do księży misjonarzy wstąpił senior wikarych kolegiaty brzo-zowskiej, ks. Maciej Grochmalicki²⁶. Wprawdzie diecezja krakowska sięgała w owym czasie aż po San, ale na te strony oddziaływali raczej misjonarze przemyscy i ich wpływom Zgromadzenie zawdzięcza swych członków z Radomyśla²⁷, miasta Ulanowa²⁸ i innych miejscowości należących wprawdzie do diecezji krakowskiej, ale odległością bliższych do Przemyśla. Zdarzyło się i tak, że musieli misjonarze wydalić Józefa Huppela, ur. 28 X 1736 w diec. przem., a przyjętego do seminarium 13 VII 1752 r. Nie dopuszczono go do złożenia ślubów — *dimissus ante vota, iterum ac iterum dimissus*²⁹.

PRZYGOTOWANIE ALUMNÓW PRZEMYSKIEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO DO KAPŁAŃSTWA

Przyjęcie kandydatów do seminarium

Akt erekcyjny przepisał, że do seminarium można przyjmować kandydatów do kapłaństwa, którzy ukończyli dwadzieścia lat i mają na tyle zdolności i przygotowania, że potrafią się uczyć teologii moralnej. Bp Sierakowski w swym dekreście reformacyj-

²³ Tamże, s. 447.

²⁴ Tamże, s. 510.

²⁵ Tamże, s. 632.

²⁶ Będzie mowa o nim w pracy o seminarium brzo-zowskim.

²⁷ Z Radomyśla pochodził misjonarz Jakub Sokolowski, ur. w r. 1720. Liber Votistarum Sem. Interni Domus Stradom. Congr. Miss. (AMS, rkps. 1001 r. 1755).

²⁸ Z Ulanowa pochodził misjonarz Maciej Franciszek Dąbrowski, ur. w 1759 r. Tamże, pod r. 1781; Catalogus Domorum Congr. Miss. et Personarum Provinciae Poloniae (AMS, rkps, s. 65).

²⁹ Tamże, s. 42.

nym z 3 V 1744 r. zarządził, że kandydat do seminarium winien zacząć dwudziesty trzeci rok życia, ma przedłożyć świadectwo dotychczasowej nauki — *bene exercitati in arte dialecticae et aliis scholasticis artibus*. Ma też okazać świadectwo obyczajów od swego nauczyciela lub innej poważnej osoby¹. Kandydaci seminarium przemyskiego kształcili się przeważnie w kolegiach jezuickich w Przemyślu, Samborze, Krośnic i Jarosławiu oraz w kolegium pijarskim w Rzeszowie. Szkoły rzeszowska i krośnieńska dostarczały do seminarium co roku około dwudziestu kandydatów². Przed przyjęciem do seminarium prefekt przeprowadzał surowy egzamin z łaciny, dialektyki i innych przedmiotów³. Do seminarium zgłaszało się najwięcej młodzieży z warstw nieszlacheckich, ze wsi i ubogich mieszczan⁴. Uczniowie seminarium dzielili się na dwie grupy: I. alumni, którzy mieli bezpłatne utrzymanie, przyjmował ich prefekt za zgodą biskupa lub jego zastępcy, mieli pierwszeństwo przy przyjęciu; II. konwiktorzy, opłacali za swe utrzymanie, przyjmował ich sam prefekt⁵. Tak alumni jak i konwiktorzy mieli te same obowiązki⁶. Czasem w seminarium przebywali kapłani, by ukończyć swą naukę, rozpoczętą przed święceniami⁷.

Nauka w seminarium przemyskim

I. Cel nauki w seminarium. Seminarium miało przygotowywać dla diecezji dobrych duszpasterzy: proboszczów i wikariuszów. Kandydaci do wyższych godności duchownych uczyli się za granicą lub na uniwersytecie krakowskim czy wileńskim. Kandy-

¹ Status et vis. eccl. cathedr. premiss. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 652—658).

² Tamże, k. 654 nn; Litterae guberniales 1783—1784 (ADP, rkps ks. 90, T. V, pismo z 19 VII 1783 r.) — bp Betański pisze do gubernium lwowskiego, że do seminarium przyjmuje się takich, którzy ukończyli kurs filozofii.

³ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 57—58; ks. J. A t a m a n, dz. cyt., s. 118.

⁴ Litterae guberniales 1776—1781 (ADP, rkps ks. 87, T. II, pismo z 19 XI 1776 r.).

⁵ Status et vis. eccl. cathedr. premiss. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 652—658); dekret reformacyjny bpa Sierakowskiego z 3 V 1744 r.

⁶ Visitatio eccl. cathedr. premiss. 1780 (ADP, rkps, ks. 190, s. 567—568); obligationes Seminaristarum.

⁷ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 58.

daci przemyscy przychodzili najczęściej ze szkoły pijarskiej w Rzeszowie i jezuickiej w Krośnie¹. W szkołach pijarskich i jezuickich uczono przedmiotów klasycznych, a nadto filozofii jako też teologii dogmatycznej i moralnej. Do seminarium przychodzili więc kandydaci dobrze przygotowani. W seminarium chodziło o to, by alumna doksztalcić w teologii moralnej i dogmatycznej, praktycznie nauczyć go liturgii, tzn. ceremonii i rubryk, nauczyć katechizowania i głoszenia kazań oraz śpiewu. Program ten zdolny i przygotowany alumn mógł opanować w ciągu roku, a nawet w kilku miesiącach.

2. Czas pobytu w seminarium. Akt erekcyjny wymagał dwuletniego pobytu w seminarium, to samo nakazał bp Szembek w swym dekrete reformacyjnym z 22 I 1722 r.², ale dodał, że przełożeni mogą alumna dopuścić wcześniej do święceń, jeśli jest należycie duchowo urobiony i umysłowo przygotowany. Ponieważ przełożeni zbyt często korzystali z tej możliwości, bp Sierakowski w swym dekrete reformacyjnym z 3 V 1744 r. zarządził, że w seminarium trzeba uczyć się przez dwa lata, a w nadzwyczajnym wypadku za zgodą biskupa można alumna dopuścić do święceń w krótszym terminie³.

3. Rok szkolny. Naukę zaczynało 1 września, a kończono 15 lipca⁴. Wakacje trwały sześć tygodni. Dla liturgicznej obsługi w katedrze zostawiano czterech alumnów, którzy nie mieli warunków do odpowiedniego spędzenia wakacji. Na święta Bożego Narodzenia i wielkanocne też udawali się klerycy do domów, ale bp Kierski zniósł ten zwyczaj, bo wtedy w katedrze najwięcej są alumnii potrzebni. W dekrete reformacyjnym po wizytacji

¹ W XVIII w. było w Polsce 112 szkół wyższych, do których uczęszczało 22 400 uczniów. Sami jezuiti mieli 34 kolegia. Ks. P. Dylla, *art. cyt.*, s. 191.

² Status modernus Seminarii eccl. cathedr. premsl. conscriptus pro visitatione... a die 13 ad 22 Januarii 1722 in Hortus... (ADP, rkps ks. 2124, s. 168-177).

³ Status et vis. eccl. cathedr. premsl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 652-658; dekret reformac., pod nr 2).

⁴ „...more aliorum seminariorum, ut Nobis ex propria scientia et experientia constat” — zaznaczył bp Sierakowski w swym dekrete reformacyjnym pod nr 17 — Tamże.

w 1780 r. zarządził bp Kierski, że należy wywalić alumna ze seminarium, jeśli by nie wrócił z wakacji na 1 września⁵.

4. Przedmioty jakich uczono w seminarium. Głównym przedmiotem nauki była teologia moralna⁶. Św. Wincenty zabronił dyktowania, a nakazał używanie podręcznika, co przypomniał konwent w 1668 r. Bp Sierakowski nakazał używać w seminarium podręcznika teologii moralnej jezuity, ks. Pawła Gabriela († 1743): *Theologia moralis universa ad usum parochorum et confessoriorum*, wyd. 1726 r. Misjonarze co roku sprowadzali ten podręcznik z Krakowa. Wydanie krakowskie z 1774 r. obejmowało dwa tomy: 530 + 441 stron. Inne przedmioty nazywały się *exercitia*. Uczono ich codziennie po południowej rekreacji przez pół godziny. Liturgii uczono dwa razy tygodniowo, sposobu udzielania św. sakramentów, rubryk mszalnych i brewiarzowych uczono raz w tygodniu. Śpiew gregoriański odbywał się dwa razy w tygodniu. Uczono też sposobu katechizowania, a praktycznie zaprawiali się klerycy w katedrze. Już bp Szembek (1722) nakazał, by w niedzielę po południu klerycy katechizowali w katedrze tak dzieci jak i dorosłych, czego też pilnował i bp Sierakowski. By zachęcić dziatwę do udziału w katechizacji, sesja kapituły 7 I 1762 r. uchwaliła, by prokurator wypłacił z fundacji ks. Goźlińskiego 30 złp na obrazki dla młodzieży⁷. Sesja kapituły z 8 I 1776 r. nakazuje kanclerzowi wglądać w sprawę katechizacji, bo wikarzy ją zaniedbali. Winien on rozmówić się z przełożonym misjonarzy, by klerycy w niedzielę po południu o godzinie pierwszej na głos wielkiego dzwonu po kolei nauczali lud w katedrze⁸. Sesja kapituły 25 VI 1776 r. postanawia przedstawić tę sprawę biskupowi⁹. Rzeczywiście sesja partykularna 20 VII 1776 r. przedstawiła biskupowi Kierskiemu w VII punkcie swoich dezyderatów, że wikarzy zaniedbali w katedrze popołudniową katechizację.

⁵ Visitatio eccl. cathedr. premsl. 1780 (ADP, rkps ks. 190, s. 522, 567-568); ks. W. Kochowski, *rkps cyt.*, s. 59.

⁶ Ks. W. Wicher, *Nauka teologii moralnej w dawnych seminarjach misjonarskich*, („Nasza Przeszłość” T. III, 1947, s. 162-180); ks. J. Ataman, *dz. cyt.*, s. 118.

⁷ Conclusiones Capituli 1760-1764 (ADP, rkps T. XV, k. 17).

⁸ Conclusiones Capituli 1776-1778 (ADP, rkps T. XVIII, k. 2).

⁹ Tamże, k. 37.

Prosi kapituła, by biskup swą powagą wpłynął na przywrócenie katechizacji. Biskup odpowiedział kapitule, że katechizację będą przeprowadzać klerycy: *singulis Dominicis Clerici ex Seminario per turnum debebunt catechizare incipiendo a prima hora pomeridiana usque ad secundam, quibus triginta floreni polonice annuatim a Capitulo iuxta foundationem persolvantur*¹⁰.

Nauki historii Kościoła nie było.

W niedziele i święta przez pół godziny wykładano Pismo św. Nie chodziło tu o naukową egzegezę, ale o to, by zachęcić do czytania Pisma św. i rozbudzić w alumnach duszpasterską gorliwość, do której Pismo św. nawołuje.

Stosownie do wymagania aktu erekcyjnego uczono kleryków sposobu nawracania błędnowierców czyli tzw. kontrowersyj. „Przełożeni nauczają seminarzystów sposobu rozprawiania z heretykami i schizmatykami i pozyskiwania ich dla prawdy, w czym klerycy ćwiczyć się będą praktycznie przez dysputy w obecności profesora”.

Wykładów homiletyki nie było, ale klerycy wygłaszali w refektarzu kazania przy obiedzie i wieszce, a profesor był przy tym obecny. Bp. Szembek w dekreście reformacyjnym z 1722 r. nakazał, by każdy alumn co miesiąc wygłosił w refektarzu przynajmniej dwa kazania¹¹.

5. Sposób nauczania. Metoda prowadzenia seminarium przez misjonarzy podobała się biskupom i żądali oni, by nauczanie w seminarium odbywało się według metody misjonarskiej. Taki dezyderat postawił i bp Sierakowski w swym dekreście reformacyjnym z 3 V 1744 r.¹². Codziennie były dwie lekcje, trwające po półtorej godziny. Wykładano po łacinie. Lekcja dzieliła się na trzy części: odpytanie poprzedniej lekcji, zbitcie zarzutów odpytanej lekcji i wykład nowego materiału. W każdą sobotę była powtórka materiału z całego tygodnia, a po skończeniu traktatu odpytywano całość. Superior Domu był prefektem studiów, on

¹⁰ Tamże, k. 53.

¹¹ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 70—75; Czego uczono w seminarium misjonarskich jak również o metodzie nauczania i wychowania w tychże seminarium patrz: ks. A. Schletz, *Józef Jakubowski...*, s. 120—127.

¹² Status et vis. eccl. cathedr. premiss. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 652—658, pod nr 17).

rozkładał materiał i układał podział godzin, wizytował lekcje, dobierał podręczniki¹³.

Alumni urządzali pod kierunkiem profesorów publiczne dysputy np. w latach 1707—1709. *Liber expensarum* z tych lat zapisuje: „wino na dysputę 8 zlp”, innym razem 16 zlp. „Muzyce na dyspucie 6 zlp-10 gr. Miód dla muzyków 2 zlp 12 gr. Wódka na dysputę 1 zlp 12 gr”¹⁴. W oratorium zaś seminaryjnym, gdzie odbywały się medytacje i konferencje ascetyczne, urządzano dysputy prywatne¹⁵.

6. Przepisy o zachowaniu się na wykładach. Statuty seminarium podawały *monitoria particularia* o zachowaniu się alumnów na wykładach. W profesorze-wykładowcy powinni oni widzieć zastępcę Pana Jezusa. Gdy ktoś mówi, nie wolno przerywać, bez pozwolenia nie wolno się odzywać. Nie należy wyśmiewać argumentów i odpowiedzi. Bez pozwolenia nie wolno opuszczać wykładu¹⁶.

7. Biblioteka seminarialna istniała od otwarcia zakładu. *Liber expensarum* stwierdza, że były w niej wartościowe dzieła: *Corpus Juris*, *Bullarium* Benedykta XIV itp. Widocznie była to poważna biblioteka, skoro rząd austriacki po zniesieniu seminarium wywiózł tę bibliotekę. Chociaż później budynek został oddany biskupowi, to jednak biblioteki nie zwrócono¹⁷.

8. Poziom wiedzy ówczesnego duchowieństwa diecezji przemyskiej. Poziomu wiedzy ówczesnego duchowieństwa nie należy mierzyć dzisiejszymi normami, ale ówczesnymi warunkami i potrzebami. Duchowieństwo owych czasów miało jednak wystarczający poziom wiedzy teologicznej. Wybitniejsi kształcili się za gra-

¹³ O podręcznikach używanych w seminarium patrz: Wykaz dzieł, podług których wykładane są w seminarium diecezjalnych nauki (AMS, druk); ks. A. Schletz, *O niektórych podręcznikach liturgicznych w dawnych seminarium duchownych w Polsce* (odbitka z „Ruchu Biblijnego i Liturgicznego” Kraków 1949); ks. P. Dylla, *art. cyt.*, s. 196—198.

¹⁴ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 71.

¹⁵ Status modernus Seminarium eccl. cathedr. premiss. conscriptus pro visitatione... a die 13 ad 22 Januarii 1722 w Hortus... (ADP, rkps ks. 2124, s. 168—177).

¹⁶ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 74.

¹⁷ Tamże, s. 74—75.

nicą i na uniwersytetach, ale zwykle już do diecezji nie wracali¹⁸. Ale duchowieństwo parafialne, wychowane w seminarium misjonarskim, nie było zacofane. O wysokim poziomie wiedzy ówczesnego duchowieństwa diecezji przemyskiej świadczą zachowane protokoły kongregacji dekanalnych z lat 1746—1756 dekanatu pruchnickiego, jarosławskiego i nowomiejskiego z lat 1768—1769. Zachowały się tam odpisy opracowań tematów z teologii moralnej i prawa kanonicznego wyznaczanych na kongregacje dekanalne. Ks. W. Kochowski¹⁹ przytacza tematykę tych opracowań oraz nazwiska księży, którzy się wyróżnili w tych elaboratach. Na kongregację dekanalną każdy kapłan ma przywieźć 4, a nawet 6 opracowanych tematów i oddać je dziekanowi. Takie zarządzenia wydał bp Sierakowski na kongregacji dziekanów w Brzozowie 9 VI 1746 r. Na kongregacji dziekanów 29 VIII 1747 r. przypomniał bp Sierakowski, że na kongregacji dziekan ma dać kapłanom kazusy z teologii moralnej do opracowania, a ci pisemnie oddadzą je na przyszłej kongregacji. Na kongregacji dziekańskiej 9 IX 1749 r. w Brzozowie określa bp Sierakowski *sex casus morales proponantur*²⁰. Wypracowania te wykazują dość wysoki stopień wiedzy teologicznej ówczesnych kapłanów oraz znajomość wielu autorów. By podnieść naukowy poziom duchowieństwa diecezji, bp Sierakowski dekretem z 14 XI 1759 r. erygował przy jezuickim kolegium w Przemyślu Studium Teologii Spekulatywnej i otworzył przy nim publiczną bibliotekę dla duchowieństwa jak i świeckich²¹. Bp Sierakowski ofiarował też jezuitom drukarnię. Kiedy zabarczy rząd austriacki usunął jezuitów, przestało istnieć owo Studium Teologii Spekulatywnej, a bibliotekę wywieziono do Lwowa²².

¹⁸ Acta Eppi Sierakowski 1757—1760 (ADP, rkps ks. 76, k. 188); ks. J. Ataman, dz. cyt., s. 29—31.

¹⁹ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 76 i 77.

²⁰ Ordinationes, declarationes et resolutiones Eppi Sierakowski in Congregatione Decanorum Brzozowiac 9 VI 1746 w Leges Diocesis Premisl. 1723—1782, vol. I (ADP, rkps, bez sygnatury), 29 VIII 1747 i 9 IX 1749, punkt VII.

²¹ Acta Eppi Sierakowski 1757—1760 (ADP, rkps ks. 76, k. 187—195); ks. J. Ataman, dz. cyt., s. 120—121; ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 106—109.

²² Tamże, s. 108—109.

Wychowanie alumnów

Misjonarze w seminarium przemyskim stosowali swój wypróbowany i oparty na dobrym doświadczeniu system wychowania. Praca naukowa i ćwiczenia religijne były główną treścią tego systemu wychowawczego. Konwent generalny¹ z 1668 r. nakazał, by we wszystkich seminariach misjonarskich zachować ten sam regulamin. Prefekt ma czuwać, by regulamin przez alumnów był ściśle zachowany. W systemie misjonarskim nie ma osobnego ojca duchownego, wszyscy profesorzy pełnią tę funkcję: oni spowiadają alumnów, głoszą konferencje ascetyczne, prowadzą ćwiczenia duchowne. Nad całością pracy wychowawczej czuwa prefekt, który według uchwały konwentu z 1668 r. nie może być spowiednikiem alumnów². Oto szczegóły z wychowania alumnów w seminarium przemyskim pod zarządem księży misjonarzy.

A. Rozkład zajęć.

1. Porządek dnia powszedniego. Statuty seminarium przemyskiego nakazywały, by dzwonić o piątej rano na powstanie ze snu³. Klerycy mają się ubrać, zejść do kaplicy i odmówić poranne modlitwy. O godz. 5,30 — medytacja w oratorium przez pół godziny. Punkty do medytacji odczytują klerycy zmieniając się co tydzień. Po medytacji odmawiają wspólnie *Horae minores*. Czas pozostały do godz. 7 przeznaczony jest na naukę. O godz. 7 — Msza św. w kaplicy; wszyscy mają być na niej obecni. O godz. 9 — wykład teologii moralnej przez półtorej godziny. O godz. 11 szczegółowy rachunek sumienia, potem obiad. Po obiedzie godzinna rekreacja⁴. Po rekreacji pół godziny śpiewu lub nauka ceremonii. O godz. 2 — wspólne nieszpory i odczytanie rozdziału z Nowego

¹ Konwent to zebranie delegatów z wszystkich prowincji misjonarskich. Zwykle zwołuje się go celem wyboru generalnego przełożonego.

² Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 81—83.

³ Porządek dnia w seminarium gnieźnieńskim i krakowskim z 1692 r. przytacza ks. P. Dylla, art. cyt., s. 192—193. W krakowskim seminarium klerycy wstawali o czwartej rano. Ks. Siemiński, wizytator, przypomina, by profesorzy wstawali o czwartej rano, „nie należy jednak dzwonić na wstawanie, aby nie budzić blisko mieszkujących kanoników, którzy na to narzekają”. Tamże, s. 199.

⁴ Hortus... (ADP, rkps ks. 2124, s. 177); Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 61—62.

Testamentu. Czytania klerycy słuchali klęcząc. Potem był czas na naukę prywatną. O godz. 3,30—5 był wykład teologii moralnej. Po wykładzie odmawiano *Matutinum* i *Laudes* oraz było czytanie duchowne przez kwadrans. Jeśli pozostawało coś wolnego czasu, był on przeznaczony na prywatną naukę. O pół do siódmej była kolacja, a potem rekreacja. O godz. 8 — ogólny rachunek sumienia i modlitwy wieczorne. O godz. 9 wszyscy klerycy mieli być w łózkach i światła winny być zgaszone⁵.

2. Porządek dnia świątecznego. W niedziele i święta odprawiano w kaplicy seminarialnej śpiewaną Mszę św. około godz. ósmej. Klerycy asystowali w tej Mszy św. Nieszpory w kaplicy odprawiano przed nieszporami w katedrze. Na głos wielkiego dzwonu katedralnego klerycy, ubrani w komże, zbierali się w kaplicy i po krótkiej adoracji Najśw. Sakramentu parami udawali się do katedry. Biskupowi ordynariuszowi asystowali wszyscy, otaczając go kołem. Sufraganowi, prałatom, kanonikom asystowało sześciu alumnów. W niedziele i święta klerycy usługiwali do Mszy św. prałatom i kanonikom po nabożeństwie w kaplicy seminarialnej. Po nieszporach była nauka katechizmu, Pisma św. lub liturgii.

W kaplicy seminarialnej odprawiano uroczyste nabożeństwo w dzień Św. Karola Boromeusza, patrona zakładu, w dzień Nawrócenia Św. Pawła i w dzień Św. Wincentego a Paulo. *Liber expensarum* zapisuje w te dni specjalne kwoty „na świece”, „na kapelę” i „na miód dla muzyków”⁶.

3. Rekreacja. Obok codziennych rekreacji po obiedzie i kolacji mieli klerycy dłuższą rekreację w każdy czwartek, który był wolny od wykładów. Przed południem była konferencja o życiu duchownym. Konferencje te głosili po kolei profesorowie. Po południu szli klerycy w towarzystwie profesora na przechadzkę, często do Żurawicy lub Krasiczyna⁷.

B. Porządek domowy.

1. Regulamin domowy. Statut seminarium zawierał szczegółowy porządek domowy, tzw. *Regulae seu monita generalia Se-*

⁵ Tamże, s. 62.

⁶ Tamże, s. 63.

⁷ Tamże, s. 64—68; Hortus... (ADP, rkps ks. 2124, s. 175).

*minarii*⁸. Nie wolno wychodzić bez pozwolenia przełożonego. Przed wyjściem z domu i po powrocie trzeba się zgłosić do przełożonego. Przepis ten przypominał bp Sierakowski w swym dekrete reformacyjnym z 3 V 1744 r.⁹ Odwiedzających wolno przyjmować w pokoju na to przeznaczonym. Na głos dzwonka trzeba śpieszyć do wyznaczonego zajęcia. Bez pozwolenia przełożonego nie wolno wchodzić do cudzego pokoju. Poza rekreacją w razie potrzeby można rozmawiać, ale po cichu. We własnym pokoju nie wolno głośno czytać lub śpiewać. Trzeba się godnie zachowywać. Nie przystoi spuszczenie kapelusza na oczy, wymachiwanie laską lub rękami, wyglądanie na ulicę lub rozmowy przez okno¹⁰. W pokojach należy pilnować porządku, sam alumn ma zamieść swój pokój raz lub dwa razy w tygodniu. Bp Szembek w dekrete reformacyjnym z 22 I 1722 r. zarządził, że co miesiąc należy mianować tzw. cenzora, który ma czuwać nad porządkiem w seminarium i zachowaniem się kleryków w katedrze.

Jego obowiązkiem było zapisywać usterki alumnów i przedstawiać je przełożonemu¹¹. Co tydzień wyznaczano lektora, który odczytywał punkty do rozmyślenia, rozdział Pisma św. przy stole i modlitwy przy rachunku sumienia. Tak zwany *servitor ad mensam* przez tydzień roznosił potrawy, troszczył się o światło przy medytacji, na wykładach i w refektarzu oraz o wodę w ławatorium w refektarzu. Zakrystian wyznaczany co miesiąc dbał o porządek w kaplicy.

Co miesiąc odczytywano w refektarzu przepisy domowe i dekrety reformacyjne biskupów, a przełożeni brali ważniejsze punkty statutów, jako temat konferencji duchownych¹².

2. Mieszkanie. Budynek seminarialny zapewniał klerykom obszerne i wygodne mieszkanie. W lecie każdy miał osobną stancję, a w zimie mieszkali po dwóch¹³.

3. Wyżywienie. Alumni razem z przełożonymi spożywali po-

⁸ Tamże, s. 176—177.

⁹ Status et vis. eccl. cathedr. premissl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 652—658).

¹⁰ Hortus... (ADP, rkps ks. 2124, s. 177).

¹¹ Tamże, s. 178—179.

¹² Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 64—65.

¹³ Tamże, s. 69.

silki dwa razy dziennie: obiad o jedenastej i kolację o pół do siódmej, śniadań nie było. Poza tymi godzinami nie wolno było posilać się¹⁴. Obiad składał się z trzech dań, a kolacja z dwu dań. Tak przy obiedzie, jak i kolacji podawano chleb i piwo, które warzył oplacany piwowar w seminarialnym browarku stojącym w ogrodzie. W *Liber expensarum* uwidoczniła jest co miesiąc pozycja 1 złp „piwowarowi od roboty”. Potem płacono mu więcej. Chleb razowy pieczono w domu, a biały kupowano, na święta kupowano „strucę dla kleryków”. Najwięcej pieniędzy szło na mięso, jaja, masło, kaszę. Gdy liczba alumnów była większa, kupowano i bito w domu woły, jałowki, barany, cielęta, gęsi, kurczęta, kaczki, a nawet „gołębięta”. Na czas postu sprowadzano ze Lwowa jedną lub dwie beczki ryb. Na święta kupowano „korzenie”: cukier, migdały, rodzynki, pieprz, ryż, cynamon, galki, goździki. Na większe święta kupowano i miód, jak o tym świadczy *Liber expensarum*¹⁵. W każdym razie wyżywienie w seminarium było wystarczające, może lepsze niż w innych zakładach. W przemyskim seminarium wydawano na utrzymanie kleryka 6 złp tygodniowo, a w Krakowie prokurator kapituły wypłacał na ten cel tylko po 2 i pół złp¹⁶. Bp Sierakowski oceniał roczne utrzymanie kleryka na 200 złp¹⁷. Mimo wszystko życie w seminarium misjonarskim było skromne¹⁸. W krakowskim seminarium zamkowym również był tylko obiad i kolacja. W Mohylewie do obiadu i kolacji dawano po butelce piwa, a przepis mówi, „a kto-by miał jeszcze pragnienie, to niech samą pije wodę”. W warszawskim *seminarium internum* na śniadanie dawano piwo grzane z chlebem, a do obiadu i kolacji kufel piwa¹⁹. W każdym razie nigdzie nie spotykamy zapisku, by alumni żalili się na misjonarzy.

¹⁴ Status modernus Seminarii eccl. cathedr. premisl. 1722 w Hortus... (ADP, rkps ks. 2124, s. 168—177); Status Seminarii... 1743 w Status et vis. eccl. cathedr. premisl. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 645—646).

¹⁵ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 67.

¹⁶ Tamże, s. 68.

¹⁷ Acta Eppi Sierakowski 1757—1760 (ADP, rkps ks. 76, k. 191 i 389); ks. J. Ataman, dz. c., s. 35.

¹⁸ Ks. J. Kitowicz, *Opis obyczajów za panowania Augusta III*, Wrocław 1951, s. 124—125; ks. H. Kollątaj, *Stan oświecenia w Polsce*, Warszawa 1905, s. 151.

¹⁹ Ks. P. Dylla, art. cyt., s. 189—190.

że ich w seminarium przemyskim źle żywili, jak to miało miejsce w latach 1827—1828, kiedy klerycy slali skargi do Kurii, a nawet do starostwa i gubernium na złe żywienie w seminarium²⁰.

Potrawy podawano przez okienko i roznosili je alumni kolejno do tego wyznaczani. Spożywano jadło w milczeniu słuchając lektora, którego poprawiał korektor.

W statutach seminarialnych był specjalny rozdział o zachowaniu się przy stole. Wg niego alumni mają być umiarkowani w jedzeniu i picciu, wstrzymać się trzeba od hałaśliwych rozmów, strzec się łakomstwa, nie podierać się łokciami. Lektor ma czytać głośno i wyraźnie, jeśli go poprawią, nie powinien się gniewać, a słuchacze nie powinni się śmiać z jego usterek²¹.

4. Opieka nad chorymi. W razie choroby profesora lub alumna sprowadzano cyrulika lub lekarza, a lekarstwa brano z apteki jezuitów. *Liber expensarum* notuje: „maj 1731: doktorowi 16 złp; luty 1736: doktorowi, co nie nie pomógł 36 złp; maj 1711: cyrulikowi od puszczenia krwi 1 złp; 1714 październik: ojcu aptekarzowi jezuiickiemu 8 złp”²².

5. Służba domowa. Jeden z alumnów odmawiał z nią codzienne pacierze i uczył jej katechizmu. Co miesiąc przystępowali do Komunii św. Wizytator w 1727 r. surowo zakazał jej palenia tytoniu, by nie spowodować pożaru. Zakaz był *sub poenis severis et plagis irremisilibus ad incendia manifesta aliaque pericula vitanda*. I dalej: *Itaque si advertant nostri ipsos fumigare ubicumque in Domo vel areis, plagas bonas infligat Procurator et si incorrigibiles sint, amandentur*²³.

C. Praktyki religijne.

1. Rekolekcje. Po przybyciu do seminarium odprawiali alumni pod kierunkiem jednego z profesorów pięciodniowe rekolekcje. Przy końcu tych rekolekcji zaznajamiano ich z regulaminem do-

²⁰ Przemysł Seminarium 6 1821—1830 (ADP, rkps ks. 234, s. 35 nn, 39—92, 155—158) — dekrety gubernium w sprawie wikt w seminarium przemyskim.

²¹ Hortus... (ADP, rkps ks. 2124, s. 177); ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 67.

²² Tamże, s. 69.

²³ Tamże.

mowym. Przed święceniami również odprawiano rekolekcje. Zachował się porządek dnia rekolekcyjnego z 1726 r.: *Ordo diurnae occupationis tempore exercitiorum spiritualium a seminaristis observandus*:

- „H. 5 surgitur
- 1/2 6 Meditatio 1/2 horae
- 6 Parvae horae
- 7 Missa Communitatis
- 8 Lectio libri spir. 1/2 h.
- 1/2 9 Meditatio 1/2 h.
- 9 Discursus theol. moralis circiter ad 10
- 10 Conferentia de aliqua virtute amplectenda aut vitio extirpendo, de quibus ante fuit meditatio, idque circiter per tres quadrantes.
- 11 Examen particulare. Prandium. Quadrante vero post fiet in Capella exercitium Coeremoniarum usque ad finem recreationis.
- 1 Cantus Gregorianus per tres quadr.
- 2 Vesperae Compl. Quibus finitis legetur unum caput Novi Test. flexis genibus et capite discooperto cum actibus solitis ante et post.
- 3 Explicatio Rubricarum Missae et Breviarü ad 1/2 4 circ.
- 1/2 4 Discursus moralis, uti de mane ... ad 1/2 5
- 1/2 5 Meditatio per mediam h.
- 5 1/2 Matutinum cum Laudibus.
- 6 1/2 Coena.
- 8 Examen generale. Decubitus²⁴.

2. Praktyki spowiedzi i Komunii św. Statut seminarialny zatwierdzony dekretem bpa Szembeka w 1722 r. nakazywał alumnom, by przystępowali do spowiedzi i Komunii św. w niedziele i święta. Jeśli następowały po sobie bezpośrednio trzy dni świąteczne, w jednym z tych dni można się było wstrzymać od Komunii św. Wizytator Śliwicki w 1740 r. zarządził, że alumni mogą się spowiadać tylko przed swymi profesorami, którzy mają obowiązek zasiadać w konfesjonale w każdą sobotę i przed każdym świętem po wykładach popołudniowych. Dla przykładu wychowawcy winni się wzajemnie spowiadać²⁵. Bp Sierakowski w swym dekrete reformacyjnym z 3 V 1744 r. zarządził, że wszyscy alumni mają się spowiadać i komunikować tylko w kaplicy seminarium, nie wolno udawać się do innych kościołów do spowiedzi i Komunii św. Prefekt nie może być

²⁴ Tamże, s. 60.

²⁵ Tamże, s. 62—63.

spowiednikiem alumnów, chyba że go który o to specjalnie poprosi²⁶.

D. Kary.

Po wizytacji bp Szembek w 1722 r. zatwierdził kary, które można było stosować wobec alumnów. Kto nie poszedł do katedry, albo z wszystkimi nie wrócił, nie otrzymał na obiad jednego dania. Kto nie przystąpił w niedzielę lub święto do Komunii św. razem z wszystkimi, nie otrzymał na obiedzie i wieszce jednego dania oraz piwa. Gdyby ktoś uderzył alumna, poniesie inne kary i będzie wydalony z seminarium. Gdyby ktoś wrócił z miasta pijany, nie dostał jednego dania na obiad i wieszce, a zamiast piwa dawano mu wodę. Gdyby takie upicie powtórzyło się, wydalano z seminarium. Za opuszczenie wykładu, medytacji lub innego wspólnego zajęcia karano odebraniem jednego dania przy obiedzie i wieszce. Jeśli ktoś wyszedł na miasto bez pozwolenia, nie otrzymał jednego dania przy obiedzie i kolacji. Jeśli wyszedł za pozwoleniem, ale po powrocie nie zgłosił się do prefekta lub wrócił po godzinie piątej, nie dostał piwa przy obiedzie i wieszce. Za przepędzenie nocy poza seminarium wydalano z zakładu. Gdyby ktoś przechowywał trunek u siebie, musiał go oddać, a za karę przez tydzień nie dawano mu piwa.

Kapituła domagała się od przełożonych, by opornych i nieposłusznych karali odjęciem dań przy stole²⁷.

Bp Sierakowski przysyłał do seminarium za karę na miesiąc i na pół roku księży pracujących już na parafii. Taki ksiądz razem z alumnami uczył się, chodził do asysty i pełnił inne obowiązki na równi z klerykami²⁸.

Święcenia kapłańskie

1. Warunki dopuszczenia do święceń. Bp Gośliński dekretem *Processus informationis clericorum sacros ordines suscipiendo*

²⁶ Status et vis. eccl. cathedr. premiss. 1744 (ADP, rkps ks. 163, k. 652—658; decr. reform. sub nro 10).

²⁷ Hortus... (ADP, rkps ks. 2124, s. 141).

²⁸ Ks. J. A t a m a n, *dz. c.*, s. 135. O poziomie moralnym i życiu duchowym kleru diecezji przemyskiej w owym czasie — tamże, s. 31—33.

rum z 12 XI 1598 r. określił wymagania do święceń obowiązujące w diecezji przemyskiej.

Mający przyjąć mniejsze święcenia, winni przynieść świadectwo od rektora szkoły i proboszcza; kandydaci do święceń większych udadzą się na miesiąc albo przynajmniej na dwa tygodnie przed święceniami do naszego oficjała lub do dziekana swego, ci zaś zbadawszy wiek, obyczaje, pochodzenie kandydatów nadeślą Nam te informacje w liście zamkniętym pieczęcią. Na dwa dni lub dzień przed święceniami podadzą się ordynandzi egzaminowi wobec wyznaczonych przez Nas egzaminatorów, którzy badać będą ich obyczaje, ich wiarę i naukę¹.

Takie przepisy obowiązywały, kiedy w diecezji przemyskiej nie było jeszcze seminarium.

Bp Fredro w swej odezwie do ordynandów, wydanej w Radymnie 10 IX 1725 r., przepisał następujące warunki do święceń: 1. Ordynand ma przedłożyć świadectwo prefekta seminarium o pomyślnie odbytych studiach; 2. świadectwo egzaminu złożonego przed archidiaconem katedry stwierdzające wystarczającą wiedzę; 3. świadectwo prefekta seminarium o dobrych obyczajach; 4. świadectwo prefekta o odbytych rekolekcjach w seminarium; 5. dokument prowizji; 6. metrykę chrztu; 7. dokumenty niższych święceń². Biskupi ściśle przestrzegali tych warunków. Przypomina je bp Sierakowski na kongregacji dziekanów w Brzozowie 9 VI 1746 r., gdzie w punktach 25—27 mówi o prowizji do święceń, o obsadzaniu wikarów, a w punkcie 34 o tym, że kapłani, starający się o aprobatę, mają składać egzaminy przed archidiaconem lub prefektem seminarium³. Zwłaszcza bp Sierakowski surowo przestrzegał tych warunków. Jeśli ktoś był niegodny, nie dopuszczał go do święceń. Tak było z klerykiem Marcinem Konopką w marcu 1760 r. Biskup nie chciał mu dać instytucji na probostwo w Świlczy, bo źle się zachowywał w seminarium. Biskup nakazał, by jeszcze przez rok przebywał w seminarium, by poprawił swe zachowanie, by się nauczył. Kiedy

¹ Acta Eppi Goślicki 1591—1601 (ADP, rkps ks. 27, k. 321—323); ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 7.

² Acta Eppi Fredro 1725—1734 (ADP, rkps ks. 70 — sub die 10 IX 1725).

³ Ordinationes, declarationes et resolutiones Eppi Sierakowski in Congregatione Decanorum 9 VI 1746 in Brzozovia w Leges Dioecesis Premisl. 1723—1782 (ADP, rkps bez sygnatury, T. I).

Konopka dopełnił tego, dał mu biskup instytucję na Świlczę⁴. Za biskupa Sierakowskiego święceń zwykle udzielał jego sufragani, Andrzej Pruski, on też sprawdzał wszystkie warunki konieczne do święceń. Seminarium dostarczało wtedy rocznie około 6 kandydatów do święceń, a oprócz tego inni ordynandzi przygotowywali się do święceń prywatnie⁵.

2. Prowizja. Przed święceniami kandydat do kapłaństwa musiał się postarać o stanowisko kapłańskie, np. o kapelanię, wikariat lub proste beneficjum, gdzieby mógł jako kapłan pracować i utrzymać się. Obecnie jest to tzw. *titulus canonicus ad ordines*⁶. Wtedy ten warunek do święceń zwano prowizją. Dokonywano tego aktu w kurii biskupiej i zapisywano go protokolarnie w aktach kurialnych. Do aktu prowizji osobiście musiał stanąć ordynand-alumn i proboszcz, który chciał go przyjąć na wikarię. Dawniej mógł proboszcz wysłać swego delegata, ale bp Szembek zabronił tego dekretem w 1720 r.⁷ W urzędowo spisanej akcie prowizji były szczegółowo określone obowiązki wikarego i jego roczna płaca. Wikariusz składał przysięgę, że nie opuści parafii bez pozwolenia biskupa. Aktu tego dokonywano zwykle tuż przed święceniami.

Oto niektóre prowizje: Dnia 6 II 1725 stanął w urzędzie biskupim w Radymnie ks. Anioł Piccinardi, kanonik kolegiaty brzozowskiej, proboszcz w Domaradzu, prepozyt sokołowski, by udzielić prowizji do wyższych święceń Baltazarowi Kazimierzowi Lusińskiemu, M. O. C. (Minorum Ordinum Clericus). Zapisuje mu wikariat przy kościele w Sokołowie, będzie mu płacił 40 złp. Lusiński przyjął te warunki i zaprzysiął, że placówki nie opuści⁸. Dnia 28 II 1725 w urzędzie biskupim w Radymnie stanął ks. Antoni Kanty Serwatowski, proboszcz w Potoku, by udzielić prowizji Aleksandrowi Janowi Śmialkiewiczowi na wikariat do Po-

⁴ Acta Eppi Sierakowski 1757—1760 (ADP, rkps ks. 76, k. 242—245).

⁵ Ks. J. Ataman, dz. c., s. 119—213.

⁶ Ks. F. Bączkiewicz C. M., *Prawo kanoniczne*, Opole 1958, T. II, s. 100—103.

⁷ Acta actorum Curiae Illmi Dmni Christophori Szembek 1719—1724 et Acta Consistorialia suffragani et officialis Piechowski 1721—1723 (ADP, rkps ks. 69, k. 48).

⁸ Acta Eppi Fredro 1725—1734 (ADP, rkps ks. 70, s. 28—29).

toka. Będzie mu płacił 40 złp⁹. W maju 1725 stanęli osobiście przed biskupem ks. Franciszek Goźliński, prepozyt brzozowski i Michał Kapisowski, który otrzymał prowizję na wikarego do Brzozowa. Otrzyma 40 złp¹⁰. Dnia 7 II 1730 w Radymnie udzielił prowizji Janowi Gierlaszyńskiemu na wikarego do Rymanowa prepozyt rymanowski, ks. Wawrzyniec Waleniewicz. Będzie płacił 160 złp¹¹. Dnia 26 V 1730 otrzymał prowizję W. Reyzerowski na mansjonarza kolegiaty jarosławskiej¹². Wojciech Tyszkiewicz otrzymał prowizję na wikarego do Woli Zarczyckiej. Będzie otrzymywał 150 złp¹³. Dnia 31 X 1733 w Radymnie senior kolegiaty jarosławskiej w imieniu bpa Fredry jako prepozyta kolegiaty udzielił prowizji alumnowi seminarium przemyskiego Tomaszowi Batutowiczowi na wikarego kolegiaty jarosławskiej¹⁴. W podobny sposób dokonywały się prowizje dla alumnów seminarium brzozowskiego.

Kapituła katedralna też udzielała prowizji alumnom. Sesja partykularna 9 III 1766 r. prosi scholastyka i archidiacona, aby wybrali ze seminarium alumna odpowiednio zdolnego i przygotowanego na parafię do Doliny¹⁵. Kapituła na sesji 25 VI 1776 prosi prokuratora, by z alumnów seminarium wybrał jednego do kolegium wikarych katedry, a dwu do kolegium pasjonalistów, bo liczba kleru katedry jest niekompletna¹⁶. Sesja 25 VI 1777 biada, że jeszcze nie uzupełniono liczby tych kolegiów. Niech o tym rozstrzygnie biskup w czasie wizytacji¹⁷. To samo na sesji 7 I 1778¹⁸. Na sesji 25 VI 1778 poleciła kapituła, by prokurator prezentował na wikarego katedry alumna seminarium Grygniewicza¹⁹. Sesja 7 I 1779 narzeka, że zmniejszyły się dochody

⁹ Tamże, s. 31—32.

¹⁰ Tamże, s. 79—80.

¹¹ Tamże, s. 602—603.

¹² Tamże, s. 620.

¹³ Tamże, s. 621—622.

¹⁴ Tamże, s. 797.

¹⁵ Conclusiones Capituli 1766—1771 (ADP, rkps T. XVI, k. 7).

¹⁶ Conclusiones Capituli 1776—1778 (ADP, rkps T. XVIII, s. 67).

¹⁷ Tamże, s. 96—97.

¹⁸ Terminarium actorum et conclusionum Capitularium 1778—1779 (ADP, rkps T. XIX, k. 1 i 18).

¹⁹ Tamże, k. 8 i 39.

i trudno utrzymać przy katedrze pełną liczbę kleru. Niech o tym zadecyduje biskup dekretem reformacyjnym po wizytacji²⁰. Podobnie na sesji 25 VI 1779. Uchwalili jednak, by prezentować alumna ze seminarium²¹. Partykularna sesja 4 IX 1779 uchwaliła prezentę do kolegium pasjonalistów dla alumna seminarium, Ligowskiego²².

3. Czas i miejsce święceń. Stałego terminu i miejsca święceń nie było. Biskup wyświęcał ordynandów w razie ich potrzeby dla duszpasterstwa w takim czasie, w jakim neopresbyter był konieczny i kiedy miał spełnione wszystkie warunki do święceń. Święcenia odbywały się w różnych miejscach: w katedrze, w seminarium, w kaplicy biskupiej lub w kościele w Brzozowie, w Starejwsi, Krośnie, Radymnie lub w kościołach zakonnych. Jak wynika z aktów biskupa Sarnowskiego — biskupi święcili nieraz kilkanaście razy w roku, najczęściej w Brzozowie, i to w pałacu biskupim albo w Radymnie, a najmniej w Przemyślu. Bp Sarnowski udzielał mniejszych święceń i diakonatu w kaplicy brzozowskiego pałacu biskupiego²³, dnia 27 III 1660 udzielił święceń presbiteratu, diakonatu, subdiakonatu i mniejszych święceń w kościele w Krośnie²⁴. 18 XII 1660 w brzozowskim kościele wyświęcił czterech kapłanów²⁵, dwu diakonów, dwu subdiakonów, a sześciu kandydatom udzielił pierwszej tonsury i mniejszych święceń.

Bp Fredro w swej odezwie do ordynandów 10 IX 1725 wydanej w Radymnie wyznacza im dzień święceń w Radymnie, mają być w godnym stroju duchownym, mieć tonsury i przywieźć czyste komże²⁶.

Bp Józef Tadeusz Kierski w sobotę 27 VIII 1768 w kaplicy pałacu brzozowskiego udzielił tonsury i czterech mniejszych święceń pięciu alumnom z zakonu Św. Franciszka²⁷. W sobotę

²⁰ Tamże, k. 70 i 89.

²¹ Tamże, k. 108.

²² Tamże, k. 120.

²³ Acta Eppli Sarnowski 1658—1677 (ADP, rkps ks. 66, k. 36).

²⁴ Tamże, k. 39.

²⁵ Tamże, k. 76 — są podane nazwiska ordynandów. Między nimi byli i pijarzy z Rzeszowa.

²⁶ Acta Eppli Fredro 1725—1734 (ADP, rkps ks. 70 — sub die 10 IX 1725).

²⁷ Munus Praesuleum ab a. 1768 ad 1785 (ADP, rkps ks. 146, s. 5). Księga

11 III 1769 w kaplicy pałacu brzozowskiego udzielił pierwszej tonsury i czterech mniejszych święceń pięciu reformatom²⁸, a 25 VI 1775 pierwszej tonsury i czterech mniejszych święceń innym sześciu kandydatom²⁹. Udzielił mniejszych święceń³⁰, w kaplicy seminarium w Przemyślu 4 VIII 1776 a 22 VI 1778 w kaplicy Św. Krzyża w katedrze³¹. W niedzielę 13 VIII 1768 w pałacu brzozowskim udzielił święceń subdiakonatu Michałowi Kielarskiemu na wikarego kolegiaty brzozowskiej³², a 4 IV 1772 subdiakonatu kandydatom do świeckiego kapłaństwa i zakonnikom *ad titulum paupertatis*³³. W tymże pałacu brzozowskim 21 VIII 1768 udzielił święceń diakonatu Michałowi Kielarskiemu i innym³⁴. W kaplicy seminarium w Przemyślu 16 VI 1776 udzielił diakonatu ośmiu subdiakonom³⁵. Święcenia kapłańskie w latach 1768—1778 odbywają się w Brzozowie w kaplicy pałacowej³⁶. Dalsze święcenia w kaplicy pałacu brzozowskiego odbyły się 1 I 1777 i 19 III 1777³⁷; 26 X 1777³⁸; 22 IX 1778 i 24 IX 1778³⁹. W kolegiacie brzozowskiej odbyły się święcenia 25 VI 1773⁴⁰. W kaplicy seminarium przemyskiego 9 VI 1776, 21 VI 1776 i 4 VIII 1776⁴¹, a w katedrze 6 i 13 VII 1777⁴². Bp Kierski święcił paulinów w Starejwsi w ich kościele⁴³, jak również 15 VII 1781 do-

ta zawiera spis czynności biskupich bpa Józefa Tadeusza Kierskiego: konsekracja kielichów i paten, s. 28—30; bierzmowanie, s. 60—63; a w dalszym ciągu czas, miejsce i nazwiska tych, którzy przyjęli święcenia mniejsze lub większe.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże, s. 7.

³⁰ Tamże, s. 8.

³¹ Tamże, s. 9.

³² Tamże, s. 18. Udziela też święceń subdiakonatu „ad titulum mensae suae Eppalis”. Tamże.

³³ Tamże, s. 19.

³⁴ Tamże, s. 36.

³⁵ Tamże, s. 38.

³⁶ Tamże, s. 48—53.

³⁷ Tamże, s. 51.

³⁸ Tamże, s. 52.

³⁹ Tamże, s. 53.

⁴⁰ Tamże, s. 49.

⁴¹ Tamże, s. 50.

⁴² Tamże, s. 51 i 52.

⁴³ Tamże, s. 167.

minikanów też w ich kościele⁴⁴. Święceń udzielał też biskup-sufagan, Michał Roman Sierakowski⁴⁵.

4. Uposażenie wikarego. Na początku XVII w. dochody wikarych były małe, zaledwie 60 złp rocznie. Bp Szoldrski (1635—1636) podwyższył tę stawkę na 80 złp rocznie. Kapelani mieli lepsze dochody, np. benedyktyнки w Jarosławiu płaciły rocznie 120 złp i dawały: „obiad, wieczerzę i opalenie”⁴⁶. Wprowadził bp Szembek na synodzie w Brzozowie 1723 r. podwyższył płacę dla wikarego na 120 złp, ale mimo to wikarzy byli w niedostatku, bo im proboszczowie regularnie jej nie wypłacali, tak że odchodzili z placówek. Na kongregacji dziekanów w Brzozowie w 1746 r. bp Sierakowski ustanowił płacę dla wikarych 200 złp rocznie⁴⁷. Ta zapłata utrzymała się aż do czasu wprowadzenia przez władze austriackie *titulus mensae*. W urzędzie biskupim w Brzozowie 12 IV 1779 stanęli osobiście proboszcz z Iwonicza i jego przyszły wikary, ks. Stanisław Staniszewski, aby dokonać aktu prowizji. Proboszcz iwonicki zobowiązał się płacić rocznie wikaremu 200 złp. Widocznie było to za mało, skoro 1 IX 1780 podwyższył tę stawkę na 300 złp rocznie, odstąpił połowę dochodów stuly i zobowiązał się w jak najkrótszym terminie wybudować wikarówkę. Wikary zobowiązał się śpiewać w niedziele i święta Msze konwentualne na zmianę z proboszczem. Ugodę tę obaj osobiście zawarli w urzędzie biskupim w Brzozowie⁴⁸. Obok tej zapłaty w gotówce pobierali wikarzy tzw. *accidentia* czyli *iura stolae*, ale zwykle *a personis plebeis*, natomiast *iura stolae a nobilibus* pobierał proboszcz⁴⁹.

⁴⁴ Tamże, s. 170.

⁴⁵ Tamże, s. 73—217 z lat 1778—1785 i s. 167—170 akta święceń z lat 1778—1783.

⁴⁶ Acta Eppi Sarnowski (ADP, rkps ka. 66 sub die 21 XII 1674); ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 78—79.

⁴⁷ Ordinationes, declarationes et resolutiones Eppi Sierakowski in Congregatione Decanorum 9 VI 1746 in Brzozovia in Leges Dioecesis Premisl. 1723—1782 (ADP, rkps bez sygnatury T. I).

⁴⁸ Terminarium causarum Curiae Eppalis Premisl. 1777—1783 (ADP, rkps ka. 81, k. 60).

⁴⁹ Szerzej o uposażeniu duchowieństwa w XVIII w. mówi ks. J. A t a m a n, dz. cyt., s. 34—35.

ZNIESIENIE SEMINARIUM I DOMU KSIĘŻY MISJONARZY W PRZEMYSŁU

C. k. dekrety przed zniesieniem seminarium

W maju 1772 r. weszły na teren Galicji wojska austriackie, a w czerwcu hr. Hadzik, naczelny wódz, wydał manifest, że „...najjaśniejszy cesarz rzymski bierze Galicję pod swoją opiekę...”. Tak Maria Teresa jak i Józef II chcieli podporządkować Kościół państwu. System rządzenia w Austrii oparty był wtedy na zasadach protestanckich, na gallikańskich i febronianańskich ideach opierał się c. k. cesaropapizm. By przemienić zakłady teologiczne na instytucję państwową, w 1774 r. wprowadzono w całej Austrii nowy porządek studiów teologicznych¹. Dekret nadworny Marii Teresy 15 VI 1776 nakazał, by kandydaci do święceń składali egzamin z prawa publicznego i prywatnego. Chciano przez to wszczepić w młodych kapłanów idee febronianizmu i cesaropapizmu oraz wmówić w nich, że religia jest instytucją państwową². Austria chciała uczynić z duchowieństwa w Galicji narzędzie do germanizacji ludu, więc tym bardziej chciała urabiać alumnów w duchu c. k. Już 13 VII 1776 gubernium ze Lwowa donosi biskupowi przemyskiemu, Kierskiemu, że kandydaci do święceń muszą przedtem złożyć egzamin z prawa publicznego i prywatnego³, a 19 XI 1776 donosi gubernium, że ten egzamin należy składać we Lwowie⁴. Bp Kierski odpowiedział, że alumni nie mogą udawać się aż do Lwowa, bo droga daleka i kosztowna, niech rząd ustanowi przy seminarium profesora prawa i niech mu płaci pensję. Taką odpowiedź dał i bp krakowski Soltyk.

Do bpa Kierskiego przesłało gubernium lwowskie pismo z 23 XI 1776 o konieczności studium filozofii i prawa⁵. Mimo wszystko rząd austriacki nie wprowadził do galicyjskich seminariów profesorów prawa, bo ich nie miał. Wydział teologiczny

¹ H. Zschokke, *Die theologischen Studien und Anstalten der kath. Kirche in Oesterreich*, Wien 1894, s. 48.

² Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 111.

³ *Litterae guberniales 1776—1781* (ADP, rkps ks. 87, T. II, s. 16—17).

⁴ Tamże, pismo gub. z 19 XI 1776.

⁵ *Przemysł, Seminarium 1 Akta 1771—1788* (ADP, rkps ks. 229, s. 5—8).

we Lwowie przez długie lata miał zaledwie dwu profesorów. Alumni więc przemyscy nie zdawali egzaminów z prawa i bp Kierski święcił ich w latach 1776—1781 bez tych rządowych egzaminów⁶. Nadworny dekret cesarzowej z 30 VIII 1777 postanawia, że biskup nie może dopuścić do egzaminów konsystorskich ani instytuować na probostwo, jeśli kandydat nie wykaże się świadectwem dyrektora fakultetu teologicznego, że złożył egzamin z Pisma św., patrystyki, dogmatyki, teologii moralnej, teologii pastoralnej i prawa kanonicznego. Rozporządzenie to nie dotyczyło wyświęconych już kapłanów, tylko tych, którzy mieli przyjąć święcenia. Gubernium przekazało ten dekret biskupowi 4 X 1777⁷. Pismem z 1 XI 1777 odpowiedział biskup, że alumni uczą się w seminarium tych przedmiotów z wyjątkiem prawa, wobec czego prosi, by rząd ustanowił i opłacił w seminarium profesora prawa⁸. Nigdzie nie spotykamy zapisków, by alumni przemyscy udawali się do Lwowa celem składania egzaminu z prawa⁹. Dnia 30 IV 1778 nakazała Maria Teresa, by zakonniecy wykładali dogmatykę z podręcznika Rautenstraucha, a 3 X 1778 wydała nakaz, by wykladać prawo z podręcznika Riegera¹⁰.

Dnia 9 X 1779 wyszedł nakaz, że biskup może wyświęcać tylko tych alumnów, którzy ukończyli całą teologię z notą drugiej klasy i prawo kanoniczne z notą pierwszej klasy¹¹. Bp Kierski nie oglądał się na te dekrety i wyświęcał alumnów tak seminarium przemyskiego jak i brzozowskiego. W 1780 r. wyświęcił ich piętnastu, a w 1781 r. — dziesięciu¹².

Dekretem z 12 XI 1781 cesarz zabronił wysyłać kleryków na studia do Rzymu¹³.

Gubernium lwowskie 6 IV 1782 i 17 V 1782 przypomina dekret z 9 X 1779, że nie wolno wyświęcać ani nadawać beneficjów, jeśli alumn nie ukończył teologii z notą drugiej klasy

⁶ *Munus Praesuleum ab a. 1768 ad 1785* (ADP, rkps ks. 146, s. 48—170).

⁷ *Litterae guberniales 1776—1781* (ADP, rkps ks. 87, T. II, s. 86—89).

⁸ Tamże, s. 88—89.

⁹ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 113.

¹⁰ *Litterae guberniales 1781—1782* (ADP, rkps ks. 88, T. III, s. 128).

¹¹ *Litterae guberniales 1781—1782* (ADP, rkps ks. 88, T. III, s. 128).

¹² *Munus Praesuleum* (ADP, rkps ks. 146) — święcenia w latach 1780—1781.

¹³ *Litterae guberniales 1781—1782* (ADP, rkps ks. 88, T. III, s. 12—13).

a prawa kanonicznego z notą pierwszej klasy. Przy nadaniu beneficjów *Regiae collationis* ci mają pierwszeństwo, którzy złożyli na pierwszą klasę egzaminy z teologii i prawa kanonicznego¹⁴. Bp Kierski dwukrotnie pisał do gubernium, że za daleko jest by klerycy kształcili się we Lwowie i tam składali egzaminy¹⁵. Gubernium odpowiedziało 2 VIII 1782, że bezwzględnie trzeba zastosować się do c. k. zarządzenia i klerycy muszą skończyć całą teologię i prawo kanoniczne¹⁶. Gubernator Brigido znowu 6 IX 1782 przypomniał, że nie wolno wyświęcać tych, którzy nie skończyli całej teologii i prawa¹⁷. Pismem z 4 X 1782 doniósł gubernator, że cesarz zamierza przeprowadzić regulację parafii, wobec czego zakazuje wyświęcania nowych kapłanów. Na prośby jednak biskupów gubernator doniósł 28 XII 1782, że można wyświęcać subdiakonów i tych, co złożyli profesję zakonną¹⁸. Pismem z 8 XI 1782 zabroniono studiować obcym klerykom w Galicji, a galicyjskim zakazano udawać się na studia za granicę¹⁹. Pismem z 21 III 1783 doniósł hr. Brigido, że biskup co roku ma dać wykaz każdego rocznika alumnów ze świadectwem ukończonych kursów teologii i prawa kanonicznego²⁰.

Przytoczono tylko niektóre dekrety w sprawie seminariów duchownych galicyjskich przed ich zniesieniem, w 1783 r.

Zniesienie seminarium w Przemyślu

Gubernator hr. Brigido pismem z 16 V 1783 donosi ze Lwowa bpwi Betańskiemu, że 30 III 1783 wyszedł dekret cesarski w sprawie studiów teologicznych. Zawierał on następujące postanowienia:

1°. *Sacratissima Maiestas* zarządza, że z dniem 1 XI 1783 ustają wszystkie studia filozoficzne i teologiczne tak w seminariach diecezjalnych jak i zakonnych;

¹⁴ Tamże, s. 128 i 159.

¹⁵ Tamże, s. 129—131 — list bpa Kierskiego z 19 VII 1782.

¹⁶ Tamże, s. 220.

¹⁷ Tamże, s. 257—258.

¹⁸ *Litterae guberniales* 1782—1783 (ADP, rkps ks. 89, T. IV, s. 82).

¹⁹ Tamże, s. 51.

²⁰ Tamże, s. 189—190.

2°. ci, którzy rozpoczęli studia, dokończą je w Seminarium Generalnym;

3°. rozwiązuje się wszystkie seminaria, a odtąd alumni galicyjscy będą się uczyć przez 6 lat w Generalnym Seminarium we Lwowie;

4°. biskupi mogą wyświęcać tylko tych alumnów, którzy ukończą sześćioletnie studia w tym seminarium generalnym;

5°. klerykom, którzy rozpoczęli studia w seminariach diecezjalnych lub zakonnych, będą zaliczone te lata i należy ich odsłać na studia do Lwowa;

6°. majątki i fundacje dotychczasowych seminariów przechodzą na własność Seminarium Generalnego we Lwowie¹.

Na mocy tego dekretu seminarium w Przemyślu zostało zniesione. Przesyłając ten c. k. dekret, zarządził Józef hr. Brigido, by mu biskup doniósł, ilu alumnów potrzebuje diecezja przemyska i ilu wysłać ich do Lwowa w tym roku. Bp Betański w liście do hr. Brigido, pisanym w Przemyślu 19 VII 1783 donosi, że te rozporządzenia *Augustissimae Maiestatis* już wydrukowano w diecezji przemyskiej 28 VI 1783². Józef hr. Brigido, gubernator Galicji, przesłał 1 VII 1783 do bpa Betańskiego pismo, by wydał swą opinię co do erekcji Generalnego Seminarium we Lwowie³.

W swym wiernopoddanym liście z 19 VII 1783 chwali bp Betański cesarza, że zniósł seminaria diecezjalne, a tworzy jedno generalne: *Non possum non glorificare providentissimam Augustissimae Maiestatis consilium et saluberrimum scopum ad excolendum Clerum tendentem*. Podkreśla, że już drukiem ogłosił duchowieństwu świeckiemu i zakonnemu o zniesieniu seminariów z dniem 1 XI 1783. Dotąd w diecezji przemyskiej były trzy seminaria: w Przemyślu, Brzozowie, a od rozbiorów i w Zamościu. Nauka w nich trwała dwa lata. Uczyło się w nich 30 alumnów.

¹ Przemyśl, Seminarium I Akta 1771—1788 (ADP, rkps ks. 229, s. 45—48); *Litterae guberniales* 1782—1783 (ADP, rkps ks. 89, T. IV, s. 339—343); ks. W. Sarna, *dz. c.*, T. II, s. 503—504; ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 117.

² *Litterae guberniales* 1782—1783 (ADP, rkps ks. 89, T. IV, s. 343—348); Przemyśl, Seminarium I Akta 1771—1788 (ADP, rkps ks. 229, s. 48—55).

³ Tamże, s. 41—44.

Obecnie dla diecezji przemyskiej należało by wysłać do Seminarium Generalnego we Lwowie na te nowe 6-letnie studia 30 kleryków⁴. W piśmie tym prosi bp Betański, by pozostawiono seminarium przemyskie lub otwarto generalne seminarium w Przemyślu w dawnym kolegium jezuickim⁵. Prosił też bp Betański o pozostawienie seminarium w Zamościu, ale otrzymał odmowną odpowiedź gubernium⁶. Władze austriackie pilnowały sprawy seminariów, 3 IX 1783 gubernium znowu rozesłało informacje rządowe o seminariach⁷. Bp Betański pismem z 3 X 1783 ponownie prosił, by mu pozwolono zatrzymać seminaria w Przemyślu, Brzozowie i Zamościu, by mógł wyświęcić alumnów, którzy tu rozpoczęli studia. Gubernium 14 X 1783 odpowiedziało odmownie i nakazało przysłać tych kleryków do Lwowa, a równocześnie cyrkuł przemyski otrzymał nakaz, by w dniu 31 X 1783 objął Dom Misjonarzy i cały majątek seminarium⁸.

Bp Betański pismem z 4 X 1783 wniósł prośbę do gubernium o pozostawienie budynku seminarijnego na Dom Presbiterjalny i równocześnie na dom poprawczy dla księży⁹. Kiedy swą prośbę ponowił 18 XI 1783, gubernium 28 XI 1783 zgodziło się na tę prośbę, ale w międzyczasie do budynku seminarium wprowadził się jakiś urzędnik cyrkułu przemyskiego. W wyniku starań gubernium 22 IV 1784 nakazało, by cyrkuł oddał bpwi Betańskiemu budynek seminarium i inwentarz kościelny, ale biblioteka nie wróciła już do seminarium¹⁰. Dnia 20 V 1784 ks. Łaszowski, kanonik przemyski, odebrał od władz cyrkułu budynek seminarijny, który był mocno zniszczony przez owego komisarza cyrkułu¹¹. Klerycy odeszli ze seminarium jeszcze w 1782 r., pozostali w nim wtedy tylko misjonarze¹².

⁴ Tamże, s. 49—50.

⁵ Litterae guberniales 1782—1783 (ADP, rkps ks. 89, T. IV, s. 343—348).

⁶ Tamże, s. 242—243.

⁷ Litterae guberniales 1783—1784 (ADP, rkps ks. 90, T. V, s. 27—30).

⁸ Tamże, s. 26—43 i s. 221—224.

⁹ Tamże, s. 100—101.

¹⁰ Tamże, s. 395—396.

¹¹ Opisanie domu seminarijskiego Przemyskiego przy Tradycji Jasnogrodzkiej Wielmożnemu Imci Xiędzu Antoniemu Betańskiemu biskupowi przemyskiemu Sae Caesae Regiae et Aplcae Majestatis Intimo Consiliario podług Dekretu I. Ces. Mei przez Cyrkuł przem. dnia 20 V R. P. 1784 (ADP, rkps ks. 154).

¹² Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 121.

Bp Betański prosił też, by mu zostawiono budynki seminarijne w Brzozowie i Zamościu, ale gubernium 3 I 1784 dało odpowiedź odmowną¹³. Kiedy gubernium przysłało zarządzenie z 8 III 1784, że majątek Łukawiec został przeznaczony dla Seminarium Generalnego we Lwowie¹⁴, biskup wniósł uniżoną prośbę 23 III 1784 do gubernium, by mu ten majątek zostawiono¹⁵. Następna, również bezskuteczna, prośba w tej sprawie wniósł bp Betański do gubernium 10 V 1784¹⁶. Majątek seminarium zamojskiego, Rachanie, pochodzący z fundacji, został również przydzielony dekretem gubernium 14 XI 1783 Seminarium Generalnemu we Lwowie¹⁷.

Kasata misjonarzy w Przemyślu

Dekret cesarski z 24 VIII i 3 IX 1782 r. zniósł misjonarzy — *missionariis generaliter omnibus abrogatis ... et abolitis*. Zabroniono kazań misyjnych¹. Tym dekretem Józefa II w zaborze austriackim zostało zniesionych osiem domów misjonarskich: w Przemyślu, Samborze, Brzozowie, Głogowie, Lwowie, Horodenec, Mikulińcach i Krasnymstawie². Rząd austriacki zakazał nawet używania nazwy „misjonarz”. Hr. Brigido, gubernator, pismem z 12 VI 1782 nakazuje: *respectu Missicariorum, ne eo nomine appelentur*. Nazywanie eksmisjonarzy — misjonarzami: *summis intentionibus perinde ac modernis circumstantiis immediate adversatur*. Te *Individua*, które dawniej były w zgromadzeniu misjonarzy, należy poprzemienić i wtedy lud nie będzie używał tej zakazanej nazwy „misjonarz”.

Biskup Kierski odpisał, że się zastosuje do tych zarządzeń³.

¹³ Tamże, s. 120.

¹⁴ Litterae guberniales 1783—1784 (ADP, rkps ks. 90, T. V, s. 298).

¹⁵ Tamże, s. 379—381.

¹⁶ Tamże, s. 381—383.

¹⁷ Tamże, s. 139.

¹ Litterae guberniales 1781—1782 (ADP, rkps ks. 88, T. III, s. 266—267).

² Ks. M. Kamocki, ks. G. Perboyre, o. c., T. I, s. 431; Historia Congr. Miss. in Pol. (AMS, rkps, s. 3); ks. A. Schletz, *Józef Jakubowski...*, s. 21; ks. J. Gaworzewski, *art. cyt.*, s. 81; ks. W. Sarna, *dz. c.*, T. II, s. 503.

³ Litterae guberniales 1781—1782 (ADP, rkps ks. 88, T. III, s. 209—210).

Bp Betański w swym liście z Przemyśla 19 VII 1783 donosi gubernatorowi Brigido, że misjonarze przemyscy, samborsecy i brzozowscy są zajęci w pracy duszpasterskiej jako księża świeccy i że już nie używa nazwy Zgromadzenia — misjonarz. W seminarium przemyskim było ich pięciu, w brzozowskim trzech, a ze Sambora dwu chce emigrować za granicę, mianowicie ks. Tylian i ks. Leżachowski⁴.

Majątek domów misjonarskich został przejęty przez państwo. Gubernium lwowskie 14 X 1783 wydało nakaz do cyrkulów przemyskiego, samborskiego i dukielskiego, by spisać majątek po misjonarzach, który został przeznaczony na Seminarium Generalne we Lwowie. Cyrkuł przemyski ma spisać i przejąć majątek seminarium i domu misjonarzy przemyskich 30 X 1783 r. Dom w Samborze i Brzozowie przejmą cyrkule samborski i dukielski. Kapłani zaś misjonarze mieli pozostać w pracy duszpasterskiej aż do dalszych c. k. zarządzeń⁵. Komisja abolicyjna przejęła długi misjonarzy przemyskich, którzy byli winni służbie domowej 90 złr. Lwowska komisja likwidacyjna spłaciła ten dług dopiero po 6 latach⁶.

Księża misjonarze zostali zatrudnieni w pracy parafialnej jako diecezjalni. Zanim przeszli do duszpasterstwa, pobierali rządową pensję 192 złr rocznie, a bracia 100 złr. Jak świadczy wykaz z 27 V 1784, taką pensję pobierał były prefekt seminarium, ks. Franciszek Borucki, były profesor seminarium, ks. Jan Lejowski oraz brat Grzegorz Majchowski⁷. Rząd jednak naciskał, by szli do duszpasterstwa, bo nie chciał płacić pensji. Ostatni prefekt seminarium, ks. Franciszek Borucki, sekularyzował się

⁴ Przemyśl, Seminarium 1 Akta 1771—1788 (ADP, rkps ks. 299, s. 54—55).

⁵ Litterae guberniales 1783—1784 (ADP, rkps ks. 90, T. V, s. 86—87). Podobny los spotkał misjonarzy w zaburze rosyjskim. Catalogus Domorum Congr. Miss. ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae ab a. 1686 (AMS, rkps) na końcowej okładce ma dopisek: 27 XI 1864 rząd carski rozprószył zgromadzenie. Do Domu misjonarzy w Łowiczu wywieźli osiemnastu, w Warszawie przy kościele Św. Krzyża zostawili 9 kapłanów i kleryka, a trzech kapłanów przy szpitalu Dzieciątka Jezus. Urzędnicy bez sumienia rozgrabili majątek, w tym bibliotekę liczącą 60 000 książek. Drukarnię sprzedali za 1015 rubli, a jej wartość wynosiła dziesięć razy tyle.

⁶ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 122.

⁷ Przemyśl, Seminarium 1 Akta 1771—1788 (ADP, rkps ks. 229, s. 89—90).

Gubernator 26 III 1784 pisze do biskupa, by przeprowadził egzamin pastoralny z eksmisionarzem, byłym superiorem, Boruckim, który chce być proboszczem w Drohobyczu⁸.

Kiedy na początku XIX w. biskupi galicyjscy chcieli wznowić seminarium diecezjalne w Przemyślu, Lwowie i Tarnowie, zamierzali oddać ich prowadzenie misjonarzom⁹. W 1803 r. chciano im oddać również prowadzenie Seminarium Generalnego we Lwowie¹⁰, ale było ich już wtedy w Galicji za mało. Tak to c. k. rząd austriacki wykończył misjonarzy w Galicji.

⁸ Litterae guberniales 1783—1784 (ADP, rkps ks. 90, s. 329); Catalogus Domorum Congr. Miss. ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae ab a. 1686 (AMS, rkps) przy nazwisku ks. Boruckiego jest dopisek: „exiit Premislum”.

⁹ Ks. W. Kochowski, rkps cyt., s. 124, 132 i 179.

¹⁰ Misjonarz ks. Dąbkowski 19 III 1803 pisze z Lublina do ks. Rzepeckiego w Samborze: „Największa zawada, że nas za mało, a dawni Bracia jedni tam (w Galicji) pomarli, o drugich nie wiem, gdzie się obracają i czyby chcieli przyłączyć się do nas”. Tamże, s. 133.

SEMINARIUM DIOECESANUM IN PREMISLIA SUB REGIMINE
SACERDOTUM CONGREGATIONIS MISSIONIS (1687—1783)

Summarium

Seminarium Dioecesanum in Premislia ab Eppto Joanne Zbąski 7 II 1687 erectum eiusque regimen sacerdotibus Congregationis Missionis commissum est. Pro sustentatione alumnorum census a variis summis super bona terrestria et mobilia locatis destinati erant. Anno 1729 eppus Alexander Fredro pro augenda dote seminarii eidem instituto villam Zaluże, beneficium praepositurae hospitalis Lubaczoviensis, incorporavit. In Domo Premisliensi Congr. Miss. tres sacerdotes et duo fratres-laici aderant. Pro dote eiusdem Domus eppus Fundator — Zbąski — reditus praepositurae Samboriensis destinavit. Praefectus Seminarii, superior Domus Premisliensis, simultanee praepositus Samboriensis erat. Eppus Sierakowski 1744 separationem Domus Samboriensis a Domo Premisliensi decrevit ordinavitque, ut Domus Samboriensis pro sustentatione quinque personarum Congregationis Missionis in Domo Premisliensi annuatim 2500 flor. pol. solveret. Seminarii aedificationem eppus Zbąski 1688 coepit, eppus Sierakowski (1742—1760) finivit. Sacerdotes Congr. Miss. contingentia funda hortosque emerunt. Eppi Premislienses Capitulumque Cathedrale Seminario magnam curam ostenderunt, praecipue eppus Zbąski (1673—1689), Szembek (1719—1724), Fredro (1724—1734), Sierakowski (1742—1760). Fundatio eppi Zbąski pro 6 alumnis alendis instituta fuit. Post incorporationem villae Zaluże anno 1734 in seminario 12 alumni educabantur. Alumni in seminario maxime per 2 annos morabantur. Regimen austriacum a. 1782 Domum Premisliensem, a. 1783 seminarium — suppressit. Bona eiusdem Domus et seminarii pro Seminario Generali Leopoli destinata sunt.

Ks. ALFONS SCHLETZ

DZIAŁALNOŚĆ ZGROMADZENIA MISJI W TYKOCINIE
NA POLU OŚWIATY
(1769—1864)

Okres rządów wizytatorskich ks. Piotra Jacka Śliwickiego, przypadających na lata 1739—1774, należy w prowincji polskich misjonarzy do bardzo chlubnych. Zgromadzenie Księża Misjonarzy rozwija się w tym okresie prawie na wszystkich odcinkach życia kościelnego, kulturalnego i dobroczynnego. Biskupi polscy powierzą Zgromadzeniu coraz to nowe placówki duszpasterskie, misyjne, dobroczynne i wychowawcze. Czasy Śliwickiego można słusznie uważać za „południe rozwoju” polskiej prowincji. Szesnaście nowych placówek, powstałych za wizytatora Śliwickiego w różnych okolicach w Polsce, na Litwie i poza granicami Rzeczypospolitej, świadczą dostatecznie o znaczeniu kongregacji w połowie XVIII wieku. Jedną z takich poważnych fundacji tego okresu była placówka misjonarzy w Tykocinie nad Narwią*.

O seminarium duchownym diecezji najpierw łuckiej, następnie wigierskiej, wreszcie augustowskiej nie wiele posiadamy wiadomości w literaturze historyczno-kościelnej. Ks. Stanisław Chodyński w doskonałym zresztą artykule o seminariach duchownych w Polsce kilka zaledwie wierszy poświęcił seminarium duchownemu w Tykocinie, powierzonego Zgromadzeniu Misji¹. Prace histo-

* Zmudna i uciążliwa praca badawcza staje się miłą i przyjemniejszą wówczas, gdy w poszukiwaniach archiwalnych napotyka się na życzliwość ludzką. Autor niniejszej rozprawy wspomina z uznaniem i wdzięcznością prace w Archiwum Diecezjalnym w Łomży i Archiwum parafii w Tykocinie, stąd poczuwa się do milego obowiązku podziękowania za dobroć i gościnę udzieloną J. E. Ks. Biskupowi Dr Czesławowi Falkowskiemu, Ordynariuszowi Łomżyńskiemu, gronu Profesorów Seminarium Duchownego w Łomży oraz Dziekanowi Tykocina Ks. Kan. Julianowi Łosiewskiemu.

¹ *Seminaria duchowne w Polsce*, Encyklop. kośc. ks. Nowodworskiego, t. XXV s. 73.